

ÕITSITULED

ÕÕÕSYTI
AJAKIRJANIKKUDE
ALBUM

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse

väljaandel ilmuvad:

„Päevaleht“

Kõige suurem ja loetavam Eesti ajaleht, ilmub igapäev peale suurte pühade.

„Koit“

Ilmub kolm korda nädalas. Tähtis ajaleht maa lugejatele, kuhu post kaks ehk kolm korda nädalas käib.

„Nädal“

„Päevalehe“ piltidega erileht. Ilmub igal esmaspäeval.

„Agu“

ilmub 2 korda kuus. Sisurikas kunsti, teaduse ja kirjandusline ajakiri, milles ilmuvad pildid kodu- ja väljamaa sündmustest.

Kõige huvitavam ja sisukam noorte-ajakiri

„Vikerkaar“

ilmub kord nädalas.

„Laste Rõõm“

Iseseisev ajakiri lastele. Ilmub kaks korda kuus huvitava sisu ja piltidega.

Kõikides nendes väljaannetes on äriimeestel ja ettevõtjatel kasulik kuulutada, sest neid ajakirju loetakse kõikides Eesti kodudes, linnades ja maal, kodu- kui ka väljamaal.

Kõige suurem kooli-, teadusliste, ilukirjandusliste ja lasteraamatute kirjastus.

Raamatu- ja kirjutusmaterjaali-kaupluses, Jaani tänav 6,

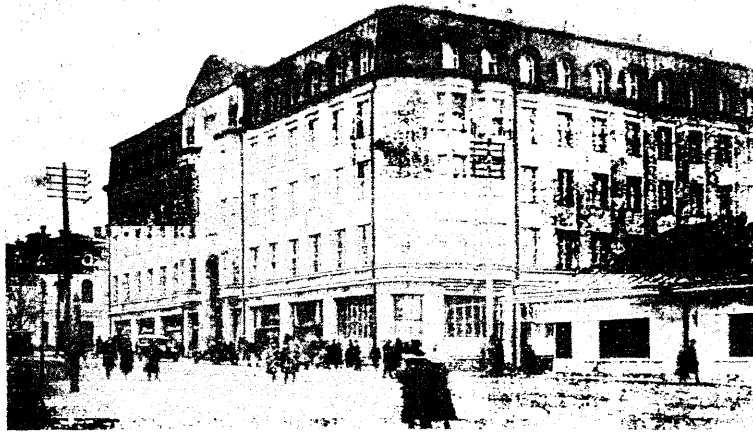
on saada kõikeugu kooli- ja kantseleitarbeasju kõige parematest vabrikuteest ja kõige parematel tingimistel.

Graafikatööstus

Pikk tän. 2.

Telef. 11-08.

Tellimised täidetakse kiiresti ja korralikult. Hinnad mõeldavad.

TALLINNA KREDIIT PANK A.-S.

Suur Karja uul. nr. 23, omas majas.

Telegr.-aadress: „KREDITBANK“.

Telefonid: Juhatus 12-49. Üldine 4-36. Kaubajaosk. 19-64.

Pank toimetab igasugu pangaoperatsioone sise- ja väljamaal.

A.-S. „EXTRAKTOR“

Taimevõi- ja õlivabrikud Tallinnas

Telliskivi uul. nr. 9.

**

Kõnetraat 29-03.

Valmistab taimevõid
puhtast kookusõlist ja piimast.

Igasugused söögiõlid,
kanepi-, seesam- ja teised õlid.

Värnits ja linaõli.

Dr. R. Riidl, Schweitsi telegraafi-agentuuri direktor kirjutab: „Suurepärase töö („Eesti“), mis Teie maale ja väljaandjatele tõesti au teeb ja mille peale mõlemad ühked võivad olla. Selviisil õpib Eestit tundma hoopis uuest küljest, mis iseäranis meile lääne- ja mannermaalastele nii palju mõnu ning geograafilist, etnograafilist ja majanduslist huvi pakub.“

Schweitsi Punane Rist: Meil on au Teile avaldada palju tänu liikena raamatu „Eesti“ kättesaamise puhul. Imetleme iseäranis pilti, mis meile annavad suurepärase ülevaate Teie riigist maast.“

Nõnda otsustavad ja kirjutavad koguteose „Eesti“ üle veel paljud teised mõõduandvad väljamaa lehed.

Koguteos „Eesti“ on kaunim ja huvitavam väljaanne Eesti üle nelias keeles, suures kaustas, kriidipaberil, 331 pilti, 6 kunsttrüki kaasannet, kaardid, vinjetid. Hind 800 mk.

Fotograafia õperaamat II täiend. trükk. Hind 300 mk.

Väike foto-amatöör. Hädatarvilik käsiraamat algajatele. Hind 45 mk.

Eesti tegelaste portreed: F. R. Kreutzvald, J. V. Jannsen, Lyjia Koidula, C. R. Jakobson, J. Tõnisson, K. Päts, kindral Laidoner. 7 vasetrükk-seinapilti. Hind 1000 mk.

Kodumaa pildivihud 1. Tallinn, 2. ja 3. Varemed ja lossid, 4. Linnad, 5. Küla, 6. Rand, 7. Maastik, 8. Vana Tallinn, 9. Veizenbergi kujud, 10. Tallinna üldvaated, 11. Pühajärv, 12. Jõesid ja järved. Igas vihus 10, Veizenbergi vihus 15 kaarti. Hind 12 vihu eest 1000 mk.

Eesti vaatekaardid (värvitrukis, kriitkartongil): rahvariided (12), külaelu (10), siseveed ja maastikud (24), rannavaated (10). Hind terve kogu eest 280 mk. Tallinn, 24 vaadet, hind 120 mk. Eesti tali, 18 vasetrükki, hind 90 mk. Eesti meri, 18 vasetrükki, hind 90 mk.

Seinapildid — maastikud kodumaa kaunimate vaadetega igas suuruses ja hinnas.

Raamatud ja kaardid saadetakse tellijale kätte ilma postikuluta, kui nende hind postitshekiga ette saadetakse.

J. & P. Parikas Tallinnas,
Kuninga tän. nr. 1.

„Estoking“ jalanõud valmistatakse kõige uuemate mudelite järgi

„Estoking“ jalanõud valmistatakse kõige parematest materjaalidest

„Estoking“ jalanõud on seepärast nägusad ja vastupidavad

„Estoking“ jalanõud on sealjuures võrdlemata odavad

„Estoking“ jalanõud on igalpool tuntud ja nõuetavad

Vabriku kaitsemärk

Estoking
Tallinn

RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUSE JUHATUS

TALLINN, LAI TÄN. 54

Telegr. aadr.: „Peapõlevkivi — Tallinn“, kõnetraadid 10-85 ja 11-62

M Ü Ü B:

PÕLEVKIVI,

PÕLEVKIVI TOORESÕLI,

MOOTORNAFTAT,

PIGI,

GUDROONI,

PÕLEVKIVI ASFALTI (MASTIKSI)

Hindade ja muude lähemate teadete saamise asjus
tuleb pöörata Riigi Põlevkivitööstuse juhatusse poole

Missugust kütteainet tarvitada?

Pikaajalised katsed, ette võetud Tallinna sadamatehastes ja Balti puuvilla-
vabrikus Tallinnas, näitavad, et

1000 kg. auru maksab Eesti markades:

	Sadamatehastes harilik rest	Balti puuvillavabrikus harilik rest	trepprest
puudega küttes	496.—	528.—	421.—
turbaga „	913.—	—	520.—
kivisõega „	—	479.—	—
Põlevkiviga *)	375.—	—	292.—

**Kuni 1. septembrini 1924 on Eesti tööstus ära tarvitanud kokku
30.000.000 puuda põlevkivi**

sellest:

A.-S. „Port-Kunda“ tsemendivabrik	10.880.000	puuda
A.-S. „Asserin“ tsemendivabrik	7.128.000	„
Riigi raudteed	6.007.000	„
Balti puuvillavabrik	781.000	„
Vene-Balti laevaehituse tehas	698.000	„
Tallinna gaasivabrik	505.000	„
Tartu „	255.000	„
Sadamatehased	230.000	„
Maieri keemiavabrik	230.000	„
Põhja paberi- ja puupapi- (tselluloosi) vabrik	220.000	„

jne. jne. jne.

Selle põlevkivihulga asendamiseks oleks tarvis olnud importeerida kivistiti
umbes 13.000.000 puuda 800.000.000 marga väärtuses, ehk ära põletada puid
130.000 kantsülda 700.000.000 marga väärtuses.

*) Põlevkiviga kütmisel on kulude hulka arvatud peale kivi hinna vabrikus ka restide
liigutamine, õhu puhumine ja tuha ära vedu.

Väliskaubanduskontor
J. Habicht & Ko.
TALLINN

Estoonia puiestee nr. 23

Telefon 7-12

Telefon 7-12

Telegr.: „HABICHTKO“—Tallinn (Reval)

Müüb suuremal arvul (en gros)
 kõiksugu

koloniaalkaupa:

suhkrut, soola, kohvi, teed,
 riisi ja teisi tooresaineid
 mõõdukate hindadega.

O.-Ü. „CALORICA“

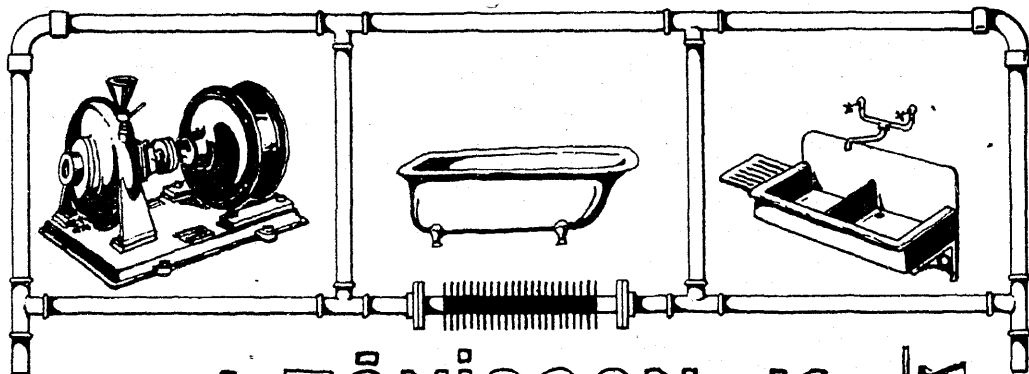
Rootsi punshitehas.

Soovitame oma tehase kõrgeväärtus-
 lisi saadusi:

- Svensk Punsh 280/o kange.
- Caloric Punsh 350/o kange.
- Prima Punsh 400/o kange.
- Kloostri Liköör (Benedictine).
- Konjak (X. X. X.)
- Konjak V. O. Konjak V. O. S.
- Chartreuse kollane.
- Chartreuse roheline.
- Curacao pruun.
- Curacao roheline.
- Kristall Kummel.
- Scotch Whisky.
- Pomerants.
- Allasch-Kummel.
- Riia Balsam.

Kroonitud näitusel ainult kõrgemate
 auhindadega.

TALLINN, Rüütli uul. 13. Telef. 15-53.
 Telegr. address: TALLINN „CALORICA“.

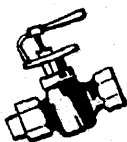
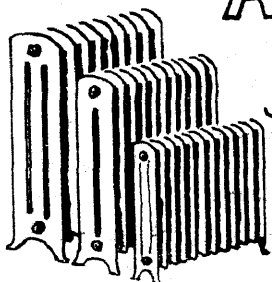

A. TÖNISSON & K^o

TALLINN

Rüütli tänn 28/30 Kõnnett. 4-60 ja

11-83.

Firma
„Viktor Auster”

soovitab

Salon Sekt
Sidroni Soda
Limonaadi (sidroni)
Kuremarja
Vaarmarja
Puuvilja-jooki
Puuvilja-mõdu
Seltersi ja
Soodavett

A.-S. ALECOQ'i

õlletehase Tallinna ladu

soovitab

Pilseni $\frac{1}{1}$, $\frac{1}{2}$

Dombräu $\frac{1}{1}$, $\frac{1}{2}$

TALLINN, S. KLOOSTRI UUL. 18

Tel. 17-52, 27-30

SINDI KALEVIVABRIKU ÜHISUS

endine Wöhrmann & Poeg

Vabrik: Sindis, Pärnu lähedal — Juhatuse Harju uul. nr. 43

Ladud: Tallinn, Suur Karja uul. 13, Riias (Grehzineeku eela 12) ja Kovnos

Villatööstus:

kalevid sõjaväelastele ja eraisikutele, meeste- ja naisterahva ülikonna- ja palituriided, vooditekid, suurrätikud.

Puuvillatööstus:

pleekimine, värvimine, trükkimine, mertseriseerimine.

Kalevivabrik asutatud 1832. a., puuvillatööstus — 1919. a.

Auhinnad: Kõrgemad auhinnad: kuldaurahad Tallinnas 1921. ja 1922. a.; riigikullid ülevenemaalistel näitustel 1841., 1882. ja 1886. a.; aumärgid Londonis, Pariisis ja mitmel Venemaa näitusel.

A/S

„SILVA“

PEAKONTOR, LADUD JA KAUPLUS
TALLINN, MEREPUUESTEE 17

TELEFONID KONTORIS 9-29, 13-80, 21-37, 21-38, 21-39
KAUPLUSES 18-09 METSAJAOSKOND 13-20

TARTU JA OSKOND:

RIIA UUL. 2

TELEF. 2-41

LUBJAVABRIK TAMSALUS

TELEFON TAPA 24

OMMEDO LAUAVABRIK

TELEFON MUSTVEE 18

LAUAVABRIK „FOREST“

NARVA, INGERI UUL. 4

TELEF. 97

LAUAVABRIK „LENNUK“

PÄRNUS, RIIA UUL. 191

TELEF. 91

TELEGRAMMIDE AADRESS:

„TALLINN-SILVA“

ÕITSITULED

EESTI AJAKIRJANIKKUDE ALBUM

KOGUTEOS III

J-1019

109.136

EESTI AJAKIRJANIKKUDE ÜHINGU VÄLJAANNE NR. 3

G. F. BELJAGIN'I TEE

HIINAST IMPORTEERI-
TUD, KÕRGES HEADU-
SES, AROMAATILINE

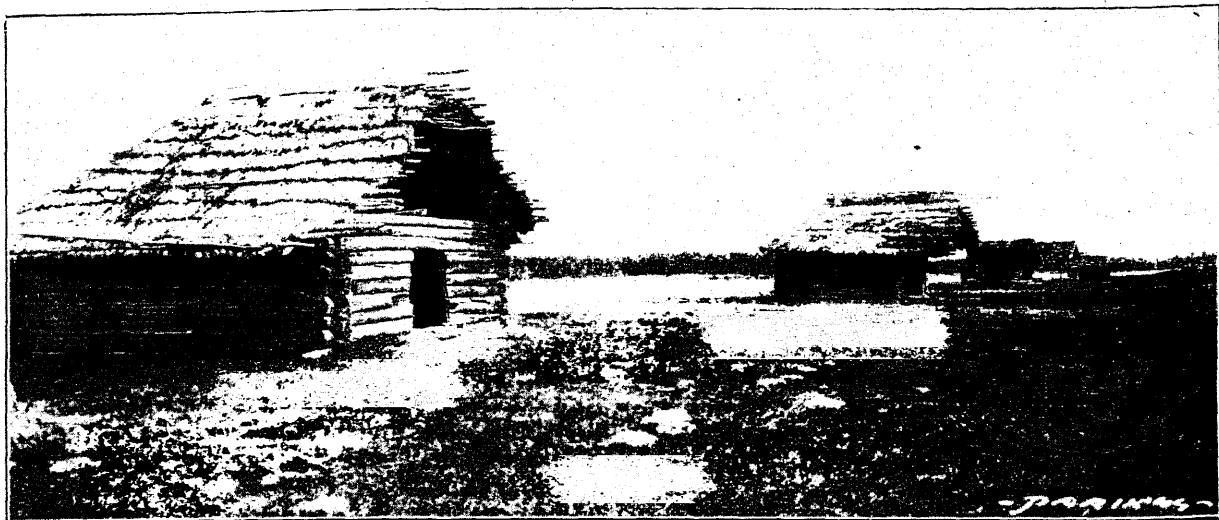
SAADA
PAREMATES KOLO-
NIAALKAUPLUSTES

ETIKETT KAUBAND.- JA TÖÖSTUS-
MINISTEERIUMI POOLT KINNITATUD

KAUBANDUSKONTOR
G. F. BELJAGIN, TALLINNAS,
VANATURG Nr. 1, KÕNETRAAT 4-81

Narva jõe luht

H. Prants

Eesti ajakirjanduse algusaegadelt

Marahwa Näddalaleht

Kultuurrahvaste üheks tähtsamaks tundemärgiks on nende kirjandus — viimasel ajal eriti ajakirjandus. „Õitsituledes“ kuulsime mineval aastal, et Eesti selle alguse poolest mitte kuigi palju taga ei seisa hoopis suurematest ja tähtsamatest haridusrahvastest: ungarlastest, tshehhidest ja soomlastest; ta ajakirjandus tekkis ligikaudu samal ajal, viis veerandit aastasada tagasi, juba rahva pärispõlve ajal. Kuna aga teistel mainitud rahvastel esimesed lehed püsima jäid, kuni teised ilmusid, ei suutnud eestlased ega soomlasedki neid alal hoida. Sest esimene järjekorraliselt ilmuv leht: *Tarto Ma Rahva Näddalileht*, suri juba oma kümnendal elukuul — tõsi küll, vägivaldset surma, aga selletagi poleks tal küll pikka iga olnud. Ta lugijaskonnaks oli ju ainult tartumurdeline rahvas.

Agas ta oli ikkagi saanud Eesti ajakirjanduses teeavajaks ja pinnavalmistajaks järgnevale lehele, mis tuli poolteist aastakümnet hiljem — otse sellesamanimelisena kui eelmine, kuid algusest jäi ära „Tarto Ma“, sest see oli üldsemas Põhja-Eesti keeles, nii kogu Eesti jaoks; ta leidis teed muidugi ka Tartumaal, kus selle jaoks juba isu äratatud.

5. jaanuaril 1821 hakkas oma käiku eelmainitud esimene *ülemaaline* eestikeelne ajaleht. Ja see oli tähelepandavaks sünd-

museks Eesti elus. Seekord ei avaldanud ta kaasaeglaste juures küll kuigi suurt tähelepanu, kuid ta oli ülitähtis ajamärk ja omakohast käänettegev nähtus meie rahva käekäigus, mille mõju põliselt püsima on jäänud. Et Eesti keeles ajaleht võis ilmuda ja lugejaid leida, tunnistas tuntuvalt rahva astumisest kultuuri teele.

Eestikeelse ajalehe ilmuma hakkamine a. 1821 oli küll aga üks avaldus nende mitmete suurte ja tähtsate nähtuste reas, mis siis meie rahva elus ette tulid, temale ilmatu suure pöörde tõid, mille tähtsusest üle käivad ainult käesoleva aja hiiglamuutused — meie rahva *riiklisele iseseisvusele* jõudmine. Kuid need on võimalikuks saanud sellel alusel, mis kõnesoleval ajal pandi, kus senine „pärisinimeste“ kogu, orjarahvas, endale inimese-õigused omandas, *vabaks sai* pärispõlve köidikutest, nii et oma jalul edu- ja arenemisteele võis asuda, mis teda nüüdsele rõõmustavale järjele on viinud.

Väga tähtsal käändekohal seisis siis Eesti rahvas; selle suurust tunneme alles nüüd õieti. Vabaks tunnistamisega oli meie rahva edutee aineliselt küll selgelt ja kindlalt ära määratud: ise tegutsedes, enda tegujõudu maksma pannes, võis ta omalaadiliselt kosuda ja kasvada.

Teisiti oli lugu ometi *vaimlise* eduga. Senine ilma mingi õigusetu inimeste-kogu, „mitte-saksad“, pidi vaba rahvana ka kultuurrahvaks saama, haridust omandama; see oli selge. *Mis* teel ja näol, seegi on meile *nüüd* selge: ta pidi enesele *oma* kultuuri looma. Kõnesoleval ajal ei olnud see aga sugugi nõnda selge. Sest rahva kultuuri omandamise juures tõusis päevakorraks ülitähtis küsimus: kas maksab suurt jõupingutust ette võtta, temale *omakeelset* kultuuri nõutama hakata, või on temal lihtsam ja hõlpsam tee kultuuri edu omandamiseks teise rahva külge liitumine, kellel see juba olemas oli.

Selle meie rahvale otsekohese eluküsimuse õigeks lahendajaks ilmus otsata õnneks õigel ajal õigele kohale õige mees: *Otto Vilhelm Masing* — esimene tähtis Eesti kirjanik, kellest kindlasti teada, et ta oli võrsunud Eesti „Maasika“ nimelisest perekonnast.

Masingi kõige suurem tegu Eesti kirjanduse alal, ta tähtsam ja mõjukam teos, on igatahes tema toimetatud esimene pikemaajaline eestikeelne ajaleht. Selle asutamisega näitas Masing alles õieti oma suuri ja kõrgeid kavatsusi Eesti kirjanduse kosutamiseks, rahvahariduse tõstmiseks, selle kaudu Eesti rahvuse elustamiseks. Tema terav silm tundis täielt ajakirjanduse *suurt* tähtsust ning lootis ajalehe kaudu, mis väheses kogus, järjekorraselt ilmudes, rahva kätte saadetakse, nii temale alati uudiseks on, kergemalt ja laiemalt Eesti taludesse vaimuvalgust kanda, kui see raamatute kaudu võimalik oli. Ettevõtteks õhutas teda kahtlemata parajasti kättesaadud Eesti rahva pärispõlvest vabanemine. Ihulikult vaba rahvas tarvitab otse oma eluõhuks ka vaimuvabadust, ja selle hoogsamaks kandjaks pidi ta muude vabarahvaste viisil omale ajalehe saama.

Selle suure mõtte teostamisele usaldas Masing astuda, kuigi tal seks ülisuured raskused ees seisisid. Oli ju siis meie maal isegi Saksa ajakirjandus alles üsna lapsekingades. Kogu Eestis ilmus ainult paar järjekorraliselt ilmuvat ajalehte, needki üsna väikesed (kausta poolest „Näddalilehhe“ moodi, kuid paksemad) ja koguni kehvasisulised: Tallinnas „Revalsche Wöchentliche Nachrichten“, Tartus „Dörptsche Zeitung“; 1809 a. saadik oli kolmandaks Pärnus väike kohalik leheke*). Niisugusel asjalool verivaesele ja kehvakultuurilisele talurahvale ajalehte asutada, oli suur julgustükk aineliselt.

*) „Pernausche Wochenblatt“; see muutus alles aastasaja teisel poolel kaks kord nädalas ilmuvaks „Pernausche Zeitung“iks.

Niisamasugune oli see aga ka vaimiliselt. Sest õige ajakirjanduse eluõhk, trüki-vabadus, puudus siis täiesti. Tõsiseks hoiatuseks seisis Masingil silme ees eelmainitud esimese eestikeelse ajalehe kurb saatus, millest eelmises „Õitsituledes“ kõneldud. Sellest äpardusest teadis Masing väga hästi, kui kitsad piirid temal lehe toimetamises oodata olid.

See kõik ei kohutanud aga südit meest: ta pani käe adra külge. Kuid igatahes avaldas ta asutatav ajaleht juba sündides selgelt tuntavat ajamarki: temal puudus poliitika osa täiesti, tõi ainult õpetlikke lugemisi ja harilikke „süüta“ teateid, omalt ja ka väljamaalt, kirjeldusi, juhtumisi, jutukesti j. n. e.; riiklistest sündmustest aga ei leidunud selles sõnagi. (Nõnda oli „Näddalaleht“ praeguse aja mõistes enam ajakirja kui ajalehe sarnane.)

Aga niisugusel kujulgi oli lehe väljaandmise luba saamine raskem kui taevatee käimine. Missugused takistused ettevõttele ees seisisid, ei suuda küll praegune aeg enam mõistagi. Mõned märkused neist on alal hoidunud Masingi kirjavahetuses sõbraga Rosenplänteriga. Muu seas on tähelepanav asjaolu, et meie maa siis tegelikult umbes sarnane „Balti hertsogi-riik“ oli, milleks teda kord meie päivil jälle katsuti teha. Siin valitses täievõimuliselt kohalik sakslus, aadliseisuse kujul, temale sõbralise kindralkubeneri juhi all, riigivalitseja volitusel ja lahkelt heatahtlikkusel. Kõnesoleval ajal oli kindralkubeneriks keisri isiklik sõber: suuremõjuline Itaalia markii *Paulucci*, oma kohast ka kultuurisõbraline ja teatavas mõttes vabameelne, nimelt rahva-vabastamise mõtte agar poolehoidja — aga pealaest jalatallani *bürokraat*, täis idamaaline satraap ehk pascha. Kui Masing temale oma ajalehe nõust teatas, ei annud markii küll täielt eitavat vastust, aga jaatavat ka mitte; arvas, jahedalt, et alles pärispõlvest vabanev rahvas ajalehe lugejaks sugugi valminud pole.

Nähes, et asi siin ei edene, astus tulevane toimetaja julge sammu: läks otseteed siseministri palvele; see oli temal õnneks võimalik, sest ta abikaasa õde oli pealinnas mehel tähtsal isikul, von *Brückneril*, kellel ministriga tutvust. Nõnda siis sai Masing erakorraliselt, isikliku lahkuse najal, ministrilt 18. juulil 1819 ajalehe väljaandmiseks loa kätte.

Kuid sellega polnud asi veel sugugi joones. Sest kui toimetaja oma lubakirjaga kindralkubeneri juure ilmus, et temalt teostamiseks volitust saada, sai see puruvihaseks, miks „ilma maavalitseja loata ministri poole pööratud; nii võite teha armsa

Jumalaga, aga mitte minuga.“ Edasi õpetas võimumees, et „ma keelan Teie ajalehe ära ja kaeban veel keisrile ministri peale, kes end minu valitsuskonna asjadesse segab: Keisri Majesteet on ometi kõik talupoegade asjad üks *minu* hooleks annud. Jumalaga!“ Mille peale Masing ka „jumalaga“ hüüdnud ja lühidalt kummardades „uhkelt“ minema läinud.

Kuid küpsemal kaalumisel märkas markii, et tal hädaohtlik oleks ministriga vastollu minna ja selle kord antud otsust tühistada püüda. Ei olnud ka asi tüli väärt. Pealegi seletanud tema kantseleilülem, et ajalehe väljaandmine mitte ainult talurahva, vaid üleüldiselt maa-asi on. Nõnda siis anti Masingile tasaselt teada, et ajalehe ilmumiseks maavalitsejalt takistusi pole.

Kuid neid tuli teiselt poolt veel küll. „Maa“ esitusel — rüütlikogul — oli ka asja kohta sõna öelda, ning pea terve maapäev seisis Masingi ettevõtte vastu. Küll tunnistas temagi Eesti ajalehe tarvidust, kuid toimetaja isik ei meeldinud talle. Taheti siis omapoolt midagi nagu ajalehe aseaineks pakkuda ja saksamaamoelist teadetelehekest („Intelligenzblatt“) asutada. Kuid sellega ei saadud hakkama; peale muu puudus toimetajaks vähegi sünnis isik (Masingit seks muidugi ei soovitud). Viimaks anti ka maapäeva poolt tee vabaks; poolteist aastat kestnud sekelduste järele sai „Näddalaleht“ 1821 aasta algusel käima. Lehe asutaja mehine tublidus, agarus ja osavus, ka tarviline julgus, sai jagu kõigist tõketest. Needsamad omadused aitasid teda ka lehte üleval pidada, kuigi tal selle juures veel palju suuremate ja raskeimate tõketega võidelda tuli kui lehe rajamisel. Sest kõik asjaolud olid kõnesoleval ajal Eesti ajalehe ilmumiseks ebasoodsad.

Masingi lehe eelkäijal seisis toeks ta toimetajate — õpetajate Rothi ja Oldekopi — taga arvatavasti Tartu-Võrumaa õpetajate-kogu, kes oma kogudustes lehte soovitasid ja välja jagasid. Ning tillukese lehe väljaandmise kulu oli ka üsna väike; vähene toimetustöö tehti nagu mööda minnes ära, pandi sisse, mis juhtus.

Koguni teisiti astus oma ettevõtte juure *Masing*. Tal oli selge siht silmade ees, kindel eeskava töötamiseks. Tema rajatud leht pidi olema *ülemaaline* rahva juhataja ja häälekandja, nii palju kui see tol ajal võimalik. Selleks tehti tema „Näddalaleht“ teise võrra suuremaks kui eelmine olnud. Nüüdsete Eesti lehtede kõrval oli ta oma suuruse poolest küll ikka ainult põialpoiss. Leht ilmus kaheksa leheküljega, harilises — tolle aja moe järele enam pikerguses — raamatu-kaustas, mis

praeguste suuremakujuliste päevalehtede leheküljest umbes üks kaheteistkümnendik oli. Nii annab üks nüüdsete päevalehtede number, keskmiselt arvatud, 80—160 „Näddalaleht“ lehekülge, seega 3—5 numbrit terve lehe aastakäigu, 416 lehekülge. Kuna aga meil päevalehed nüüd aastast kuni 350 numbrit toovad, vahel mõned paarikümneleheküljeised, siis oli Masingi lehe suurus, üldiselt arvatud, vaevalt *sajandik* meieaegsetest päevalehtedest. Kuna meil neid nüüd neli on, harvem ilmuvaid lehti üle paarikümne, ajakirju üle poolesaja — kõigi nende ülesannet pidi täitma saja aasta eest Masingi leheke üks — võib umbkaudselt öelda, et Eesti ajakirjandus sest saadik on kasvanud paarituhande kordseks.

Tähele panna on ometi selle juures, et pea terve lehe ruum oli *teksti* all, kuna nüüdset lehed suurelt jaolt toovad kuulutusi. Küll oli Masingi lehel ka „teada-andmiste“ osa, kuid neid leidus koguni harva ja olid enamasti üsna lühikesed. Ikkagi oli neid — ametlikkegi; muu seas avaldati seal „Taksa, mis järrele ma kõrtsimehhed tekäiatelt makso voivad votta.“ Selles määrati nimelt, et „üks nael head leiba peab maksma pool koppikat, üks toop head õllut üks koppikas, üks puddel head puddeli õllut kaks koppikat“ j. n. e.

Aga oligi esimese Eesti lehe kogu nii väike, — oludes, mis saja aasta eest meil valitsesid, nõudis ettevõtte ikka võrdlemisi suurt vaeva ja kulu, mis täie rõhuga toimetaja enese peale langesid. Sest mujalt poolt toetust, — nii ainelist kui vaimlist — võis ta vähe loota. Seisis ju Masing — mis ta võimukalt väljaarenenud, mõndapidi karmi iseloomu juures teisiti olla ei võinud — pea kogu oma ümbruse ja ühiskonnaga vastolus. Isegi oma seisusega, õpetajatega, veel enam tol ajal rahva seas võimuloleva vennastekogudusega, enda selgelt tuntava mõistuseusulise (ratsionalismi) seisukoha pärast; ilmaikkude mõjumeestega aga oma rahvasõbralise, „käremeelse“ ilmavaate pärast (muidugi kõnesoleva aja vaatekohast, sest tõepoolest olid Masingi püüded ülearugi mõõdukad). Nendel põhjustel ei leidnud leht õieti kusaigilt sõbralist vastuvõtmist ja toetust, ei head soovituski, otse enam vastuseismist. Tallinnamaal ei tahtnud ametivõimud teda sugugi sallida.

Vilunud mehena ja suure südidusega suutis lehe asutaja ometi kõik takistused kõrvaldada, mis temal peale muu postitalitustega, trükikodadega ja paberinõutamisega oli. Huvitav tõendus selle kohta, kui tõsiseks Masing oma ettevõtet pidas, sellele tubli tulevikku lootes, on asjalugu, et tal õige suurepärase kavatsus meeles mõlkus, oma

lehe jaoks eritrukikoda asutada ning isegi „paberiveskit“ käima panna lehe paberi valmistamiseks, mis kavand muidugi üle jõu oli ja katki jäi.

Oma trukikoja mõtet haududes hakkas Masing lehte esiti, 1821 aastal Tartus Schönmanni trukikojas välja andma. Nähtavasti olid seal tingimused rasked, mille pärast ta trukkimise aasta lõpul Pärnusse Markvardi juure viis. Et aga toimetajal Tartu ligi Äksis elades halb oli kaugel trukikojas asju ajada, pealegi toleaege viletsa postitalituse juures, seadis ta 1823 aastal lehetrukkimise jällegi Tartusse. Kuid siis läks lehe majandusline seisukord nii raskeks, et järgneval aastal, 1824, enam ilmuda ei usaldanud. Aasta jooksul kogus agar toimetaja ometi uut julgust ja vast ka vara, nii et a. 1825 jälle lehte välja andma hakata võis, uuesti Pärnus. Siis aga oli jõud otsas ning 1825 aasta lõpuga lõppes esimene korralik Eesti ajaleht. — Ainult neli aastat oli ta elanud. Asjaolusid silmas pidades pole ime, et ta eluiga nii lühike oli, vaid enam, et ta niigi kaua kestis. Võimalik oligi see üksnes Masingi taolise mehe jõul ja vägilase meel (toimetaja enda teatuse järele algas ta 1822 aastat 51 tellijaga).

Ometi hoopis raskem veel kui aineliselt, oli Masingil lehe väljaandmine *vaimliselt*. Ta ei saanud oma lehte sugugi selleks teha, milleks kavatses: tõsiseks *rahvaleheks*. Nagu juba mainitud, oli lehel „poliitika tegemine“ üsna keelatud. Ta ei võinud siis sugugi olla ajaleht õiges mõttes, mis uudiste toomisega lugejaid huvitab ja neid tellimisele meelitab. Igasugu „poliitikat“ hoiti lehest otse õhukindlalt eemale, nii et ta kõigist tol ajal käimasolevatest maailma sündmustest — Greeka vabadussõda, rahvaliidumised Hispaanias, Itaalias ja mujal, Euroopa kongressidest j. n. e — mitte sõnagi lausuda ei saanud. Isegi nii valju oli valve, et ka Napoleon I surma 5. mail 1821 „Nädalalehes“ ühe reagagi teatatud pole, kuna ometi „Punapardi“ kohta huvitus meie rahval küllalt suur oli ning tema surmasõnumit kuulda oleks tahetud. — Greekamaa asjust leidub lehes kõigest väike kaudne märkus, millest kuuleme, et Greeka sõjahädalistele ka meie maa kirikutes andeid kogutud.

Ag a veel enam! „Seitsme luku taga“ seisid lehel ei ainult iga väljamaa poliitika lõhn, vaid isegi kodumaa avalise elu küsimusi ei lubatud tal suhu võtta. Kui tarvilik oleks see ometi olnud selle suure murrangu ajal, mil pärispõlvest vabanenud inimesed avaramatesse oludesse astusid, natukesehaaval oma avalikke asju ajama võisid hakata,

esiti enda kogukonnas ja kohtus, kuhu oma esitajad valida tohtisid. Kui väga oleks rahvale selleks nõuandmist, juhatast ja õpetust vaja olnud, nagu üldse vabastamise seaduse määruste tutvustamiseks ja seletamiseks. Kahtlemata oligi toimetajal lehe asutamise juures kindel mõte seda teha.

Kuid mitte märkigi kõigest sellest lehes ei leidu! Ainuke asi, mida ta kõnele võtta võis, oli sel ajal teoksil olev vabakssaanud inimestele „priinimede“, s. o. perekonnanimede andmise või panemise tegevus. See oli nõnda ilmsüüta ala, millel Masing ometi oma mõistlikke mõtteid avaldada sai: ta soovitas täie rõhuga *omakeelsete* nimede võtmist. Kuid tähele pandud on sedagi õpetust küll vähe.

Teine avaliku elu küsimus, mida leht harutada võis, oli „hundi-ajamise“ asi. Lehest kuuleme nimelt, et tol ajal meie maal hundid alles õige suured murdjad olnud; selle hädaohu tõrjumiseks peeti siis maavalitsuse käsul igal kevadel (15. mail) „hundi-ajamise“ päeva, kus igast perest inimene välja aeti, hundipesi kätte otsima ja nende poegi tapma. Leht noomib kõva sõnaga, et seda tööd *tõsiselt* tehtaks ja mitte moepärast, nagu kohati olla: poisid ja tüdrukud lähevad metsa kilkama ja naljatama, mehed kõrtsi piipu tõmbama.

Ainult niisugused vagusad asjakesed olid lehele kõneaineks lubatud — kõik muu oli ametivõimude*) meelest „üks pahha assi“ ja pidi ukse taha jääma.

Harilikku sõnumite toomine oli lehele lubatud; neid avaldas ta siis ka õige kirjukavaliselt, nii omalt, kuid veel rohkem väljamaalt. Teatati asjadest ja oludest, mis kuidagi lugejatele huvi võisid pakkuda. Oma maa sõnumitest tunduvad mõned algupärased — kirjasaatjate — poolt tulnud olevat. Nimelt üks kirjeldus Põlvast Mooste vallast, milles teatati, et seal hunt põllul rukist lõikava naise kallale kipunud, see kaitsnud end sirbiga ja täbanud õnneks hundile otse silma sisse, kuhu kinni jäänud, mille peale loom sirpi naise käest ära rabades metsa jooknud, kus käppadega sirpi silmast välja kiskuda katsudes selle üsna kruviks väänanud, kuid asjata, ja viimaks verejooksu tagajärjel surnud. — Muist kodumaa teateid ja väljamaa sõnumid võeti küll võõrakeelsetest lehtedest.

Iseenesest mõistetavalt ei võinud sõnumite värskusest sel moel kõnetki olla; need ilmusid ikka nädalate ja kuudegi vanuselt.

*) Nimelt lehe üle valvava „Rammato Kohto“ — mille nimetuse all siis tšensorit mõeldi.

Sarnasel asjalool on kõigiti arusaadav, et leht üldse sõnumite toomist enam kõrvaliseks asjaks pidas ja pearõhku pani „luggemiste“ peale: avaldas väga mitmekülgsid, nii ilukirjanduslisi kui ka õpetlisi ja omakohast teadlisigi tükke, muu seas mõistulugusid (näit. tuule ja päikese võistlus). Nimelt esimeses aastakäigus tõi ta õige huvitavaid luuletusi, muidugi toimetaja enda sulest. Nendest iseäranis kuulsaks ja laialt tuttavaks saanud on: „Vändra metsas Pärnomaal, lasti vanna karro mahha“, mis praegusele põlvelegi veel huvitust pakub. (Laulukese lõpusalmis ilmub — olgu otse teadlikult või juhtumisi sündinud — ta luuletaja enese elu ja tegevuse kurbloolus kokkuvõetult järgnevalt: „Sedda iggal aeal nähtud, et sel ikka vaeva tehtud, kes kui targem tõega, tahhab rahvast valgusta.“)

Teine sarnane jutustav luule oli: „Rammat, mis ühhele tohtrile kirjutati, kui temmal palju haigid olli, kelle jure kurja ilmaga pididi soitma“.

Tundeluulest on iseäranis huvitav üks lõikuselaul (nr. 30), mis sõnadega algab: „Aitko Jummal vihhud hakki, tehko ikka pallav pakki“ j. n. e.

Rohkel arvul tõi leht jutustusi, kirjeldusi ja mõnesuguseid lookesi, pikemaid ja lühemaid, nagu ruum andis ja neid saadaval oli, enamasti väljamaalt.

Õieti tähtsaks osaks olid lehel aga *õpetlikud tükid*. Ta tõi mitmet laadi kirjeldusi kodumaa asjust, nimelt ajaloolisi meie maa linnade asutamisest ja sündmustest j. n. e. andis pikema kirjelduse suurest, aastal 1812 peetud Prantsuse sõjast, siis ka maadeteadlisi ja isegi täheteadlisi kirjeldusi.

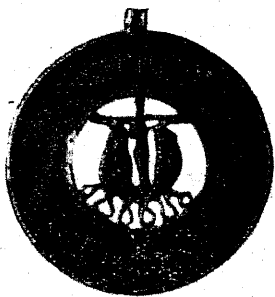
Küll on lehe igal aastakäigul oma väärtus, kuid kõige tuumakam on kahtlemata esimene, mille jaoks toimetaja nähtavalt juba aastate kaupa aineid kogunud ja ette valmistanud oli. Järgmised aastakäigud näitavad aegapidist lahjenemist ja ühekülgses saamist. Kõigiti arusaadav: oma hoolsast tööst

ja vaevast ning ka raha kulust (töö *tasust* polnud muidugi juttu) vähe vilja nähes, pidi toimetaja töövaimustus ajajooksul raugema, kuna pealegi ka tema tervis halvenes ja õiget töötamist takistas. Nii näitab viimane aastakäik tuntavalt väsimuse märke. Mõnigi number sisaldab otsast lõpuni mõnda igavapoolset õpetlikku „luggemist“ — usu- ja mõtteteadlisi harutusi. „Näddalaleht“ õitses ruttu, närtsis ruttu — surmale . . .

Nii mõnigi asi saab aga omale pärastpoole koguni teise väärtuse kui tal elutsemisel oli. Otse „Näddalalehe“ kirjeldatud varjukülg: sõnumite nappus ja „luggemiste“ rohkus, mis lehe ilmumise ajal lugejaid enam ära võõrutas kui külge tõmbas, sai pärastpoole ta tõsiseks väärtuseks. Sest nõndaviisi oli lehel, mida rohkel arvul köidetult alles hoiti, ka *edaspidiseks ajaks* oma tulu ja tähtsus — ta vananemata püsivat, õpetlist sisu lugesid pärast teised sugupõlvad veel rohke huvitusega ja meeldivusega. Õieti kõrgeks hinnatav on nähtus, et paljud Eesti ärakamisaja tublimad tegelased (J. Hurt, J. Jung, M. Veske ja Fr. Kuhlbars) nende enda tunnistuste järele oma vanemate majas alleshoidunud „Näddalalehe“ aastakäikudest endale kõige esimest silmaringi laiendust ja teadusevara on ammutanud, ühtlasi rahvasõbralist meelust ja üldse kirjanduslist huvi, selleks tõugget omandanud, õhutust saanud. Kõige suuremalt sündis see aga veel *J. V. Jannseni* juures, keda Masingi ajaleht ju varases nooruses väga vaimustanud ning temas loomusunnil mõtte äratanud, suuremaks sirgudes ise ka Eesti lehte kirjutama hakata. Selle „halbi“ mõtte avaldamise eest sai ta siis küll oma kooliõpetajatelt valjult sõidelda, aga kavatsus jäi ta pähe pesitsema ja tehti omal ajal teoks.

Sellega sai Masingi „Näddalaleht“ kaudselt Eesti *püsivaks jäänud* ajalehe „Perno Postimehe“ isaks (nüüdne „Postimees“).

Nõnda on „Näddalalehel“ Eesti kultuurloos ja üldises edukäigus oma aus ase ja tähtjas teene.

Vihmasel ajal

I.

Trahtenbergid.

Veel laulupeo ajal elutses Amil.
Siis ühel sügispäeval kaebas matuskell —
Mäena
hallilt merelt hiilis mure, leinas Mil.

Mil'i sellest ajast juba tunnen mina,
kui mererannal saabus olemine kena —
Mil päev tõi valge varesena kuiva.

Surev subeõhtu laotas tiibu luhal.
Küll nemad juba oleks uinund rantus-ihal,
kuid kahju oli jätta kuiva päeva. . .

Ja mäletan, kuis lilli valgeid korjas Luik. —
Puu otsa lendas king ja Rüütliit kuuldus
huik. . . .

Girardi suvitajad läksid mööda.

Tikkudega mängisime õhtul samal.
Nii palju läbisaamist oli kõikjal —
Ja mängus tervelt tosin topi tikka. . .

Veel laulupeo ajast: Oli hilja juba,
kui tulid, kassipojad märjad, külm mu tuba —
Ja tuju oli talvine ja aeti jonna.

Sügis tuli. Vihma lõppemata sadas.
Päev otsa helid monotoonsed, uulits kajas.
Karl Rumor kirjutas: „Järv tuleb linna“.

„Kuigi Ülemiste vool peaks võtma kanda,
ja uhtuma, võib olla, vastu Aegna randa“ —
Nii mõllesin ja seda aega nagu ootsin.

Oli lootust seletada teel veel randa,
kus rõõmu oli valgeid lilli anda? . .

King puus. . .
Girardi suvitajad läksid mööda.

II.

Poliitiline päevaraamat.

Proosa.

Parajasti kui Pirital „Küllikile“ astusin,
hakkas vihma kallama. Sama „Küllikiga“
sõitis ka riigikogu vanem abiesimees Karl
Virma.

Ta ütles:

— Küll aga kallab!

Ja mina täiendasin siis riigikogu abiesi-
mehe mõtet ja ütlesin:

— Jah, küll aga kallab!

III.

Teelt.

Veski muinasjutuline seisis nii —
Paas sillaga, maanteega vis-a-vis.
Ja õisi sadas toomungate valgust merest.
Õo otsa joovastas lind väike, hall.
Päev vihma tõi, nii katkes tuju hell —
Oh Jeesus, püksid vastsed! See — löi ära verest.

1923.

Sigtuna vallutajate radasid

Mälestustest

See rännak tuli hoopis ootamatult, nagu kõik 1918. a. lõpul. Kui punaväed Pihkva võtsid, oli selge, et „armuaeg“, nagu J. Tõnisson seda mobilisatsiooni kava juures nimetanud, otsas on. Meil oli aga kõik alles saamise udus. Polnud õiget sidetki välismaaga, et teada, kas ja mis sealt loota.

Nagu hüpnootiline rammestus tundus laiemates ringides sellest teadmatusest. Valitsuse aparaadi loomisel oli tööd päevad ja ööd. Sattusid sellest palvikulisest askeldusest mõne Tallinna kodaniku maija, siis leidsid vanu ja noori Eesti haritlasi päevad ja ööd kaarte mängimas.

Ettevalmistused olid lühikesed. Ferdinand Kull, kes hiljuti Eesti välisdelegatsiooni sekretäärina Stockholmist tulnud, pidi kaasa sõitma. Tutvustati veel üht sõita soovijat, Kreenholti direktorit hr. Goldarbeiteri, kellel seal Ameerika ja Inglise saatkondades tutvusi pidi olema.

Kui õhtul väikesele sadamalaevale „Hectorile“ asusime, seisis kõrval teine laev auru all, mis J. Poska Helsingi pidi viima, — raha ja sõjariistade järele. Meie kapten päris, kas sõita Hangö kaudu skääridest või otse ulgumerd. Mõlemad teed viivvat üle Soome lahesuu miiniväljade.

— Tehku, kuidas ise arvab.

Tol kirjul ajal oli see ka üsna ükskõik. Mered olid „kui kartuliväljad“, nagu üks kapten arvas; päästepaadid allalaskevalmis, kuid magati alati südamerahuga. Sama „Hectorgi“ oli hiljem miini otsa põhja läinud.

Vihmane, sumpas novembrihommik vaiksel saarimerel. Lähedal ja kaugel uduvinas skääride graaniidifantastika: elevandi turjad ja koonud, kilpkonna seljad, terved valaskalad vajuvad hääletult mööda, sügavalt punakad ja lagedad. Harva mõni kidur puu, veel harvem kalamehe hütt. Kui unes liugleme ses Gallén-Kallela müstilises maastikus; Eesti oma muredega näib ühe öö sõidul nagu teise ilma jäänud.

Aegajalt vahetame lootse. Ette sigineb laev, — sakslaste miinipaati koduteel. Otseteed minnes kartvat Inglise laevastikku trehvata, seepärast hiilib skäärides. Imelik kokkusattumine, — tema hoiab eemale, meie läheme otsima.

Pärast Marianhaminat öösel veidi loksutust ulgumerel, siis vara hommikul kapteni küsimus: „Karantiin, — kas peatume?“ Meil on kiire; konsulilt soovitusel kaasas, — mööda!

Rootsi skäärid: metsad, hooned, laevaviled. Vastu tuleb Noa laev: hüüdetorust käsk: Seisma jääda, mitte edasi sõita! Stockholm murrakus Saksa keel: ühel sõnal kaks rõhku.

Paat noore mereohvitseriga jääb meid valvama, kuni ülemustelt seletus tuleb. Rõõsa näoga rootslane, häbelik-puine kui koolipoiss, lubab tunni-paari pärast vastust. Ees kõrgel kaldal Vaxholm, Stockholm eelkindlus. Stockholm anekdoot: Bismarck olla Vaxholmi nähes teist korda oma elus naernud; esimest korda naernud, kui ämm ära surnud.

Tunnid venivad. — ei kedagi. Kaupleme ohvitseriga, et saaks maale telefoni juure. Viimaks nõus ise meie saadetist edasi andma.

Juba videvik, kui ilmub Rootsi miinipaati, Noa laevast märksa uuem. Võime Stockholm sõita. Miinipaati oma tuledega nagu hunt meie kannul. Stockholm reidil uus üllatus: ülemusi pole enam asutustes, ei pääse täna maale. Miinipaati kinnitab end toulga meie pärasse, et me pimedas jalga ei laseks. Üks sadamalaev ajab ligi, kuid ettevaatusest mitte nälvõrd, et tema peale pommi ulataks viskama. Mingid ametnikud pärvivad ääri-veeri, kas me mitte enamlast pole. Seletame. — Jassoh, jahah! Laev läheb, nagu tulnud. Mingit tagajärge. Goldarbeiteril kihvatab süda: miinipaadilt üht keelemeest välja kutsudes kirub sel kere täis.

Hommikul lahku miinipaati; meie peame reidil ülemusi ootama. Kõrval ankrus Soome valitsuse jaht. Mannerheimi vastas?

Õige tühi kaubasadam. Tumedad kaubalaod. äriehitused; harilik suurlinna hoovikülg. Aegajalt mürab tramm rannal või sõidab valge aurik saarte vahet. Siin-seal ulbib paati: sadama hulgas õngitseb kala.

F. Kull kirjutab kirja Rootsi välisministrile, keda tunneb. Meelitame jootrahaga üht õngitsejat, et see kirja postkasti viiks ja meile lehti ostaks. See vahib esiteks arusaamatult meie ennenägematu lipuga

laeva, siis, ilma isegi „jahah“ ütlemata, selle asemel, et meie juure sõuda, ruttab kokkumult kaugemale. Teise õngitsejaga õnnestab paremini. Kiri viidud. Lehtedes isesugune uudis: skäärides hulkuvat saladuslik enamlaste laev, keda Rootsi vahval sõjalaevastikul korda läinud kinni pidada. Kärmed Rootsi lehed, kellel ometi enamlaste saatkond oma pealtnäas, on sellest kõmunumbri teinud.

Naera või vihasta. Kas tõesti kaotame veel teise päeva? Meie esivanematel üle 700 aasta eest läks vist vähem aega Sigtuna vallutamiseks. Aga neid mereröövleid oleks meie aja mõistete järele tõesti enamlasteks tulnud lugeda.

Ootamine läheb rahulikule kaptenilegi liigaks. Rannast vastupidisel küljel, et näha ei oleks, lastakse paat vette ja — tollimaja ette. Sinna jõutakse parajasti, kui sadama ülemused pika laua ümber, ministriteiumist paber ees, nõu pidanud, mis ennekuulmata küllalustega peale hakata.

Pikk, prillitud sadamaarst, kuiv kui notaariuse nõõriraamat, küsis igapähele, kuidas tervis. — Jassoh, jahah; olud arusaamatus. Skäärides hulkuvat tõesti mingi enamlaste laev; ei julgevat koju minna, kartvat Englise laevastikku.

Meele tulid imeaeglased suguvennad Eesti rannalt, kelte soontes Rootsi verd pidi olema. Aegamööda hakkasime taipama, mis need sagedased sakramentaalsed „jassoh“ ja „jahah“ tähendavad. Need ei tähenda, et sinust juba aru saadud, vaid et sest silmapilgust tema ajuvärk üldse liikvele läheb.

Euroopalikult tore suurlinn, kuid imelik vaikuse uulitsatel, — pea ühtki autot ega voorimeest. Sõja tagajärg. Gustav Adolphi turul hulka kärumehi. Vilgas reporter valitsuse lehest varitseb juba vastas, kargab meist kinni ja murtud Saksa keeles noolub meretaguseid uudiseid.

Samal õhtul Englise saatkonnas. Chargé d'affaires Clive, noorevõitu sihvakas inglane, veidi naiselik oma tip-top ülikonnas ja kingis, tagasihoidlik jutus, aga seda terasem kuulama. Palub lähemaid kirjeldikke teateid. Neid idaasju aetavat väga omaette. Tal ei olewat seni isegi ametlikku teadet, et Englise laevastik juba ammu Kopenhaagenis.

Teisel hommikul Prantsuse saadiku Delavaud pool. Elav jutukas lõunalane; interventsiooni sõber. Siit asjad olla aga inglaste käes. Ameerika saadikul Morrisel on üks esimestest küsimustest, mis arvatakse meil föderatsioonist Venega. Nagu tihti Ameerika saadikud, olewat Morris ärimees ja teadvat vähe poliitikat. Mida vähem aga tegelikult ütelda, seda enam filosofoeritakse.

Kusagil ametiasutuses õiendame passe. Meid tunneb juba kogu linn. Vaevalt meie nimesid näinud, muutuvad ametnikud äkki imelikeks ja korraldavad lennul meie asjad ilma ühegi jahah'ta, nagu vanadel ammuoodatud tuttavatel. On veel olemas rahvusvahelist sümpaatiat.

Hotel Belfrages, kus meie välisdelegatsioon ennegi seisnud. Palju venelasi. Närvilised, ärakohutatud-arusaamatud pagulaste näod. Terved õhtud istuvad, minad koos, harutavad kõiksugu oletusi ja kuuldusi, kõige fantastilisemad ikka mõnest saatkonnast. Suurem osa pessimistlik; üks vanamees, nähtavasti endine sõjaväelane, hoopis norus. Notovitsi, endine „Petrogradski Kurjeri“ toimetaja, trööstib neid: Mannerheim tulevat viiekümmetuhandelise liitlaste väega, varsti oleme kõik Petrogradis tagasi. Siingi juut venelaste eesotsas. Tema trükkikojas Petrogradis trükkivat enamlaste raha; ei olewat ta kunagi aimata võinud, et tema trükkikoda päevas nissuguseid miljonid võiks anda. Tutvustab mind Scherschevskiga, Vene-Prantsuse ajakirjanikuga, kes Serge de Chessini varjunime all Pariisi lehtedele temperamentiliselt korrespondeerib. „Echo de Paris's“ kirjutatud pikema ülevaate „Estonie sous la botte allemande“. Nüüd huvitavad teda aina enamlaste; jutustab nende siinsest saatkonnast ja propaganda maskeraadidest.

Vene saadik Gulkevitsch kutsub oma poole. F. Kull olewat varem mitmeti temaga Eesti iseseisvuse üle harutanud. Soovitavat autonoomiat, äärmisel juhtumisel föderatsiooni.

Unke saatkonna hoone fescheneeblii Straudvägenil. Õhtul on ka prof. Issajev oma professorliku habemega. On õige pessimistlik; harutab Ukraina mässust, — see näitavat, et kui revolutsioon kunstlikult maha suruda, ta veel hulluma hooga plahvatab. Parem siis juba las põleb välja. Kui enamlus Euroopasse laguneb, saavat Venemaa esimesena temast tervenema.

Gulkevitsch, kõhn, haiglase näoga mees, — „kreetiin“, nagu Notovitsch kirub, sest et ta küllalt pagulaste eest ei muretsevat, — on arvamistes tagasihoidlikum, seda hoolsam järele uurima, kuivõrd venelastega kokkulepe võimalik. Teine kord näitab Omski valitsuse deklaratsiooni ja pärib, palju see eestlasi võiks rahuldada.

Erakorriline sõjaaegse spekulatsiooni, — „gullash-parunite“ elu siin Stokholmis: pöörane rikkus ja leivapuudus, — fröken toob selle asemel mingit juudi matsat lauale; piiritu priiskamine täiskiilutud restoraanides ja üldine kindlusetuse tunne. Skandinaavia jääb juba poolsaarena Ida- ja Kesk-Euroopa revolutsiooni palangusse. Enamlasi siin kõigest käputäis veiderdajaid, kuid mida purukodanlisem maa, seda enam kardetakse. Et parlamendis ülemkoja demokratiseerimist nõutakse, juba selles nähakse hüpet kuristikku. Rahustatakse end mitmesuguste argumentidega. Boström, vabameelsest „Dagens Nyheterist“, kes meilt intervjuu võtab, arvab, enamlus olewat demobiliseerivate sõjavägede taud, seega Skandinaaviale mitte hädaohtlik. Krahv Hamilton, noor Rootsi ooberst, tuleb ettepanekuga siin meie jaoks vabatahtlike koguda ja neid sõjaristitu panna. Oma kogemustest Soome vabadussõjas ar-

vab, et enamlaste bandedega väheste, kuid resolutsiivsete salkade abil küllalt valmis võib saada.

* Stokholm kihiseb kõiksugu agentuuridest ja salaluurest. Hoiatatakse mitmesse ajalehe- või tubakakauplusesse sisse astumast, kui ei taha kahtluse alla sattuda. Suguvend Aleksander Keskküla, kes uhkes hotel „Reginas“ Saksa ja siis liitlaste teenistuses oma „Eesti bürood“ pidas, on siit kadunud: Tuulemuutust õhus tundes on ta oma sidemeid Prantsuse saatkonnaga veel kord ära kasutanud, endale viisumi nõutanud ja, nagu pärast kuuldis, Schveitsis tagasi oma algupärasesse seisukorda — enamlaseks — läinud.

Selle eest ilmub siia teine kaasmaalane, — landesrati Stryck. Saksameelne „Aftonbladet“ toob tema noodi kogu maailma valitsustele: punane terror ähvardavat Tallinat; poolenamline Pätsi valitsus olla liitlastest tunnustatud Poska valitsuse juba kukutanud ja Poska ise Helsingi põgenenud.

Paar päeva käisid kuulujutud Tallinna riigipöördest; sealt nad siis tulid. Stryck käinud ise liitlaste saatkondadeski, kuid seal olnud hertsogirliigi mälestused liig elavad. Clive soovitanud talle otse eestlaste poole pöörduda.

Kodus asjad järjest kirjumas. Poska telegrafeerib: enamlaste teine dessant Aseris; Vene valged tahavad Saksa 8. armee alla anduda ja Valgast Tallinna poole marssida Eesti valitsust kukutama. Jaron ja Tertov sõidavad nende poolt Stokholmi liitlastelt raha ja abi nõutama. Kui neid sõpru hakkab tulema, siis tuleb uksest ja aknast.

Uurime igapäev lehti, iseäranis Daani väinasid. Seal liiguvad Inglise laevad; kui mõni destroierite või kergeristlejate salk Kopenhaagenist lõuna poole pöörab, teevad Rootsi lehed rasvased pealkirjad „Petrogradi äravõtmisest“. Inglise saatkonnas arvatakse aga, et vaevalt Lloyd George enne üldvalimisi, mis detsembri keskel, midagi suuremat ette võtab.

Kahtlastest allikatest teated, enamlased olla Baltimere uusi miine välja pannud; Vene dreadnoughtid ja ristlajad olla Kroonlinnast välja sõltanud. Kontrollime: blufid. Aga keegi näib neist huvitatud olevat.

Liitlaste lehed täis võjduröömu ja maailma jaotamise õhinat. Mis on meie hädad neile selle kõr-

val? Keegi Inglise saatkonnast näitab Venemaa sõnumit naiste natsionaliseerimisest. — ainult sihuke sed asjad suutvat praegu laiemal lugejaskonnal tähelepanu peatada. Inglise „Labor'is“ kihutus interventsiiooni vastu; Macdonald ise on seks suures Albert Hall'is miitingu pidanud. Tema arvates muidugi „demokraatia toetamine“.

Ühel õhtul kutse Inglise saatkonda. Schifr Londonist: Lubatakse toetust laevadega ja sõjariistadega. Ometi! Poskalt juba telegramm, et Petrogradist Vene laev 3000-lise dessandiga Tallinna poole tulemas.

Tagasisõit Turu-Helsingi kaudu. Samal laeval sõidavad mobiliseeritud Soome noormehed, pileti pärijale rõõmsalt tähendades: Küllä Suomen kruunu maksaa!

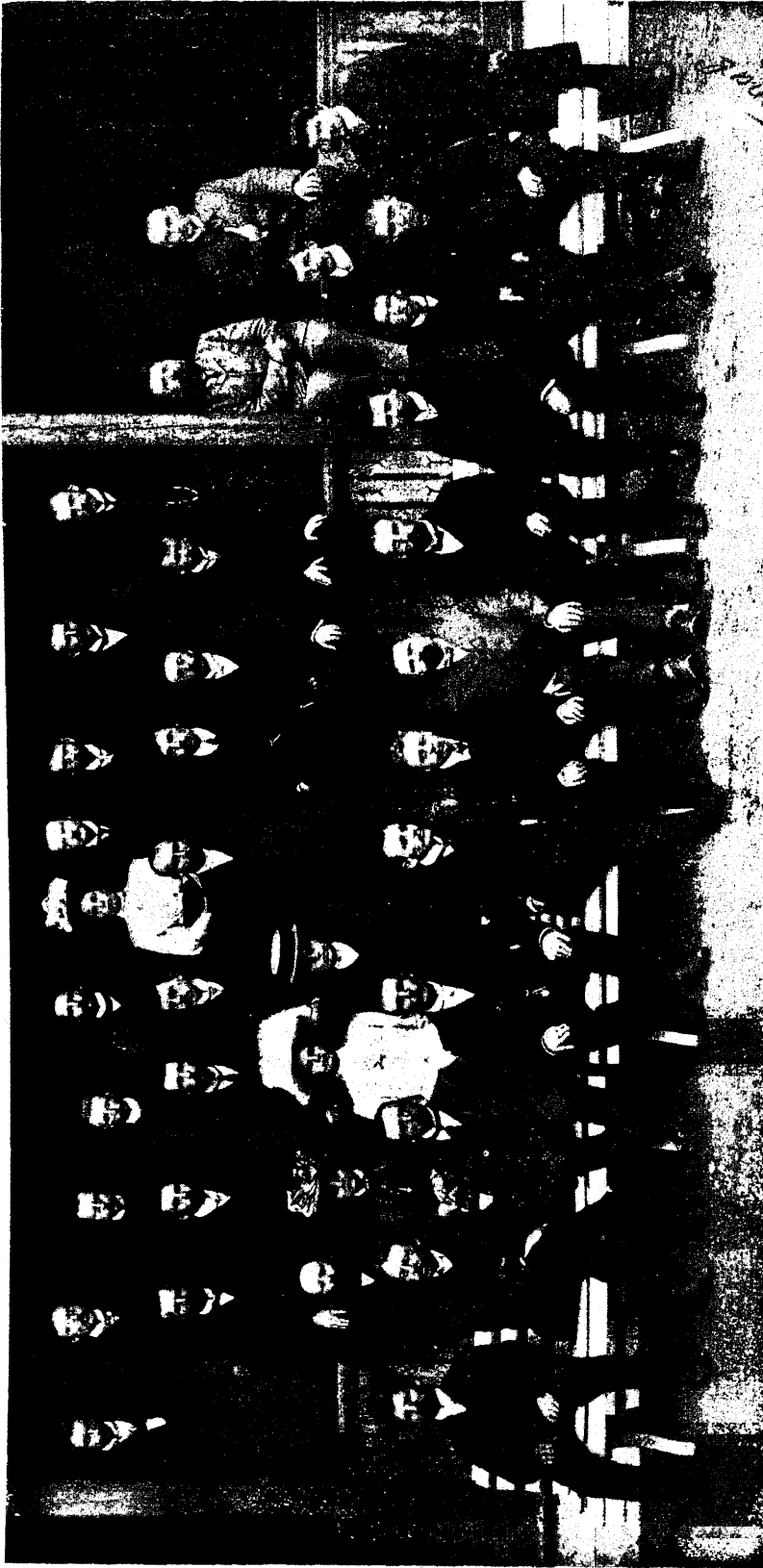
Soomes pole leiba sugugi. Raudtee puhvetites antakse selle asemel mingit salatit ja lihaputru. Ida-Soomes söödavat puukoort. Ülistatud Helsingi näib Stokholmi järele üsna diskreetne ja provintσιαalne. Sadamas suured transpordid Saksa vägesid ära viimas. Esplanaadilgi käib „feldgrau'de“ pihta veel nurgataguseid paukusid.

Poskal soomlastega asjad viimaks jones; Kallasele on isegi vabatahtlikke lubatud. Kuhu jääb aga Inglise laevastik? Juba mitme päeva eest saanud siia Inglise kindralkonsul ametliku teate, et ta Tallinnas. Aga ei ole. Alles hiljem kuulsime, et ta siis Hiiumaa all ristleja „Calypso“ miini otsa ajanud ja tagasi pöörnud.

Õhtupoolikul kõlistatakse Tallinnast konsul Schvalbe poole: laevastik sinna jõudnud. Soomlased soovivad õnne, hingavad isegi kergemalt. Ainult üks Vene ohvitser arvab ettevaatlikult: Mõned sõidavad Tallinna, mina küll mitte. Ega see veel enamlast taganema pane, et laevastik tuli.

Tellitud sadamalaev „Laine“ on kohal, saapapartii peale laotud. Paar ametlikku Soome härrat tulevad kaasa suurte pitseeritud tihjude sumadani dega, mis tagasi vististi täiel peavad minema. Laeva kajuti uste kõrval vintpüssid laskevalmis; ka meri möllab sõjaseisukorras kuni Aegnani, kus üle lainete Tallinna reidil hakkavad paistma üksteise kõrval pikad hallid kōgud, „teraseks saanud legend“.

Esimene Eesti ajakirjanikkude kongress Tallinnas 1909. a.

Neljas rida: P. Olak, A. Hanko, A. Schnicker, A. Liblik, J. Wann, —*), J. Luiga, Ed. Wirgo, A. Kampf, B. Linde.
 Kolmas rida: J. Karu, H. Raudsepp, J. Weidenstrach, Chr. Kaarna, J. Mändmets, D. Hint, O. Liiw, Joh. Kruenberg, K. Eisenschmidt, J. Lintrop.
 Teine rida: H. Prants, A. Prants, —, A. Fiskaar, —, —
 Esimene rida (istuvad): —, —, H. Namsing, B. Müns, Joh. Reinthal, Ed. Hubel, G. E. Luiga, J. Tõnisson, —, J. Mesikäpp, E. Poolakes.

*) Joonega märgitud osavõljad tundmatud.

Pirita jõesuu

G. E. Luiga

Arutegemise tund

„Kas sul ei ole mulle midagi ütelda?“

„Ei.“

„Minu arvates nagu peaks olema.“

„Mina ei tea tõesti mitte.“

Vaikus.

„Varemalt vahest oli.“

„Kui oli, siis on ka öeldud.“

„Ja see kõik oli vale?“

„Mispärast vale?“

„Näib, et oli vale.“

„Millest võib seda järeldada?“

„Et kõik on ununud, on teisiti tulnud, on maha salatud.“

„Mis on maha salatud?“

„Miks joosta ringiratast sõgesikku? Sa tead ometi, millest on jutt.“

„Kuid ma ei mõista, milles näed valet, milles salgamist.“

„Sinu olekus.“

„Minu olekus väljendub kõige tõsisem tõde.“

„Aga enne?“

„Ka enne niisamuti.“

„Siis on kaks tõtt, teineteisele vastukäivat.“

„Väga võimalik.“

„Aga see pole võimalik! Üks neist peab ometi vale olema.“

„Mispärast? Meie kõndisime kord siin sedasama pargi teed ja sa ütlesid: ilm muutub iga päevaga ikka enam kevadiseks. Aga täna ütlesid sa: iga päevaga muutub ilm ikka rohkem sügiseseks. Millal sa siis valetasid, tol korral või nüüd?“

„Siin ei olnud valet, vaid loodus on muutunud.“

„Õige sõna: loodus on muutunud ja endise tõe kordamine oleks nüüd vale.“

„Aga kuidas puutub see siia?“

„Nõnda: mina ei ole enam see, mis olin meie tutvuse algusel. Mina olen vanaks saanud. Sa tunnud Bernhard Shav uut teost „Tagasi Metuusalemi juure“? Tead, seal teeb noormees Strephon kibedaid etteheiteid neiu Chloele, et selle armastus on jahtunud. Aga Chloe vastab: see on vanadus. Teise käest kinnihoidmine, silitamine, suudlemine ei ärata enam seda mõnu, mis nooruses, vaid on koguni piinlikuks läinud. Loodus on muutunud ja seda ei saa parandada. Nii on lugu meiega. Võib olla, sa ei saa sellest aru, võib olla, ei usugi seda: sest kuidas sa võid aru saada või uskuda, kui sinu aastates tõde teisiti välja näeb? Ka mina ei mõistnud seda kümne, ei isegi viie aasta eest.“

„See on ainult ilus ettekääne, aga tõsine põhjus on teine: kui tammel uued lehed kasvavad, siis peavad vanad langema; kui südame troonile uus valitseja on astunud, siis aetakse endine riigi piiridest välja. Sest need aastad kaaluvad sul ainult minu juures; mõne teise juures aga mitte.“

„Ja kuigi see nii oleks? Ma ei ütle, et on, aga mis maksab selle üle vaielda? Sellepärast olgu see nii; kas muudab see asja? Sest kui see nii on, kelle süüks peab seda siis arvama? Kas ei ole loomulik, et inimene ennast eemale hoiab sealt, kus ta tunneb aastate koormat suruvamalt kui mujal?“

„See on nii! Ma teadsin ikka, et sellel kõigel kord lõpp tuleb, aga miks oli vaja teha seda nii inetuks ja piinarikkaks? Miks ei tohtinud sest jääda ilus, helge, edaspidiseid elupäivi soendav mälestus?“

„See oleneb sinust. Keegi ei või anda inimesele seda mälestust, mida ta ise ei taha säilitada.“

„Kuidas võib säilitada ilusat mälestust inetust teguviisist? Kuidas saab idealiseerida silmakirjalikkust, ebavagadust, alatut ümberkäimist?“

„Olgu nii. Ma olen ammu jätnud iga lootuse sinuga sellel alal vaielda. Sest kui kõiki sinu süüdistusi ja etteheiteid meele tuletada, siis olen mina kõige alatut ja nurjatut inimene, kes sulle eluteel risti ette sattunud. Selles ei saa ma midagi parata. Ja ei taha sinu süüdistusakti kõrvale omalt poolt teist sinu vastu kokku seada.“

„Milles võiksid küll sina mind süüdistada?“

„Umbes sellesamas, milles sina mind.“

„Valetamises ja petmises?“

„Kas või valetamises ja petmises.“

„See oleks mulle uudis!“

„Sellepärast, et sa ikka ühekülgsest asja peale oled vaadanud.“

„Aga millal, kus ja kuidas olen ma sind petnud?“

„Ma ei ütle, et sa mind oled petnud, ehk küll petmine on olnud ja sinu eeskujul kerge oleks süüdistust esitada.“

„Ma pean tõesti paluma selgemalt oma arvamist väljendada.“

„Vaata, meie tutvuse algul nägin ma sinus ühe tükikese oma kadunud elukevadest, — kevadest, mis iialgi ei ole õitsenud, noorusest, mida iialgi ei ole olnud. Aga vähe-malt ühtki päikesepaistelist päeva tahaks inimene elus ometi näha... Oled sa noorespõlves karjas käinud? On sul juhtunud pilvisel sügisel, et korraga kitsas riba sinist taevast päikest näitas? Nagu valge vöö ilmus see karjamaale, aga libises ruttu kaugemale ja

kaugemale, sest et uus pilv päikesele ette läks. Siis jooksid sa järele päikesele, jooksid, nagu noored jalad kandsid, jooksid üle kivide ja kändude, nii et lõõtsutama hakkasid ja hing rinnus kinni jäi. — Niisugune päikese kiir olid sina mulle sünkjal sügisel. Aga kui ma selle päikese kiire järele jooksin, siis sattusin ma vingete tuulte ja külma vihma alla. Sa ei ole iialgi minuga rahul olnud, nurisemisi ja etteheiteid rabises alati nagu rahet kevadises lilleaias. Ma olin petetud omis lootusis, omis ihades, omis paleusis. Kuid ma ei süüdistata sind, sest ma tean, et sul ei olnud tahtmist mind petta, ei olnud tahtmist mulle valu teha. Sa vaevasid mind, aga sa vaevasid ennast veel rohkem. See oli su õnnetu iseloom, kuid ei olnud süü.“

„Näed nüüd, pead isegi tunnistama, et ei ole põhjust mind süüdistada.“

„Sest et ma sinust tahan aru saada, kuid sina minust mitte ja sellepärast süüdistad sa. — Sina ei rahuldunud, kui ma sinuga ümber käisin, nagu inimene inimesega: sa leidsid selles külmust, haavavat ükskõiksust. Sul oli tarvis tulist armastajat, oli tarvis kallistusi, suudlusi, meelitusi, nooruse ülekeevaid tunduste avaldusi, mis aga minu eale on ebaloomulikud, sest et aastad minu tundeilmale surdiini peale on vajutanud. Sellest ei tahtnud sina iialgi aru saada, seda ei iialgi teatavaks võtta. Sinu igavene rahulolematuse, sinu väljaõeldud ja tummad etteheited käisid mu erkude peale, neid närbuma ja kidunema pannes nagu kevadine külm tuul viljaorast, nii et ma füüsiliselt selle all nõrkasin ja kokku langesin.“

„Rahulolematuse põhjus oli see, et ma nii vähe sinuga kokku sain ja muidu alati üsna ükski pidin olema. Minu nõndanimetatud „süü“ on, et ma nii väga sinu järele igatsesin ja sinu ligiolekust iialgi ei küllastunud.“

„Olgu nii, aga võis see mulle asja kergemaks teha? Mil põhjusel ka tiisikus tuleb, ühtviisi hävitav on ta ikka. Kuid põhjus polnud see, mis sa ütled, ja sagedama kokkupuutumise ning pikema koosviibimise juures oleks viga veel käre-damalt nähtavale tulnud. Õige põhjus oli, et nurin ja rahulolematuse tunne selle üle, mis sul puudu jäi, oli sinu juures alati tugevam kui rõõm ja rahuldus selle üle, mis sul käes oli. Aga miks ei võinud see teisiti olla? Põhjusi ei tule otsida väljapoolt, vaid need on ainult sisemised.“

„Kõik sisemised ilmutused on esile kutsutud väliste mõjude läbi.“

„Ekslik oletus. Meie näeme alati, et üks ja sama mõju mitmesuguseid ilmutusi esile kutsub. Tuulepuhang kustutab küünla ja õhutab ahjuleeki. Nii ka inimeste juures. Ühes

Võrumaa alevis töötasid kaks noort muusika-armastajat neidu kooliõpetajana. Nende palavam soov oli kord pääseda „Estoonia“ ooperietendusele. Ja nad pääsid. Koju tagasi jõudes oli üks neist vaimustatud kõigest, mis ta näinud ja kuulnud; ikka jälle armastas ta sellest rääkida, ja kui ta üksi olles silmad sules, siis kuulis ta ooperi helisid ja nägi selle tegevust. Ning terveks pikaks talveks jätkus talle seda lohutuseks. Teine aga ei toonud muud koju kaasa kui kurtmist ja kaebamist selle üle, et miks ta mitte iga õhtu ei või ooperis istuda, nagu mõni muu tema arvates võivat. Selle teise sarnane oled ka sina. Sul ei ole rõõmu üksikutest elu päikesepaistelitest tundidest, vaid sa nurised ja kaebad ainult selle üle, et miks kõik 24 tundi päike ei paista. Ja lood omale mälestusi neist 23-st päikeseta tunnist. Sest mälestused moodustab inimene endale ise. Mälestus on lillekimp, mille igaüks eluaiast nopib oma enese valiku järele: ühest ja samast aiast kogub üks ainult nõgeseid ja ohakaid, teine aga jätab need kõik maha ja leiab lillesid ning lõhnavaid rohte.“

„Kui okkad südame veriseks kisuvad!“

„Kui süda armastab ennast aina okkaid vastu nühhkida. Mis takistab sind siis ilusaid, helegeid mälestusi kaasa võtmast?“

„Sest et pettus ja pettumus need kõik ära on mustanud, ära rüvetanud.“

„Kas tõesti? Kes on sind siis petnud? Kas mina? või elu? Olen ma sind avatele- nud mingisuguste täitmata lubadustega? Olen ma, nõnda ütelda, vekslid välja annud ja tõr- gun nüüd neid lunastamast? Ma ei tea mitte. Näita nad ette. Või ütled, et oled kaotanud minu pärast mõne hea partii, mõne parema armastaja? et ma olen su õnnetele ette tulnud ja su tuleviku nurja ajanud? Ma ei ole seda teinud. Aga siis — mis oled sa minu läbi kaotanud? Mis on sul minu tut- vuse pärast saamata jäänud, mida sa vasta-

sel korral oleksid saanud, kui sa need aastad ilma minu tutvusetä oleksid elanud? Ma usun, sa ei tea midagi nimetada. Kui sa kaebad ja nurised selle üle, et ei ole mitte kõik 24 tundi päike paistnud, vaid ainult üks, kas tähendab siis see, et oleks parem olnud, kui ka seda ühte tundi mitte ei oleks olnud?“

„Siis ei oleks kaotuse tunnet olnud.“

„On selles õnn? Ma usun, sündinud pime oleks ometi õnnelikum, kui ta üheainsa päevagi võiks näha ilma tema kevadises õie- ehtes.“

„Õnnelik nagu kerjus paluke si leides rikka mehe laua alt.“

„Kas Lucullus tundis enese õnnelikuma Diogenesest, seda on igatahes raske tõen- dada. Veel raskem on tõestada oma õigust Luculluse osa peale elus. Sest millal on elu sulle annud kohustuse, et sa võid iga õhtu istuda ooperis, et sulle 24 tundi päike pais- tak ehk mõni muu sinu kaugeleulatav soov täide läheks? Seda nõudeõigust sul ei ole. Aga küll on sinu meelevaldas, millest tahad sa omale mälestused moodustada: kas neist vähestest päikesepaistelitest või paljudest pi- medatest tundidest. Kuid keegi muu ei või sulle üht ega teist peale sundida.“

Vaikus. Ainult kolletanud lehtede sa- hin jalgade all.

Hetke aja pärast:

„Vahe on see: sina oled mees, mina naine; sina käid jäise mõistuse rehkendamise, mina kuuma südame tundmuse järele.“

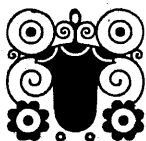
Melankoolne naeratus mehe näol.

„See jäine mõistus tunnustab täielikult sinu kuuma südame tõtt; miks ei võiks ka see kuum süda jäisele mõistusele vähe õigust lubada?“

Vaikus.

Vähe viiveldes sirutab naine käe.

Mehe suudlus sellele väljendab tänulik- kust ja aupaklikkust.

Tõnis Tulver

Täna oli Tõnis Tulver, päevauudiste toimetaja suure sõnumitelehe juures, närvilikum kui muidu. Lõpetanud töö — ei teadnud, mis peale hakata. Toppis käed sügavale püksitaskutesse; katsus käia. Hulkuvad mõtted kõigist võimalikest tulevasist sündmusist rändasid korratumana killavoorina läbi pea.

Õiguse poolest oli Tõnis Tulver ajakirjandusliku tegevusega, trükikojaga ning toimetusega juba jumalaga jätnud. Eile õhtul korraldasid talle sõbrad väikese lahkumispeo. Istuti kaua: võib olla tundi kaks-kolm üle kesköö, küsimata, et pidutsemiseks tuju puudus.

Tulveri kodus — neljanurgelises lageda-voitu toas, mille aknad merele vaatasid, näis umbes nagu hotelli numbris, kust võõrad välja kolimas. Pakkimine-kraamimine kandis rutulsuse ilmet. Asjad olid juhuslikult korvidesse ja sumadanidesse loobitud, mille kaaned alles lahti. Seinal rippus kaitsevärviline ohvitseri munder. Selle kõrval — mõök ja lai riim revolvritupega. Põrandal vedelesid rautatud taldega säarikud.

Saades mobilisatsiooni käsu ei viivitanud Tulver ühtki ülearust minutit. Rāpakas ja läbematu, nagu harilikult ikka, katkestas ta seegi kord ühelainsal hooil oma päevade kindlaskujunenud ringkäigu. Muutus sõjameheks nii välimusest kui meeleolult. Vinnas pea kõrgele, kinnitas portupeed üle õla ja oligi valmis.

Homme juba astub ta polku. Seal tulgu siis, mis tulemas oli, sest paratamatut ei saa kõrvale käända.

Tõnis Tulver oli harjunud otsustele kinnisilmil alla kirjutama. Ta teadis, et tõrkumine

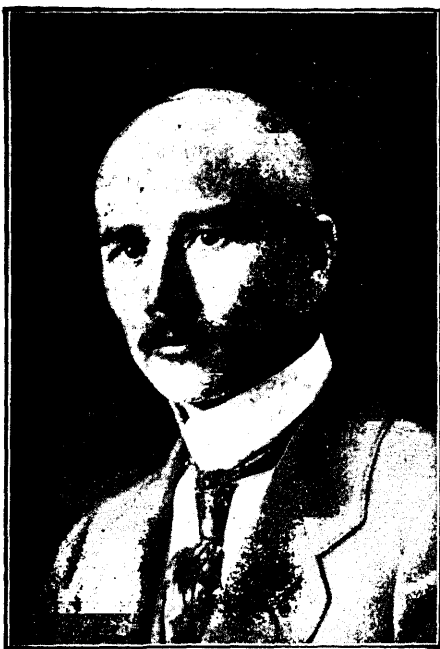
kunagi sihile ei vii. Tulevased kaugused saabuvad seda kärmemalt, mida kindlamini purjed tuulepäri. Norutajate vili kõduneb sadudes, variseb vakast mööda ja tallatakse käijaist.

Muidugi ei kuulunud Tulver nende hulka, kes salvedesse saaki koguvad. Aga ta ei olnud ka pillaja. Heitis oma saatuse ikka sellele vaekausile, mis juhtumisi kõige kättesaadavamal. Nii oli see kord juba harjumuseks kujunenud ja Tulver ei uskunud, et põhjust oleks muudatust ette võtta.

Rahu ning vendluse apostel meeleolult, luuletai ja ilutseja südame poolest — põletas ta siiski parema osa oma noorpõlvest kasarmumürkidele ja leerituledele. Oli aastapikkuse sõjakäigu kaasa pidanud tegema ja kahel puhul haavatagi saama.

Hiljem — ohvitserina reservis — rakendas saatuse pimesi keerlev ruletti toimetuse laua ette. Tõnis Tulver istus siingi otsekui reisija, kelle koht juba piletiga kindlaks määratud. Tegi oma töö korralikest korralikuma. Kirjutas rasvaste pealkirjade karjudes lõikavaid kõmusõnumeid ning oli peatoimetaja meelet hinnas. Oma isiku alguosaga jäi aga iseendale.

Armastas pimedail sügisõhtuil keppi käsivarrele riputades sadamlinna kõveraid tänavaid tallata, mõtted mitmesse harru veninud ja tähelepanu laokile. Tuli sealt viimaste käijate kadudes ekstaaslikus hārdumuses tagasi. Istus laua ette. Kirjutas. Pani poolikuid lauseid ja sõnu otsekui varesejalgu paßerile. Näis olevat melankooliale ja unelmitele andunud, kuni kahanev õli lambis hommikutundi tõestas. Siis said sõnadest read

Karl Rumor

ja riimid, mis kõnelesid armastusest ning surmast: iganemata aine Tõnis Tulveri lauludes.

Ta trükkis neid lehe laupäevastes lisades, mitmetes ajakirjades ja albumites.

Ainult oma toas, sulenud ukсед ja aknad, pannud südame ja mõistuse välisilma jaoks lukku, tundis Tõnis Tulver end täielikult iseendaga viibivat. Muidu oli ta ikka teiste jaoks ning teiste tõugatav. Talle näis nagu ei võiks maailmas isiku enesemääramisest juttugi olla.

Tollelt enesetundelt kaldus Tulver ka mobilisatsiooni käsku hindama. Sund ajakirjanduslikku käsitööd sõjamehe elukutse vastu vahetada tuli väljaspoolt Tõnis Tulveri isiku mõjukonda, tingitud arvustusele tabamatuist motiivist. Tulverile jäi vaid üle kergel ning hoolimatul käel paratamatusele alistuda, ilma vähemagi mureta enda isiku pärast.

Lõbusalt vilistades asus Tulver asju korraldama. Kummutas lauasahtlil sisu põrandale, kust muist paberid ahju, muist sumadani rändas. Silmitses emaliku hoolega, hajameelne naeratus huultel, vanu käsikirju — luuletusi, novelle, katkeid draamadest; keeras need rulli, pidades aru: kas hoida veel või hävitada. Viimaks hävitas. Käis rätsepa pool — tellis mundri. Ajas peatoimetaja kabinetis pealiskaudset juttu ning ilmutas enda ülalpidamisega kergemeelsuseni küünivat ükskõiksust.

Aga järgmisel päeval, mil kõik juba oli joonde aetud, valdas teda äkiline melankoolia. Tulid kodu ning omaksed meele — kõik need, kelle keskel oli kord ülles kasvanud talu diskreetses üksinduses. Tundis, et tal raske on jumalaga jätta ainukest lihtsust maailmas: õlgkatuseid, kaevukooku, kõverat mändi karjamaal ja tuulepesiseid kaski koplis. Ammu enam ei käinud ta seal ja kes teab — kas kunagi veel minna võib.

Ilm oli sügissajune, peaaegu hall. Tõnis Tulver nägi aknast merd, mis porikarvalisena kaugesse udukusse kadus. Sügistormid ning sõiduteedel varitsev sõjahädaoht olid laevade liikumise kinni köitnud. Tühi veteväli näis otsenagu paljaksriisutuna taevast alla heidetud olevat. Sealt ei paistnud ühtki punkti, millele toetuda.

Tõnis Tulveri elu oli samasugune laastatud madalik. Seal hulkusid mälestuste laevad, mastid maha murtud; rändasid sajud sügisududega ning varitses sõjahädaoht.

Võlutuna tühjuse ning hõreduse tundest tõttas Tulver tänavale. Muidu ikka nõus üksi olema, alati mõtetega ja juurdlemistega küllastatud, ihkas ta täna inimesi. Kuid polnud ühtki sõpra, ühtki tuttavat, kelle poole astuda. Läks vaid sihitult ning otstarbetult

mööda tänavaid, mis immitsevas viimas po-
riseks tallatud.

Juhtus seisatama kusagil uulitsa hakul, linna muistsete väravate vahel, ja märkas müüri küljes kohviku silti. Mõned märjad kogud käisid sisse ning välja. Ka Tulver läks sinna. Tellis kohvi.

Tema vastu istus kandilise peaga küürakas inimene otsekui karu. Üldse oli torni seesmus sünge ja rõhuv. Elektripirnide kumas näisid võõraste näod kõverad ja mõttetud. Kohvitasside tõstes joonistasid puised käed müüriseintele proportsioonituid figure, mille vaatlemine silmi väsimuse ja rammestusega täitis.

Peatselt läks Tulver jälle, neelatud kohvist lääge maik keelel. Jalad viisid teda justnagu iseendast kõiki tuntud tänavaid mööda toimetuse poole. Seal soris ta lehti ning kat-
sus veel kord oma mahajäetaval toolil istuda. Oli vaja aega õhtuni venitada, mil tal tähtis jumalagajätt ees seisis.

Kirjutati ainult sõjast. Maaliti verstapik-
kustes artiklites mõnede lahingute käiku, haru-
tati kõiki võimalikke strateegilisi seisukoha-
võtmisi ning kuulutati peatset võitu; tingimata. Selleks ju sõditaksegi, et võita. Selleks mobiiliseeriti tedagi, Tõnis Tulverit, — võiduks, Euroopa tasakaalu jaluleseadmiseks.

Maja alumisel korral huugas rotatsioon. Mitmeist karakterlikest sammest treppel ja naiste ning poisikeste häälitsemisest hoovivä-
ravate ees aimas Tulver, et tänane leht juba valmis oli. Ta ei märganudki, millal tema kolleegad toimetuse ruumidest lahkusid. Suurest ajakirjanikkude perest olid ainult paar tähtsuseta eksemplaari õhtuste korrektorite näol naabertuppa järele jäänud, kust võilei-
bade närimine ja rüübatava tee lurin kostis.

Tõnis Tulveri närvides ei olnud rahu. Pikki sammega, kitsastesse säarikutesse kängitsetud jalad otsenagu iibisel sirged ja peened, käis Tulver toas edasi-tagasi, pea kuklasse heidetud. Ta valgetel juustel, mis sam-
mude katkemisel udusulgedena hõljusid, oli toa videvikus kollane helk. Näolt naiselikuna peen, terav nina veelgi teravamaks ihutud, tuletas Tulver tiisikustõbist meele. Ta rind oligi, sõjamehe mundrist hoolimata, lohku va-
junud ja taskutesse topitud käed langesid õlult, moodustavaina kolmnurga.

Toimetuse kell korrektorite toas löi viis õõnsat pauku. Tulverile tuletas see meele, et ta minema peab: oli määratud pool kuueks.

Jälle tänaval. Vahetab vastutulevate ohvitseridega masinlikult tervitusi ja vastab sõdurite auandmise peale. Tunneb end keritavana ja veetavana fataalsest niidist, mille kiud järjest tihemini südame ümber kiinduvad.

Märg alles. Siin ja seal immitseb aken-dest valgust, otsenagu häda või ummistuse läbi. Tuttav kirik kahe kandilise torniga sulle puiestee. Kõndides ootab Tulver, et koh- tamiselekutsutu oma pisikese käe talle oota- matult käsivarde poetab, nagu varemaltki sa- gedasti oli juhtunud. Ent minutid kaovad ja keegi ei tule.

Kärsituna, vaatavana otstarbetult kella ning kaotanuna pimedas usalduse iseendasse, jälgis Tulver iga mööduvat naist, kel ooda- tavaga kaudnegi sarnasus. Aga lõpuks, kui juba paljud olid möödunud ja uuri vaatamine muutunud mõttetuks, veendus ta teadmises, et ei tuldud ega tuldagi. Oodatav ei vajanud jumalagajätu Tõnis Tulveriga.

See oli ka arusaadav, sest mitte keegi mitte kunagi pole veel saatust jumalaga jätnud.

Armastus ilmus Tõnis Tulverile traagilises maskis, nagu kõik muugi maailmas. Tema neid oli alles lapseaastatest välja kas- vamas, pikk ja peenike otsekui osi, mis teis- test kasvudest ette püüab jõuda. Meeleolu- delt kameleonina muutlik, määras ta oma vahekorra Tulveriga tujudest olenevalt.

Nad kohtusid tihti, ent ei leidnud teine- teist. Tegid otsekui luurkäike, ikka erksalt valvel, südames umbusklikud. Polnud püsi- vat jutuainet ega ühiseid huvisid.

Nüüd läksid nende teed teine teisest mööda, nagu paralleelid, mis kunagi kokku ei sula. Tõnis Tulver oli mõtetes maailma peale käega lõõnud. Tund's masendavat ras- kust südames ja leidis endas sarnadust hul- kuva peniga, kes tänavast tänavasse rändab, otsides akent, kuhu poole koonu tõsta ja uluda. Too aken leidis lõpuks ühes kasi- nalt valgustatud aguli tänavas pikaksveninud puumaja ülemisel korral.

Tulver peatas. Äigas kätega üle otsa- esise ja üle silmade. Oli jahmatanud ebatava- lisest raskusest, mis käsivarsi täitis. Pidas otsenagu kahevahel viibides aru ja hakkas siis trotuaaril edasi-tagasi sammuma, tõmma- tes end võõraste möödaminekul plangi varju.

Akki ei suutnud ta jalad enam raskust

kanda. Säärteni porri vajunud, toetanud poolistuvana miski paku või kivi otsa, jäi Tõnis Tulver aia ning maja vahelises pime- das nurgas vagusi püsima. Ta oli rabatud ootamata kogude ilmumisest tänavpimedikku ja tundis, kuidas tema hingamine otsenagu võtmega lõuku keerati.

Neiu tuli koju, kõndides kellegi ebamää- rase, kellegi halli kõrval — pikk, väsinud ja tujukas oma osjaliselt kasvult. Tee üle- misele korrale viis maja otsatrepilt, läbi õue.

Tulijad seisatasid väravas. Neil oli veel midagi öelda, midagi nagu seletada. Korraga sirutas neiu käe; pidi jooksma, põgenema. Aga ei põgenenud ometi. Keeras kannalt ümber, kägistas mõlemad käed saatja kaela ümber ja suudles. Siis krigises värav võltsi falsetiga ning varsti ei olnud enam ühtki hinge märjal tänaval.

Möödus mitu karusselliring'ist tasakaaluta minutit, enne kui Tõnis Tulver jälle minna võis. Nüüd oli ta tõesti hulkuv sõjakoer, kes kodu ei vaja. Kuid hommiku eel sattus ta ometi oma tuppa. Pakkide virnad ja laialipillatud raamatud täitsid seda.

Tõnis Tulverile tuli ette, nagu näeks ta siin iseenda pahurpidituhnitud elu. Kõik oli väärtusetu. Tulver istus raamatute otsa. Ei mõelnud mitte midagi. Sirutas jalad põran- dale. Vahtis silmi pilgutamata tühja seina, tumma seina, lahkuva mehe mahajäetava maja seina. Leidis enda, kuklale, ilma et ise mär- ganudki oleks, kohvrikaanelt toetuse ning ui- nuš magama. Nägi unes suurt ratast, mis üles ja alla õõtsus, vahel kauge ning läbi- paistev nagu klaas, vahel üsna lähidane — aspiidimust.

Uni ei kosutanud, kuid rahustas meelt. Ärgates otsustas Tulver kasarmusse minna. Kirjutas vennale kirja, mille ärasõidul posti kavatses panna. Silus pihuga juukseid ning läks.

Tänavatel müüdi värsked ajalehti. Ikka uued lahingud ja uued võidud väerinnalt ta- ganemisega. Tõnis Tulver nägi juba en- nastki sõja keskel seisvat. Mitte kunagi — ei iialgi, ei iialgi tule ta sealt tagasi.

Kurema Järv

A. Jürgenstein

C. R. Jakobsoni ja prof. Köleri vahekord

Kaks huvitavat isikut. C. R. Jakobsoni elust ja tegevusest on iga iseteadlik eestlane enam-vähem orienteeritud. Oma eluaja viimasel poolel oli C. R. Jakobson tingimata kõige populaarsem inimene Eestis, keda igaüks tundis. Professor J. Köler'ist teab ka iga eestlane, et tema üks tähtsamatest Eesti ärkamisaja tegelastest oli. Milles tema tegevus aga eriti seisis, sellest teatakse õige vähe. Kes kujutava kunstiga tegemist on teinud, see muidugi teab, et J. Köler maalikunstnik oli, üks neist vähestest eestlastest, kes juba mineva aastasaja esimesel poolel oma andekuse ja suure usinuse varal lihtsast Viljandimaa talupoisist Peterburi kunstiakadeemia professoriks tõusis, iseäranis hea portreemaalija oli jne. Tallinna Kaarli ja Tartu Peetri koguduse liikmete juures püsib J. Köleri mälestus nende kirikute altaripiltide varal, mis J. Köler maalitud. Laiem hulk teab temast vähem. Teatakse ainult ligikaudu, et tema Peterburi Eesti seltskonnas tegutses, et tema muu seas noore C. R. Jakobsoni, kes siinamaale enam Saksa kasvatuse mõju all oli seisnud, Eesti asjale võitis. Mäletavad mõned vanemad veel tüli Krimmi Kuntaugani mõisa ostmisest ja raha laenata tahtmisest Eesti Aleksandri kooli kapitaalilt, mis omal ajal laineid löi. Köler ei olnud kirjamees ja ei ole kirjalikke

ülesthendusi enesest järele jätnud. Alles kõige uuemal ajal on hakatud Eesti kunstnikkude ringkondades huvi tundma selle kunstnikust rahvamehe kohta ja hra M. Pukitsa poolt on tema üle pikemat kirjatööd oodata.

Aastal 1912 ja 1913 ilmusid „Eesti Kirjanduses“ C. R. Jakobsoni kirjad prof. J. Kölerile, (31 kirja, mis neljastteistkümnest aastast läbi ulatavad (1868—1882). Need kirjad heidavad valgust nende kahe mehe vahekorra peale ja ülepea J. Köleri poliitilise tegevuse peale.

Nende ridade kirjutajal oli juhus läinud kevadel C. R. Jakobsoni järeljäänud paberitest Kurgjal 18 Köleri kirja leida, mis tema C. R. Jakobsonile oli kirjutatud. Need kirjad, umbes selsamal ajal kirjutatud, kui ülemal nimetatud Jakobsoni kirjad Kölerile, aitavad omalt poolt nende kahe tähtsa rahvamehe vahekorda veel rohkem selgitada.

Selle kirjavahetuse varal võib kõige pealt üht asja kindlaks teha, s. o., et C. R. Jakobsoni ja prof. Köleri vahekord hakatusest lõpuni sõbralik ja üksteisest lugupidav on olnud. Ükski vahejuhtumine ei näi seda seganud ega tumestanud olevat, nagu see muidu Jakobsoni ja tema tuttavate vahel harilikuks nähtuseks oli. Meie teame näit., et dr. M. Veske vahekord C. R. Jakobsoniga, mis Jakobsoni

viimastel „Sakala“-aastatel õige südamlikuks kujunes, mitte alati nõnda ei olnud. Kui dr. Veske oma esimestel lektoriaastatel Tartus kohaliku Saksa lehe kaastöölisena tegutses, tõmbas ta mõne oma avaldatud laulu ja kirja kaudu Saksa lehes Jakobsoni äärmise pahameele oma peale, nii et ta teda „sakste p...-lakkujaks“ nimetab. Pärast pidas ta Vesket üheks paremaks Eesti rahva iseloomu tundjaks (märgukirja kokkuseadmise puhul keiser Aleksander III-le). Isegi dr. Kreutzvaldiga, kelle vastu Jakobsonil suur aukartus oli, tuli Jakobsonil kokkupõrkamine, ehk siin tüli algataja osa küll Kreutzvaldi käes oli. Aga kõigi endiste sõprade — Jannseni, Hurti, J. Kapi, Grenzsteini, J. Jungi ja teistega põrgati raskesti kokku. Sellest tekkis nii mõnelgi pool arvamine, nagu ei oleks Jakobson mõistnudki teistest lugu pidada, nagu oleks temal igasugune pieteeditunne võõras olnud. Vahekord Köleriga näitab, et see arvamine mitte päris õige ei ole. C. R. Jakobsoni kirjad J. Kölerile annavad igal real tunnistust sellest suurest lugupidamisest, mis nooremal Jakobsonil oli oma vanema suguvenna vastu, kes tema elule kindla sihi oli annud.

C. R. Jakobson püüab oma kirjades, mis ta Kölerile Peterburist lahkumise järele kodumaalt kirjutab, peafinnalasele, kes selleaegse pikaldase postitalituse ja muude tolleaegiste läbikäimisabinõude puudulikkuse tõttu kodumaa oludele võõraks kipub jääma, kodumaa olusid selgitada. Kohe oma esimeses, trükitud avaldatud kirjas (Tartust 12. aug. 1868) avaldab ta Kölerile oma elavat rõõmu, et meie rahva asi edasi läheb: „...Kus ma mullu veel õiget seemetki ei näinud, seal leian ma igal pool kaunist vilja, ka ilusaid lillesid ja lauljaid lindusid, nõnda et rikkamat kevade aega süda ei soovigi.“ Siis kõneleb ta aga ka kevadistest madudest, kes päevalgele ronivad. Kõneleb kooliõpetajate konverentsist Viljandis, kus tal

kemlemist olnud „vana jesuiit Hanseniga“ (Paistu õp.). Kõneleb oma uuest geograafia raamatust, mis ta Laakmannile ära müünud. Ta lubab eelolevaks talveks veel Tartu jääda, et kooliraamatuid kirjutada, mis hädasti tarvis olla, mida aga keegi nüüd veel kirjutada ei taha, sest et töö ennast veel ära ei tasu. Tema ei taha aga ennast sellest eksitada lasta, sest tema elusõna olla: õnnis on see mees, kes tegusid oma õnnistuseks teeb ja mitte Jeesuse Kristuse peale ei looda.

Selles ja järgmistes kirjades on näha, mis osa etendab Köler poliitiliselt pealinnas. Tema peab seal oma laialdase tutvuse tõttu kõiksugu kodumaa asju ajama, küll üksikute inimeste eest hoolitsema, küll üldisi toimetusi tegema.

Nii saadab Jakobson 21. aug. 1870 Kölerile kirja ühe noore lätlasega, Valga seminari kasvandikuga, keda ta kui tulist isamaalast kiidab ja Kölerit palub tema eest, kui võimalik, hoolitseda. Ihuarst dr. Karella palutakse küsida, kas ta vastu võtab Eesti Aleksandri kooli peakomitee au-presidenti ameti. Siis teatab ta, et ta (1870) „Eesti Postimehes“ „sõdib pappidega“, et aga Jannsen ta kirju omavaliselt muudab.

Oleks tarvis Peterburis Eesti lehte välja anda, kus tsensuuriolud paremad. 4. dets. 1870 saadab Jakobson jälle kirjaga kaks Tallinna kodanikku Köleri juure Peterburi ja palub neile abiks olla, nende venekeelist palvekirja läbi vaadata ja neid juhatada. Meestele teeb ülekohut Tallinna Saksa linnavalitsus. Ta kirjutab selgitades Kölerile: „Väga tarvis on, et meie neid mehi kõigest väest aitame, sest neil ei ole siin mitte üht õpetatud meest, kes nende poole hoiaks, vaid käivad ümber nagu kanad ilma peata. Meie partei aga võidaks seeläbi, kui nende usk meie peale kindlaks läheb.“ 23. oktoobril samal aastal on Jakobson Kölerilt teada saanud, et Eesti Aleksandri kooli heaks rahakorjamine on lubatud (seda asja Peterburis ministeeriumis on jälle Köler ajanud).

C. R. Jakobson seminaari lõpetamise järele Tormas.

Ta kahjatseb, et ta rahapuuduse pärast osa võtta ei saa peakomitee asutamiskoosolekust Tartus, sest et tal sõiduks raha ei ole. (Tol korral ei käinud Tapalt Tartu veel mitte raudteed). Kui aga Köler Tartu tuleb, siis tahab ta temale Jõhvi jaama vastu sõita, kust siis Köler teda posthobustega kaasa võtku, sest et see ühetasa kulu teeb, kas üks või kaks inimest kahehobusega sõidavad.

14. märtsil 1872 teatab Jakobson, et eeltuleval suvel Tallinnas põllutöönäitus saab olema ja küsib, kas Köler ei tahaks seks puhuks Tallinnas ka oma piltide näitust korraldada. 4. aprilli kirjast selgub, et Köler Peterburis samme juba astub, et Jakobsonile ajalehe väljaandmise luba saada. 14. mail 1872 palub Jakobson Kölerilt asutatava „Eesti Kirjameeste Seltsi“ raamatukogu tarvis raamatuid ja rahalist toetust.

Nelja-aastase vahe järele leiame jälle kirja Kölerile, mis on kirjutatud juba Kurgjal 10. veebr. 1876. Vististi on mõni kiri vahelt kaduma läinud, sest vaevalt uskuda, et kirjavahetus niikaua on seisnud.

Siiski, midagi näib nagu muutunud olevat, sest kuna enne Jakobsoni kirjad ikka algasid pealkirjaga „Armas sõber“, leiame nüüd kirja pealkirjaks „Kõrgeste austatud sõber!“ Ja kuna Jakobsoni kirjad enne Eesti keeles olid kirjutatud (Köleri omad on kõik Saksa keeles), on nad nüüd Saksa keeles (10. veebr. 1876. peale).

On ka tõesti midagi muutunud, sest Jakobson on omale vaheajal Kurgjasse talu ostnud ja abiellu heitnud. Viimast sündmust on ta Kölerile kirjalikult teatanud. Ta teatab, et tal püüdmine on Kurgjale eeskujulikku majapidamist sisse seada. Ka olla temal uuema süsteemi järele piimatalitus Kurgjal, millest ta aegamööda majapidamiskooli mõtleb välja arendada. Ta on nüüd suure hooga põllutööd edendama hakanud. Teatab, et ta juba 3 aastat Pärnu Põll. Seltsi esimees on. Ka Vil-

jandi Põll. Selts olnud väljasuremisel (kõigest 5—10 liiget). Sinna kutsutud teda ka esimeheks ja asja pärast ei ole ta saanud ära ütelda, ehk küll need mõlemad ametid temale palju tööd ja hulk pikki sõite tegevat. Ta kaebab, et inimesed maal loiid olevat. Ta on näit. Pärnus aasta jooksul 12 kõnet pidanud, teised seltsi tegelased ainult 3. Isegi protokollid koosolekutel pidavat ta ise kirjutama. Ta teatab Kölerile, et ta peale selle kooliramatuid edasi kirjutab. Vahepeal on ta välja

annud Maadeteaduse kaardiraamatu, Venemaa kaardi, Euroopa kaardi, „Kooli lugem. raam.“ teise jao, mitmed raamatud põlluteaduse üle, „Kooli lug. raamatu“ III jagu on trükiis, terve talve on ta tütarlaste lug. raamatu „Helmed“ kallal töötanud.

Ja siis kirjutab ta jälle ajalehest. Ta annud palve ministeeriumi, et luba saaks Tallinnas ajalehte „Edasi“ välja anda. Vastust pole saanud, ehk küll vaheajal õp. Haller luba saanud Tallinnas lehte välja anda (Ristir. Pühap. leht). See olla „selge räbalaleht“. Nüüd olla Jakobson uue palve esitanud „Edasi“ Viljandis välja anda. See linn olla temal lähedamal ja seal nüüd ka oma trükikoda.

23. veebr. 1876 teatab Jakobson suure rõõmuga, et ta Kölerilt kirja saanud. Paneb temale jälle südame peale ajalehe lubasaamiseks samme astuda. Aga juba 19. märtsil 1876 teatab ta Kölerile, et ajalehe lubapalvele eitav vastus tulnud. Selles kirjas langeb ta dr. Veskele ägedasti peale. See kirjutatud Tartu Saksa lehes ja soovitanud, et vallavanemate valimisi peaks juhatama hakkama kiriku- või kihelkonnaeestseisja (sel korral mõlemad mõisnikud). „Alatumat mõisnikkude armuleivasõjat ei või enam olla,“ vihastab Jakobson.

Siis tsiteerib ta ühe Veske laulu salmi:

salm 4. „Kõla laul ka kartlikult
Helde! mõisa herral’,
Kuldakrooni prouakesel’,

Preili Julie Thal, pärastine proua C. R. Jakobson, mõrsjana.

Hõrnalt õitsval' preilikesel!
Õnnist und neil õhka!"

Ja laseb luuletaja esivanema hauast tõusta ja selle salmi peale järgmiselt vastata:

„Oh, mu poeg, mu veri, luu,
Mis on sinust saanud!
Äraneetud olgu sa,
Sinu ilalak'ja suu,
Laulud, mis sa loonud!"

Vanamehe vastulaul on 11 salmi pikk. Selle laulu lõpul kirjutab Jakobson:

„Teie näete, ma olen ikka veel seesama. Kui seda ainult kõik oleksid, nii kui mina olen!"

Siis teatab ta, et ta „pappidega karvupidi koos“ olla oma matusepaiga pühitsemise pärast, kuhu ta oma väikese tütre õnnistamata mulda matnud. Praost on konsistoriumi sellepärast kaevanud ja kiriku eestseisja olla käsu saanud teda karistuse alla anda. „Siiski hakati minust üsna õrnade käppadega kinni ja ma arvan, et asi niisama lõpetatakse.“

Lõpetatigi.

16. jaanuaril 1877 kirjutab Jakobson jälle Kölerile ja palub tema vahesobitust Peterburi Eesti tegelase Jürjeviga. See olla väga närvi- line ja olla viimati Peterburis ühe Jakobsoni ettevaatamata ütelse üle pahandanud. Köler sobitagu lepitust. Ja jälle on Jakobson uue palve ajalehe asjus saanud („Sakala“ Viljandis), Köler toetagu. Ajalehte olla nüüd ka tarvis sissetulekuallikana. Kurgja väljaarendamine neelata palju raha, kooliraamatutega teenistus lõpul ja kui ajalehe luba ei saa, pidada ta omale mõne palgalise ameti võtma, mis aga rahvatöö peale halvavalt mõjuks.

22. aprillil kirjutab Jakobson, et ta Köleri käest teate on saanud, et ajalehe luba tulemas.

Siis aga laotakse Kölerile uued toimetused peale. Jakobson teatab, et Pärnu Põll. Selts juulil 1877 põllutöönäituse toime paneb. Selleks on auhindasid vaja ja Köler pidavat kiitusekirja vormi joonistama ja Peterburis selle litografeerida laskma. Ta seletab Kölerile ära, kui tähtis see näitus majandusliselt ja poliitiliselt olevat. Köler täidab palve.

17. mail kirjutab Jakobson jälle ajalehe pärast. Ta olla Köleri soovil nüüd uue palvekirja saanud. Köler pidavat asjale nüüd kõik kangid alla panema! Teatab, et ka „Viljandi- maa talupoeg Reinvald“ palvekirja ajalehe loa pärast sisse annud. See mees olla mõne kordaläinud laulu luuletanud, tal ei olla aga mingit haridust ajalehe toimetaja kutse tarvis. Ei mõista ühtegi võõrast keelt. Kardab, et asja taga mõni vastane võiks olla.

Siis teatab Jakobson veel, et tal väga kurvad suviste pühad olnud. Tema 5-aastane vennapoeg uppunud Kurgjal ära. Ta oma 3 esimest last olla surnud.

„Ma soovin Teile vähem muret ja rõõmsamaid päivi.“

„Kõrgesti austatud sõbra“ asemele on jälle asunud „Armas sõber“ ja „südamlikkude tervitustega Teie truud C. R. J.“

4. juunil seletab Jakobson Pärnu näituse eel jälle selle pol itilist ja majanduslist tähtsust.

Niisama ka 4. oktoobril, kus näitus juba mööda ja hästi korda läinud. Jälle tuletatakse ajalehe luba asja meelde. Teatab, et Jannsen luba palunud „Eesti Postimeest“ 2 korda nädalas välja anda.

Järgmine alalhoitud kiri on aasta hiljem: 18. okt. 1878. „Sakala“ luba on tulnud. Leht käib, aga nüüd 'on võitlus vanabaltlastega käimas. Hurt on ennast Jakobsonist lahti ütelnud. Kuulda on, et kaebtused käimas „Sakala“ peale, millega lehte tahetakse sulgeda. Köleri abi on nüüd enam tarvis kui iialgi enne. „Sakalale“ on palju protsesse kaela aetud. Kaks kaebajat olla v. Bock ja v. Stryk. Jakobson annab Kölerile seletust, millega „Sakala“ eest kosta võiks. „Vahest on Teil võimalik nõnda mõjuda, et minu vastased oma plaanidega häbisse jäävad.“

14. aprillil 1879 tuleb uus ülesanne Kölerile. „Sakalal“ olla luba tarvis uuemaid teateid ilma tsensuurita Valitsuse Teatajast ja teistest tsenseeritud lehtedest ära trükkida. Kas Köler ei aitaks jällegi siin?

Siis teatab Jakobson, et nõu on Viljandi Eesti Põllum. Seltsile maja ehitada. Krunt on ostetud. Raha on tarvis. Selts annab selleks 10-rublalisi osatähti välja. Kas Köler ei võtaks ka mõned?

Selles kirjas kaebab Jakobson jälle tagakiusamiste üle mõisnikkude poolt. Kuus protsessi laimamise pärast olla temale kaela aetud. Teda kuulatavat sillakohtus üle ühes ahelates kurjategijatega. „Niisuguste alatuste vastu olen ma võimetu. . .“

Järgmine kiri on 1879. a. 20. augustist. „Sakala“ on vahepeal 8 kuuks kaebtuste peale suletud. „Tallinna Sõber“ ässitab lugejaid raha tagasi nõudma. Laotatavat jutte laiali, mõisnikud olla Jakobsoni 12.000 rublaga ära ostnud ja ta ei hakkavatki lehte enam välja andma. Seisukord olla väljakannatamata. Köler katsugu teha, mis võimalik, et lehte varemalt, veel aasta lõpul, käima saada.

Nendest Jakobsoni kirjadest Kölerile näeme, kui palju sekeldas ja askeldas Köler peale oma hariliku töö Peterburis Eesti asjade eest, ilma et sellest tööst mingit kasu, tasu või

augi oleks saanud. Sest need asjad sündisid kõik salaja, omavahel. Et mitte Jakobson üksi niiviisi Kõleri poole ei pööranud, seda võib arvata. Ja siit näeme siis, missugust tänamata osa etendas professor J. Kõler Peterburis ärkamisajal.

Ja need sekeldused ja vahetalitused lähevad ikka suuremaks. 1913. aastal „Eesti Kirjanduses“ avaldatud üheksast kirjast paistab see selgesti välja.

24. sept. 1879 kirjutab Jakobson jälle Kõlerile kinnipandud „Sakala“ pärast. Ta ütleb: „Kõik võimalikud abinõud tulevad käima panna, et ajaleht enne uut aastat saaks ilmuda, kui ka ainult kuu aega.“ Ta seletab siis, miks see „Sakala“ suur võit oleks, kui leht enne määratud tähtaega käima saaks. See oleks teataval viisil tunnistus, et kaebtused lehe peale mitte põhjendatud ei olnud ja „vastastel kaob julgus valitsust vahet pidamata sarnaste kaebtustega ja valekaebtustega tülitada.“ Ja kirja lõpul ütleb Jakobson:

„Ma loodan, et Teie, enne kui Teie Krimmi sõidate, kõik teete, mis Teie võimuses seisab, ja õnnelikult selle asja lõpetate, mis praegu siin, maal, ainsaks igapäevaseks kõneaineks on. Meeled on väga erutatud. Seni ajani oli talumeestel põllutöödega tegemist, nüüd aga annavad nad juba üleüldiseid palvekirju „Sakala“ pärast sisse. Sellest liikumisest pean ma ennast emal hoidma, et mind ka mitte veel jahva üleskihutajaks ei tehtaks!“

Nagu teada, et tulnud plaanist, „Sakalat“ enne kinnipanemise tähtaega vabastada, midagi välja. Kõler vastab ühes oma kirjas, et ehk küll valitsuse juures ära tuntavat, et kaebtus „Sakala“ peale, nagu õhutamaks see sotsialismi, asjatu olevat, ei tahetavat kinnipanemist siiski enneaegu lõpetada, ja seda nimelt mitte Varssavi kindralkuberner krahv Kotzebue pärast, kes nimelt Balti sakste kaebtuse ettekandja ja toetaja, kinnipaneku nõudja olla. See vana Kotzebue olevat kõrges aus seisev mees ja tema saaks lehe enneaegse ilmumise puhul, mis kaebtuse ümberlukkamist tähendaks, diskrediteeritud. Seda ei tahetavat aga vanamehele teha.

Järgmine Jakobsoni kiri tuleb veebruari lõpul 1880 Viljandist. „Sakala“ käib nüüd juba uuest aastast. Ja Kõleri ettekuulutus on täide läinud, et tal peale kinnipanemist rohkem lugejaid tuleb kui enne. Kui Jakobson kinnipanemisest väga rõhutatud oli ja Kõleri alati kirjadega bombardeeris, see katsugu kuidagi lehte lahti saada ja näidata, et kaebtus vale on, näib Kõler kannatamatuks minevat sellest pealekäämisest ja ta annab kord oma kirjas nõu, kinnipanemise aega kannatlikult ära oodata.

See ei tegevat lehele mitte ainelist kahju, vaid tugevat reklaami, nii et lehel uuel ilmumisel tingimata rohkem lugejaid saavat olema kui enne. Siis teeb ta Jakobsonile veel etteheiteid tema liig terava ja tükati jämeda tooni pärast oma vastaste vastu. Ta ütleb, et see puhas õnn olevat, et saksad nii rumalad olnud ja Jakobsoni lehte süüdistama hakanud sotsialismi pärast. Olla kerge tõendada — ja sellest olla valitsus juba aru saanud — et see süüdistus vale olnud. Palju pahem oleks lehele olnud, kui süüdistus oleks tõstetud selles mõttes, et „Sakala“ teravasti ja jämedal toonil Baltimaa rahvusi ja seisusi üksteise vahel riidu ajab ja sellepärast üldisele kodanikurahule kardetav on. Niisugusele süüdistusele, arvab Kõler, oleks „Sakalale“ palju tõendusleidud. Sellepärast pidavat Jakobson tulevikus oma tooni parandama ja suursugusemaks tegema.

Veebruari lõpul kirjutatud kirjas palub Jakobson jälle tungivalt: Kõler katsugu samme astuda, et „Sakala“ luba saaks uuemaid sõnumeid Vene ja Saksa ajalehtedest ilma eeltsensuurita avaldada. See luba olla juba kõigil teistel lehtedel, ainult „Sakalal“ mitte ja sellepärast jääda tema uuemad sõnumid väga vanaks, mis võistlust teiste lehtedega ei luba.

J. Kõler oli juba Jakobsonile mitu korda etteheiteid teinud, et see ka oma Eesti soost vastaste vastu liig tülinoriija olla ja asjata riidu sünnitada. Nüüd „Sakala“ uuesti ilmumise järele oli Jakobson esiotsa veidi ettevaatlikum. Oma esimeses numbris jaanuaril 1880 avaldab ta tõsist tahtmist oma Eesti vastastega leppida, kõiki vanu tülisid maha mätta, kui need — ja siin seisab haak — ära tunnevad, et nemad Jakobsoniga tülitse des rahva huvide vastaselt on talitanud. Muidugi ei saanud selle tingimisega — teised vandugu täitsa ja vormilikult alla! — lepitust ja vanad tülid puhkesid uuesti ja teravamalt kui enne. Muu seas tuli ka uus leht, Lindenbergi „Valgus“ Rakveres, kange venestaja, juure ja Jakobson asus täie hooga sellele kallale, küll juhtkirjades, küll „Nalja-Märdis“ ja „Kalja-Pärdis“ terava pilkega. See pahan das Kõlerit, kes lehe pärast mures oli, et jälle midagi äpardust ei juhtuks. Vist oli ta mures iseäranis tüli pärast „Valgusega“, sest Lindenberg oli õigeusuline kooliõpetaja, kelle seljataga Eesti ja Vene maruvenelased seisid. Ja väga kardetav oleks see „Sakalale“ olnud, kui sarnane kaebtus, nagu see enne sakste poolt tuli ja „Sakalale“ 8 kuud sulgumist tõi, nüüd ka venelaste poolt oleks tulnud, mitte enam süüdistusega sotsialismis, vaid süüdistusega

venevasstasuses. Seda pahameelt oli Kõler Peterburis seal elava Jakobsoni õe vastu avaldanud. See muidugi teatas sellest Jakobsonile ja kirjas Kõlerile 6. mail 1881 kirjutab Jakobson selle kohta:

„Armas sõber! Minu õde kirjutab mulle, Teie olnud väga kuri, et ma jälle „Eesti Postimehega“ ja „Valgusega“ sulesõda alganud. Kui ma Teile põhjused, mis mul on, suusõnal ära seletan, siis lööte Teie kindlasti minu nõusse. Kõige pealt annate mulle kohe ilma pikema jututa õiguse, et ma meie olusid ja meie rahvast, nagu see praegu on, paremini tunnen, kui mõni Peterburi elanik. Ma olen seni kõigis võitlustes hea asja võidule viinud ja Teie peate mulle juba nii palju usaldust kinkima, et ma kõige paremat teed oskan leida, kui uued vaenlased mulle peale langevad. Teie ütlete, et ma peaks seda oma kohta alandavaks pidama ühe viletsa „Valgusega“ tüliise hakata. Jah, kui kõik minu lugejad prohessorid oleksid, siis teaksin ma juba, kuidas mul tuleks kirjutada, ja et mul siis „Valgusele“ vahest ainult oleks ütelda: „Seisa minust kümme sammu eemal!“ Aga mulle tuleb igal postipäeval 30—50 kirja, ja neist kirjadest näen ma, et mul tarvis on hea asja pärast, mille eest ma seisan, ka natuke tülikseda niisuguse vastasega, nagu „Valgus“. Dr. Kreutzvaldi tegevus jäi sellepärast 20 aastaks lonkama, et ta sel puhul oma kohta alandavaks pidas „Eesti Postimehe“ kavalate kallalekippumiste peale vastata. Ma olen katsunud nii Grenzsteiniga kui Lindenbergi rahu teha, see ei ole aga võimalik olnud, sest need herrad püüavad teiste otstarvete ja eesmärkide poole.“

See kiri on väga iseloomulik C. R. Jakobsoni ja prof. Kõleri vahekorra kohta. Nagu Kõleri arvustavatest märkustest Jakobsoni õe vastu näha, mida viimane vennale Kõleri soovil edasi annab, peab Kõler ennast enne kui pärast Jakobsoni õpetajaks ja juhtijaks. Ta teeb temale etteheiteid, mis arusaadavad, sest kui asi ülemuse ees jälle rappa läheb, siis on Kõler see, kes aitama ja hoolitsema peab. Jakobsoni vastusest näeme, et tema ennast tegelikult Peterburi eestkostmise alt vabaks tahab teha, et ta Kõleri arvustust asjatundmatuks loeb, et tal aga siiski tema vastu suur aukartus on, et ta kõigi etteheidete peale ennast kohustatuks peab seletusi ja õiendusi andma. Ta nõuab aga, et Kõler ka teda tunnustaks, usaldaks ja mitte Peterburist tema tegevusele vahele ei segaks.

Kas see kõik nii oleks olnud, kui Kõler mitte mõjumees Peterburis ei oleks olnud, keda Jakobsonil alatasa tarvis oli — see on küsimus. Nagu näha, ei ole vahekord Kõle-

riga mitte ainult puhas inimlik-isalik, vaid siin peab Jakobson ennast ka teadlikult ohjes hoidma, et mitte oma suurt tuge pealinnas kaotada. See selgub just samast kirjast lõpu poole, kus Jakobson jutustab, et „Eestimaa aadel“ krahv Kotzebue kaudu uut katset tahab ette võtta „Sakala“ jäädavaks sulgemiseks. Nimelt olla krahv Kotzebue soovil „Tallinna Sõbra“ toimetaja Eichhorn terve 1880. a. „Sakala“ läbi uurinud ja sealt väljavõtteid teinud Saksa keele tõlkes (muidugi sihilikult tõlkides), mis Kotzebue sekretäär Wene keelde ümber pannud. Nende tõlgetega käinud Kotzebue noore keisri Aleksander III juures Jakobsoni peale kaebamas, kuid keiser pole neid asju ise harutama hakanud ja saatnud ta ministri juure. Jakobson saanud sellest asjast teada tema truude sõprade poolt „kõrvaletõimetatud kirjadest“. Ta palub: „Ehk võite Teie selles asjas midagi hädaohu ärahoidmiseks teha, sest see on kindel, et kaebtused teisiti käänamiste peal põhjenevad.“

Mis Kõler selles asjas teinud, ei selgu kirjadest, et ta aga samme astus, on kahtlemata. Ja tagajärgi „Sakala“ kohta neil kaebustel igatahes enam ei olnud. Aleksander III oli ju kahtlemata palju tagurlisem kui ta isa, kelle ajal „Sakala“ esimest korda ajutiselt sulleti, kuid asjaolud olid tugevasti muutunud. Nagu teada, oli vabameelne liikumine Venemaal Aleksander II valitsuse lõpul väga kasvanud. Sellega tuli ka tagurlisel noorel valitsejal rehkendada. Ja peale selle algas venestamise poliitika Baltimail, kus Saksa eesõiguste hävitamist kavatseti ja selle juures Eesti ja Läti seltskonna sümptiaid tarvitati. Selles sihis arvatavasti läks ka Eesti saatkonnal korda Hurti ja Jakobsoniga eesotsas keisri ette pääseda oma õnnesoovidega ja uuenduste nõudmistega Baltimail, mis viimased samuti mõisnikkude eesõiguste vastu olid sihitud, mille vastu panslavistide poolt õhutatud uus valitsuse kurss mõeldi võtta.

Aga mitte ainult Peterburis ei kasuta Jakobson Kõleri mõju ära. Ta tahab seda ka kodumaa asjades tarvitada.

Teatavasti oli sügisest suve 1881. a. tüli „Eesti Kirjameeste Seltsis“, mis juba tükk aega tulena tuha all hõõgus, avaliku kokkupõrkeni Hurti ja Jakobsoni erakonna vahel viinud. Hurt sunniti E. K. Seltsi esimehe kohalt lahkuma ja Jakobson valiti uueks esimeheks. Hurtiga ühes lahkus aga ka hea hulk E. Kirjameeste Seltsi siimaalsetest kandvamatest jõududest ja vana Jakobsoni truum toetaja, dr. Kreutzvald pani seltsi auesimehe kohused maha, läks sealjuures oma endise sõbra Jakobsoniga käredesti kokku. See juhtumine sünnitas Jakobsonile palju muret. Seltsi oli

küll hulk uusi liikmeid juure astunud, aga need olid kõik enamasti lihtmeheid maalt ja linnast, kellest seltsile tema eessihide kättesaamiseks mitte suurt abi loota ei olnud. Jakobson kartis, et Kreuzvaldi eeskujul ka auliige akadeemik Viedemann ja teised Peterburis vast välja astuvad ja kodumaal muu seas noored õpetajad H. Treffner ja B. Sperrlingk Otepääst sunnitud on seda tegema. Ja siis tuleks tema presiidiumi tähe all E. K. Seltsis vaimlise töö langemine, mis Kreuzvaldile õiguse annaks E. K. Seltsi hävitamist karjapoiste kurnilöömisega võrrelda, nagu ta seda oma avalikus kirjas „Sakalas“ tegi. Jakobson püüab sellele nüüd kõige pealt Köleri autoriteediga vastu astuda. Ta kirjutab Viljandist 3. septembril 1881 Kölerile pikema kirja, kus ta E. K. Seltsi sündmusi oma seisukohast valgustab. Ta kirjutab muu seas väljaastunute kavatsustest: „Nüüd on see trobikond (Bande) ähvardanud kõigile auliigetele soovitada, et nad välja astuksid. Meie uue eestseisuse hulka kuuluvad veel õpetajad H. Treffner ja B. Sperrlingk, Otepää uus jutlustaja. Nad on ähvardanud selleks mõjuda, et Sperrlingk ministeeriumi poolt kinnitatud ei saaks. Ehk võite Teie sellest küljest abiks olla, sest need inimesed on kõigi häbitegude peale valmis. Niisama tahab Paistu kogudus Hugo Treffneri endale õpetajaks saada, mis võimalik oleks, kui mitte Viljandi kroonu metsaherra käes kolme sealse kroonumõisa hääled ei oleks. Kogudus on nüüd riigimaade ministrile kirjutanud ja palunud, et metsaherrale ainult üks hääled jääks ja kaks häälet rentnikkudele ehk Holstre ja Aidu vallavanematele saaks. Kui võimalik oleks seda riigimaade ministeeriumis läbi viia, siis võiks H. Treffneri valimine Paistus läbi minna. Muidu võib vaene mees küll kaua kohta oodata. Peale selle on meie uues eestseisuses: Tülk, Kunder, dr. Veske — nii siis tähtsamad kirjamehed. Ka dr. Hermann sai eestseisuses ameti, ta ei võtnud seda aga kogunisti vastu. Selles meie vastaste klaperjahis olid peaaegu kõik peale minu ja dr. Veske pea, või paremini ütelda, julguse kaotanud. Nüüd on tõesti suur kunst laeva veel ilma veata sadamasse juhtida*). Väga halba mõju avaldaks see, kui vahest dr. Viedemann ja teised auliikmed välja astuksid. Ka Teie olete meie seltsi auliige ja see julgustaks uut eestseisust väga, kui Teie õige pea mulle umbes järgmise sisuga kirja saadaksite:

Eesti Kirjameeste Seltsi eestseisusele!

Soovin uue eestseisusele jõudu ja osavust

*) Mõni harvendus. A. J. ...

tööd teha, et ühendus ja üksmeel vanal kombel jälle meie Seltsi tagasi tuleksivad. J. Köler.“

„See kiri,“ arwab Jakobson, „mõjuks enam kui kümme meest kaastöötajaid ja ma loodan sellepärast, et Teie minu palvet täidate.“ Ka palub ta uusi, tuntud nimedega liikmeid soovitada, sest vastastel olla mõte uut seltsi asutada ja vana lõhkuda. „Kui meie aga hästi kõlavaid nimesid võime ette tuua, kes endid uuteks liigeteks üles annud, siis oleks vastaste kardetavamad püüded iduna hävitatud.“

Nagu mäletan, tuli prof. Köleri poolt sarnane soovitatud õnnesoov, mis „Sakalas“ ilmus. Kuid kui Jakobson tõendas, et see enam mõjuks kui 10 kaastöötajat, siis oli ta Köleri mõju kodumaal üle hinnanud. Suuremad hulgad ei tunnud Köleri Peterburi töö tähtsust ja kes teda lähemalt tundis, ei võinud teda jõuks pidada selles töös, mis E. K. Seltsis tehti. Köler lubas veel ühe „pikema epistli“ saata, kuid see ei ole minu teada ilmunud.

28. sept. 1881. järgneb jällegi kiri Kölerile ülesannetega. Jakobson on v. Stryki ja v. Bocki kaebtuse peale laimamise pärast „Sakalas“ Viljandi „Landgerichtis“ kaheks kuuks vangimõistetud. Ta tahab senatisse edasi kaevata, kardab aga, et Balti eraseaduse järele Riia hoovikohus, kus mõisnikud istuvad, selle kaebtuse võiks tagasi lükata, ja et tema siis kohe pokri pistetaks ühes kaelakohtulikkude kurjategijatega. Ta tahab Riiga sõita, et seal Läti advokaadil lasta apellatsioonikaebtuse kirjutada ja sellest ära kirja Kölerile saata. Ta palub, et Köler, kes igaks talveks sügisel Krimmi sõitis, oma sõiduga seekord viivitaks: „Oleks hea, kui Teie veel mõni aeg Peterburisse jääksite, et hädas aidata, sest ette on näha, et siinsed kohutud tahavad vägivalda tarvitada.“

Jakobson tundis, et temale E. Kirjam. Seltsi juhatamine Viljandist muude suurte tööde kõrval mitte hästi võimalik ei ole, sellep. kirjutab ta Kölerile sealsamas kirjas: „Mis Kirjameeste Seltsisse puutub, siis panen ma vahest juba poole aasta pärast esimehe ameti maha, aga nüüd ei tohi see sündida, sest et seda kartuseks võiks arvata.“

Protsess v. Strykiga, mis „Landgerichtis“ kahe kuu vangistusega Jakobsoni kahjuks lõppes, teeb temale ikka muret. Kui kergesti tol ajal ajalehe toimetaja võis sisse kukkuda, näitab just see protsess. Asi oli järgmine: von Stryk oli „Neue Dörpt. Zeitung“is kirjutanud, et „Sakala“ kirjasaatja ühes sisseaadetud kirjas („Sakala“ nr. 12 a. 1878.) ühe kooliõp. lahtilaskmise asjas ebatõtt on

kõnelenud. Jakobson tähendas selle peale „Sakalas“, et kui ametlikult pole selgeks tehtud, mispoolest tema kirjasaatja ebatõtt ütelnud, tema teatust peab tõeks pidama ja ebatõtt tuleks mujalt otsida. Selle viimase sõna oli v. Stryk oma kohta arvanud käivat ja see oli terve protsessi põhjuseks. Praegused kohitud igal teisel maal küll vist seesuguse põhjendatud ütelse eest kedagi süüdi ei mõistaks, ja et siin just v. Stryki valetamises süüdistataks, ei saa kuidagi järeldada.

Selle protsessi pärast kirjutab ta jälle 5. dets. J. Kölerile muu seas: „Nagu ma olen teada saanud, loodavad mõisnikud juba nüüd enne jõulu asja senatis tähtsate sõprade abil minu kahjuks läbi viia. Kui Teie sellepärast veel selles asjas sammusid võite teha (nähtavalt oli Köler siis juba esimese kirja peale samme astunud. A. J.), siis peaks see ruttu sündima, et meie ootamata kaela ei tuldaks.“

Ja sellessamas kirjas palutakse jälle abi teise „Sakalale“ kaela aetud protsessi vastu, mis tänaste mõistete järele veel pärdikum on. Jakobson seletab selle protsessi sündimislugu:

„Kui meie Viljandis jõulukuul s. a. seltsimaja (Viljandi põllum. selts) nurgakivi panime, keelas Viljandi sillakohus meile kõnepidamise ära. Minu abilisele Kõrvile oli see keeld sillakohtus teada antud. Mina leppisin siis ainult sellega, et ma Keisri Majesteeti elada lasksin. Aga ka seda eladalaskmist on siinne sillakohus kõnekeelust üleastumiseks pidanud ja on nüüd äkitselt mind ja Kõrvi 8. detsembriks ette kutsunud, et meie oma eest kostaksime. Et see ettekutsumine enne vana aasta lõppu sünnib, siis on võimalik, et sillakohus tahab vägivallategu toime panna ja meid puuri pista, et uutele tellimistele kahju teha. Peaks midagi niisugust sündima, siis telegrafeerime meie minister Ignatjevile ja Teile. Meil võib kõik sündida.“

Kuid siin oli Jakobson liig musta prilli läbi vaadanud. Midagi sarnast ei sündinud. Sest 11. dets., see on kuue päeva pärast kirjutab ta jälle Kölerile pika kirja Eesti Aleksandri kooli asjus, kus ta oma „ülekuulamisest“ sõnagi ei lausu. Ka Aleksandri kooli pärast oli, nagu Kirjameeste Seltsis, tüli lahti läinud. Hurti erakond tahtis peakomitee koosolekut 21. detsembriks Tartu G. Blumbergi juure kokku kutsuda. Kutse oli liig hiline. Jakobson kartis, et teated laiali ei jõua ja peakomitee liikmed Jakobson, Henno ja Tammann protesteerisid selle koosoleku ja tema kokkukutsumise viisi vastu. Jakobson palub, et ka Köler sellele protestile alla kirjutaks.

Ja juba 10-ne päeva pärast tuleb teine kiri Aleksandri kooli asjus Pärnust, kuhu Jakobson oli sõitnud, et peakomitee liikme

Jaan Tammanni allkirja saada ühe kaebtuse alla siseministrile Eesti Aleksandri kooli asjus. Köler kirjutagu ka sellele alla, viigu kaebtus ise ministri kätte ja andku suusõnalisi seletusi. Hurt ja kaks teist kuratooriumi liiget olla lahkunud, ühe hääle enamusega olla nüüd peakomitees ülekaal saksameelsete meeste käes, kes Aleksandri kooli liht kuratori kinnitamisel (kuraatoriks oli tol ajal Balti sakslane parun Stackelberg. A. J.) tahta ellu viia ja sellest saksastamise kooli teha. Palutakse siis kuratooriumi täiendamist üldkoosoleku kokkukutsumise kaudu ette võtta käsida. Köler lasku ministri vastus oma kätte anda kui üks paluja ja otsusest telegrafeerigu kohe Jakobsonile, kes siis Aleksandri kooli asutajate üldkoosoleku Tartu kokku kutsuks: „See oleks vastastele lõök, millest nad endi surmani ei võiks toibuda,“ ütleb Jakobson kirja lõpul.

Viimane kiri Kölerile on Viljandist saadetud veel 6. jaan. 1882, tähendab ainult kuu aega enne Jakobsoni surma.

Ka seal on jälle ülesandeid: Kirjameeste Selts olla 14. nov. (keisrinna sündimise päeval) Tartust keisrinnale õnnesoovi telegrammi saatnud. Vastus siamaale saamata. Kuulaku Köler järele, miks ei ole vastust tulnud.

Nähtavasti on Köler vaheajal Jakobsonile soovitanud Hurtiga rahu teha. Jakobson vastab, et ka tema arvamises olla (nii siis ka vist Köler), „et Hurt ennast ainult edevuse läbi nii kaugele on lasknud viia, oma avaliku kirjaga minu vastu üles astuda. („Sakalast“ lahtiütlemine). Tema oleks ju ka minuga ammu ära leppinud, kui ta ei oleks lootnud mind viimaks ometi kõrvale lükata võivat. Sinna oli kõik tema püüdmine Kirjameeste Seltsis juhitud ja nüüd talitab ta sellesama sõjaplaani järele peakomitees. Selle inimesega ei ole heal viisil enam midagi peale hakata, ma olen kõik katsunud.“

Köler oli ka Jakobsonile ühe ülesande annud: „St. Petersburg'ile“, kellel valitsuse ringkondades (Balti asjades) mõju oli saksameelses sihis, üht eestlast toimetuse liikmeks kuulata. Nähtavasti oli ta toimetusega selles asjas kokku leppinud ja Jakobsonilt küsinud, kas selleks mitte ei sünniks eestlane, Riia hoovikohtu advokaat Jürgenson. Jakobson vastab: „Jürgensoni ei või ma Peterburi Zeitungile mitte soovitada: tema on — poologar. Iga viie minuti järele langeb ta oma kõnelemises sonimistesse spiritismuse ja magnetismuse üle. Ta on sakste poolt alaliste tagakiusamiste läbi niikaugele viidud, et ta — nagu paljud teised — viimaks täie mõistuse on kaotanud. Siin ei tunne ma praegu

kedagi, kes niisuguse lehe toimetamise võiks oma peale võtta.“

See on viimane C. R. Jakobsoni kiri Kölerile. Köleri 18 kirja Jakobsonile on kõik lühikesed, mitte tähtsa sisuga. Köler puudutab üldiseid asju väga vähe. Mis seal vahekorra kohta Jakobsoniga ütelda, on siin juba enam-vähem ära tähendatud: ta peab ennast ikka Jakobsoni õpetajaks, annab temale tihti õpetusi, noomitusi liig käreduse eest, soovitab kokkulepet Eesti soost vastastega jne., aga täidab väsimata kõiki Jakobsoni poolt temale avaldatud soove ja ülesandeid. Näha on, kuidas Jakobsoni enesetunne ja poliitiline üleolek tema vastu aastate jooksul kasvab, kuid Jakobson hoiab ikka alal tema vastu vana pieteedi ja lugupidamise. See on haruldane vahekord kahe silmapaistva Eesti ärkamisaja tegelase vahel, kes kumbki üsna isesugustes

tingimistes töötavad: üks avalikul areenal rahvamehena, igal sammul avaliku arvamise, nähtavalt rahvatribuuni kalduvustega ja rahva arvamiseга rehkendades, teine tasapisi oma ette, ilma au ja kuulsust otsimata, aga mitte vähema anduvusega rahva asjale. Et Köler tõsine kunstnik oli, kellel akadeemias palju tööd oli, siis on see täitsa haruldane nähtus, et sarnane kunstnik nii elavat huvi tundis poliitika vastu. Temal oli läbikäimine tollaegses kojaringkonnas — ta maal isegi keisri näopildi, kusjuures keiser ise tema ateljees istus — aga ometigi ei unustanud ta sealjuures oma Eesti talutaret ega uppunud Peterburi suureilma lainetesse, nagu nii mitu teist. Tal jätkus isegi visadust ja tuld teisi isamaa tööle virgutada, nagu oma suurt kaasaeglast C. R. Jakobsoni.

Arthur Adson

Jõululaul

*No tule üles, vana Jeesus Kristus,
So perrä hõikap jäl maailm.
Saat viilkõrd surmavootist vällä kistus,
Meil sinota om siski külm.*

*Sa tulet nigu vaene Ahas-
veerus,
Nii väsunü, pilk tinne, juhm,
Pää segi lännü igäväsest
keerust
Nink krooni matnu hiuse
puhm.*

*Olt ärakulunu, olt vind-
sess lännü,
Olt egäst küllest äräpeet,
Mis päivi, esäkene, küll olt
nännü,
Mis ajost sinno läbi veet!*

*Kas mäletät, kui ollit illu-
kene
Nink sõimen jalgu siputit:
Jalg härjä nõnna kōdit tillu-
kene,
Hääl ütēn tõmmas siku viit.*

*Kuis kenä' vana' tulli katsikulle,
Kuis oli rõõmus emä silm,
Sa temä põlvel katsiratsikulle
Kui taiva üsän utepilv — —*

Arthur Adson

*Oh, mis tost mäletä, mis
peräst saije,
Mis palka massti armu iist!
Kolm silmäpaari enge hall-
elt kaije,
Kui rinda lennäs püigi pist.*

*Om igäveste tsusat rindu
piike
Nink ikes joosnu silmä'
vett —
So nimel häötēdū rahvit,
riike,
So nimel häitsnū ilmapett!*

*Nii olet vanass lännü
väega, väega —
Iks kutsutu — iks tõugat är.
Mis piami tegemä so kulu-
pääga?
Sa näet, et täiis om joba
määr!*

*Nii piami avitama esihennäst
Nink sällgä võtma oma rist.
Mi piami ikma sino, hendä peräst,
Et káonu mi seäst Krist.*

Esimene Eesti ajakirjanikkude kongress — väljasõit Tiskresse

Kaugesse idasse

Kõne ei pea siin olema mitte kaugel Vaikse ookeani randadest, mida Vene geograafia ära tähen- dab nende koguulatuses nimega „Дальний Востокъ“, vaid meie väikese kodumaa idapiirist, mis niipalju ilusat ja huvitavat pakub, et see vaevalt arusaadav on, et tema suvitajate ja turistide poolt nii hooli- matult kõrvale ja tähele panemata on jäetud selles suhtes enamsoodustatud koh- tade. Järgnevates ridades tahaksin katset teha kokku võtta neid vahetuivaid kirjuid muljeid, mis mina käesoleva aasta väikesel suvepuhikus- reisil olen kogunud, kus ma Tartust Emajõe mööda Peip- sisse ja sealt alla Naroovasse sõitsin.

Tasakesi krigiseses hõõrub ennast nägus aurik „Vanemu- ne“ Emajõe kivise kaldaääre vastu Lodja tänava otsa vastu. On veel varajane hommik, aga juba kõrvetab läinud õnnista- tud suve päikene halastama- tulj elava liikumise peale alla, mis väikeses jõesadamas valit- seb.

Punkt kell 9 tõukub laev kaldaäärest liikuma ja ette- vaatlikult kobades, edasi ja tagasi manööverdades jõuame välja keskjõe. Lõpuks on meil vaba tee lahti ja täie auruga sõidame allajõe, mööda ikka harve- mini ja harvemini kaldale külvatud eeslinnade maja- dest ja hurtsikutest.

Ikka avaramaks läheb silmapiir. Lõpmatult kuni silmapiirini laiutavad endid mõlemil pool jõge mah- lakad, rohelised niisked heinamaad. Mahajääva linna iseloomuta siluett ilmub vahel paremalt, vahel jälle pahemalt poolt silmade ette, jah, mõnikord on ta päris risti vaataja ees, ikka selle järele, kuidas masina löökide all värisev aurik jõe isemeelsetes keerudes omale teed valib. Üksikult ja väikestes karavaanides libisevad tugevasti paisunud iseloomu- likkude neljanurgeliste purjede rõhumisel rasked lod-

jad meist mööda, vett jaotades oma laiade kõhtudega. Siin ja seal kalda ääres supeldakse. Toredasti pais- tavad pruunid, noored, sirged kehad vastu mahlakat rohelist ja lõikavad hõisates aurikule vastu ujudes läbi sinakate vilude lainete. Üks mõisahoonne kerkib vaatepiirile, vana tumerohelise pargi lehestikust koi- nal ümbritsetud. Mahajäetuna paistavad pikad, õudsed akna- read, uhked terrassid, rohtunud jalgteed. Siis roheline heina- maad, nii kaugel kui silm ula- tab. Üksildane kalamees või kütt küürakil pikasse kalda roosse peidetud lootsikus.

Ikka kaugemale, ikka tasa- semaks, sirutab ennast maastik. Ikka tihedamaks mõlemal pool läheb pilliroog ja kõrkjas. Ja siis laotab ennast silma ees lõpmatuseni vaatepiiril Peipsi veepind. Lühikestes, hüppava- tes lainetes kargab tume, hall- kollane vesi auriku mina vastu. Pikas kaares sõidame meie, jõesängi jälgides ümber kõige kaugema sõiduvee märgi ja laseme siis põhjapoole keera- tes, kaunis kauguses madala kaldaga roobašjoones edasi. Palavalt kõrvetab päike pilvita taevast, palavust jahutab peh- melt kerge lõunatuule vool.

Edmund Hunnius

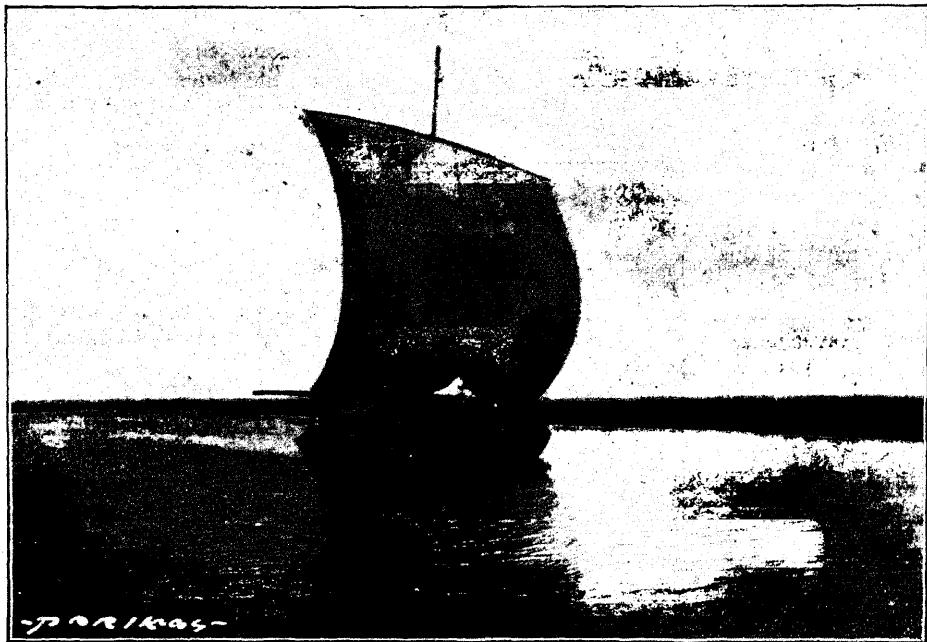
Valkjashallid peenikesed putukaparved tantsivad ühetasa oma sihis edasiruttava auriku ümber. Üks- teise järele läheme mööda madalal ühetasasel kal- dal olevatest kalameeste küladest, kellele mitte üksi õigeusu kirikud, vaid ka nende terve asendus, majade ehitusviis, lage ümbrus tugeva venelaadilise iseloomu annab. Vahetevahel näikse mõnda tuulest ja päike- sest mustaks värvitud lootsikut aurikule vastu tule- vat. Siis peatub aurik ja võetakse lagedal järvel lootsikust reisijaid ja kaupa peale. Palju venelasi on näha: vaesed ja näruses riides, aga ka nii mõnigi ilus karakterpea lehviva lumivalge patriarhi habemega ja venelasele omaste sissepoole pöördud Slaavi nägijasilmadega.

Põhjapool Mustvett süüakse lõunat. Suurepäraselt maitseb liht, hea toit lihtsatel puust söögilaudadel eellael laheda tuule käes. Tugev, pikk, valgejuukseline naiskelner talitab emaliku hoolitsemisega. Palav päike paneb ennast maksma. Väikesest lõunauinakust ei pääse mööda. Ülimõnus on puhata kitsastel, jaotatavatel punastel plüüspinkidel, hämaras ruumis, mille väikeste ümmarguste akende läbi päikesekiirte paiste valgel lael mängib, kuna lained tasa paitavalt, ühetooniliselt laeva külje vastu hõljuvad.

Alles pärast seda, kui päikene loojenema hakkab, ollakse jälle laevalael. Masinad jäävad seisma.

paistel vana ordulossi Nyschlotti mõjuvad varemed. Madalal kiikaval nahksillal kiilub end kirju ootav rahvahulk. Silmapilgul laimetab aurikul igasugu rahvast, keda uudishimu või mõni ülesanne siia toob. Lagematud parved väikesi koisarnaseid ööliblikaid kihab laeva kohal, kuhu neid selle elektrituled kokku meelitanud. Nad raskendavad hingamist ja vaadet oma hulgaga. Üks teenistusvalmis sõbralik venelane haarab mu paki ja siis läheme üle järsu, niiske, libeda, kitsa laudtrepi heledasti valgustatud aurikult alla tundmata pimedusse, primitiivsele nahksillale.

* * *

Lodi Emajõel

Tasa kiigub aurik laimetest hõljutatult ligi randa, millel tore põline mets kasvab, mis järsult luitelt rannale laskub: Rannapungerja, endine postijaam tähtsal, elaval läbikäimise maanteel, mis Vene pealinna välja maaga ühendas, tänapäev küll üks kaugematest eraldatud üksikutest paikadest meie kodumaal, Iisaku ja Tudulinna lõpmatute soode ja metsade taga.

Nüüd muutub auriku kurss idasse piki Peipsi põhjakalda äärt. Päike vajub toredas kiirtepärgas Alutaguse kehvapinnalise maastiku kohal ähvardava halli pilverinka taha. Idas tõuseb kuu veripunasetult üle Venemaa. Ruttu vajub hallstinkjas hämarik laia veevälja üle ja ilm läheb tuntavalt vilumaks.

Õo on täie valitsuse oma kätte võtnud, kui meie viimaks poole ~~aruga~~ Naroovasse pöörame, mis valdava majesteetlikkusega vägevast järvest välja voolab. Ligineme kasinate tuledega valgustatud Vasknarva sadamale, kuhu meie vastu vett pöördes laeva kinnitame. Teiselt poolt jõge tervitavad meid kuu-

Jutuka venelase juhil komberdan ühest väikesest põikuulitsast läbi küla peatänavale, mis otse ja lõpmata, puudest varjatud majade vahel mõlemal pool tee ääres edasi venib. Ainult siin ja seal hõbetavad teda nõiduslikult kõrgemale tõusnud kuu kitsad valgusjooned. Soliidse ühekordse maja ees, mille punased kiviseinad Vene stiilis kirjuks glasuuritud kahlkividega ilustatud, jääb mu saatja seisma. Väikese trepi kaudu läbi mitme kottpimedat toa jõuame kööki, kus meile tusasepilguga mongoolitüübiline isik vastu tuleb.

Jah, ulualust võib saada. Naisterahvas avab ukse üsna suurde, kui ka veidi koristamatu saali, kust kolm katmata akent uulitsale, kaks teist hoovi vaatavad. Tumedalt piilub õo lihtsalt möbleeritud ruumi, mis vaevaliselt on valgustatud kõrge, elegantse, vanamoodi petrooleumilambiga kesk saali laual. Seinadel ripuvad mitte vähem kui neli pühapilti kallihinnalistes raamikappides, viies on selili kummutil, kuues aknal. Kaks kitsast raudvoodit kõrgete sulekottidega

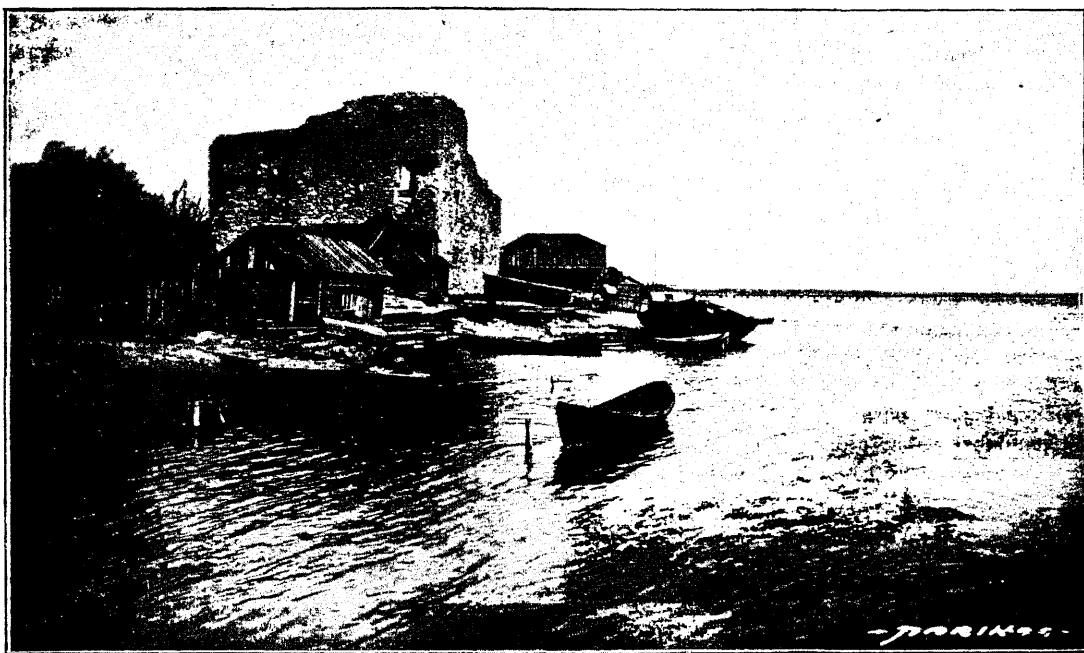
ja mitte üsna laitmatu hallikarva pesuga seisavad arusaamata põhjusel, üks akna all, teine suure valgekahhise ahju ees. Ikkagi parem, kui ma loota olin julgenud.

Nüüd veel väikene jalutuskäik läbi küla. Kõik on kui välja surnud, ei muusikat, ei laulu, ei koerahukumist, vaevalt siir ja seal üksik inimese kaju. Kui ma ühele vastutulejale selle üle oma imestust avaldasin, seletas ta mulle, et see venelaste juures ülepea moes ei olevat püha- ja pidupäevade eelõhtutel tänavatel kolada. Aga homme, küll ma siis nägevat. Üldse ei olevat aga ajad mitte selle järele.

prohvei Eliase päeva vana kalendri järele pühit-senud.

Kas siin ka eestlasi elab? Ei, praegu mitte. Hiljuti olevat siin üks viibinud, keegi ei teadnud miks. Inimesed olevat naljatanud, et küll see ikka meile tsaariks jääb. Kas punastest midagi märgata on? Ei, seda küll mitte. 9. juunil olevat neid kindlasti oodatud, aga midagi ei olevat juhtunud.

Meie vaikime. Meie üle on nagu telefontraadi huugamine. See on müriaadide ööliblikute sumin, kes kuupeistel tantsivad, kuna nad tänava pimedusest end eemale hoiavad. Venelane ohkab sügavalt,

Vasknarva kindluse (Nyschlotti) varemed

Nende käsi käivat väga halvasti: hinnad tõusvat, kalapüüd minevat ikka halvemaks, nende müük raskemaks, väljarändajad töölisel ei leidvat hõlpsasti teenistust, põldusid neil ei olevat, nüüd olevat neil kevadine veeuputus ka heinamaad ja juurviljaaiad hävitanud, midagi ei olevat tänavu saada: ei por-gandid, ei kapsaid, ei sibulaid. Tema hääl väriseb. Ta heidab lootuseta meeleolu märgiks käega.

Ma katsun teda teistele mõtetele juhtida. Kas neil ka ilus kirik on, kus see on ja millal seal homme ka jumalateenistus algab. Jah, neil olevat kirik, sõja järele üsasti uuendatud ja parandatud. Eestimaa (nagu ta seda iseloomulikult ütles) olevat neile selleks raha annud. Kirik olevat seal üleval vastu järve, küla otsas, jumalateenistus algavat kell 7, aga seda pidavat Tallinnast tulnud noor väimulik uue viisi järele. See ei meeldivat suuremale hulgate neist sugugi; nemad pidavat kindlasti vanast viisist kinni ja mõtlevat selle juure jääda. Nad olevat ka

siis pöörab ta lühidalt tervitades minema ja kaob pimedusse.

Alles hilja leian ma puhkust oma kitsas voodis. Akna ees kahiseb tuul haava lehtedes. Kuuvalgus hiilgab minu peakohal rippuval pühapildi raamil. Saladuslikult vaatab jumalaema pruun nägu mõistatuslik-maagilise naeratusega minu peale alla.

*

Kuldselt naeratab päike hommikul läbi akende tupp. Hommikutoaleti juures siginevad raskused; pesukaussi ei leidu terves majas; peab ennast aitama tüübilise Vene pesunõuga, mis kõõgi seinal ripub: vaskveenõu, mis põhjas oleva pulga üles-surrumise järele peenikese veesoru ootavasse pilku saadab. Terve perekond on abiks: vanem poeg, 16-aastane nõdrameelselt joriseja idioot, väänleb leetõukal, teised lapsed imetlevad, mustad näpud suus, habemeajamise ja hammastepuhastamise saladusrikast toimetust. Siis läheb reis külasse, mis

äraandliku päkese varjamata paistel võrdlemisi kurvemat muljet avaldab, kui kuu kõike sõbralikult seletaval romantilisel poolvalgusel. Õudset venib tolmune tänav kehvade, lahjakasvuga puudest ümbritsetud majade vahel; ei aedu, ei lilli, ei koduloomi. Ka täna on vähe inimesi liikumas.

Kõrgelt, toredate vanade mändidega ilustatud liivakaldalt küla otsast, kiriku tagant, avaneb imeilus vaade järvele, mis end kaugesinavalt, peegli- libedalt vaatepiirini sirutab. Ei ainust tuule virvendust, on lämmitav palav. Pisteliselt põletatud tõmbub end ehmunud jalg palavalt liivalt tagasi. Supelus on suurepärase. On midagi mõnutundelist leiges vees peeneteralisel liivapõhjal lamada, ei ole kostüümi ega käterätikut tarvis. Mõne minutiga on lõbusalt vana männi varju rohule sirutatud keha kuivanud. Tore, magus väsimus valdab inimese — ja siis tehakse väikene unak, paljalt nagu paradisis.

Jumalagajätmisel, kus sulle täiesti ärilisel alusel kokkuseatud arve esitatakse, läheb mu sõnaahter perenaine ometigi jutukaks. Uhkusega kõneleb ta oma äiast, kes valla saadikuna Aleksander III-da kroonimisele Moskvasse sõitnud. Olnud väga tark mees. Kõige targem, kui ta veidi vindis olnud. Ja raskesti rikas olnud ta. Nüüd olla tema suured metsalangid ülepiiri Venemaal ja 80.000 rbl., mis ta minile väärtpaberites pärandanud, olla vähem väärt, kui ajalehenumbri paber. Ja, ja, on asju, mis veel vähem väärt.

Punkt kell 2 asun laevale „Koit“, mis ühes teise laevaga, mille nimi „Luik“, Vasknarva ja Narva vahel ühendust peab. Väikene, nähtavasti kõrge vanadusega rataslaev, mis ennast uhke „Vanemuisega“ võrrelda ei või. Improviseeritud lõunasöök tema lael sünnib siis ka, vastavalt kitsastele ruumioludele, õige keeruliselt. Kiires tempos läheb

sõit kärevoolulisel jõel alla. Meie tibitilkene aurik paistab toredal, laial, veerikkal jõel õige maha- jäetuna ja hädalisena. Iseäranis koskedel 15 versta Vasknarvast allpool näib asi natuke kardetav. Jõgi on siin äärmiselt rahutu. Imelikult, nagu ilma juhita hüppavad lained siin siia ja sinna, edasi ja tagasi, pahemale ja paremale poole; jõesängi sulgevaid kive ei ole kõrge veeseisu pärast näha. Aga kõik lõpeb hästi. Laitmata kindlusega tüürib „Koit“ kõigist takistustest läbi, siin ja seal mõne Vene küla juures peatades. Kaldad, iseäranis vasakpoolne, on sagedasti väga ilusad, kõrged, toreda metsaga kaetud; siis jälle aasad ja kõrkjametsad. Leiduvad 4—5 sõjasilla riismed, mis venelased siia ehitanud. Sildade ülemised osad on kadunud, ainult tugevad juuresõidu osad kaldal ja soliidised kivist alusambad on veel olemas, mille vahelt vesi kohisedes läbi murrab.

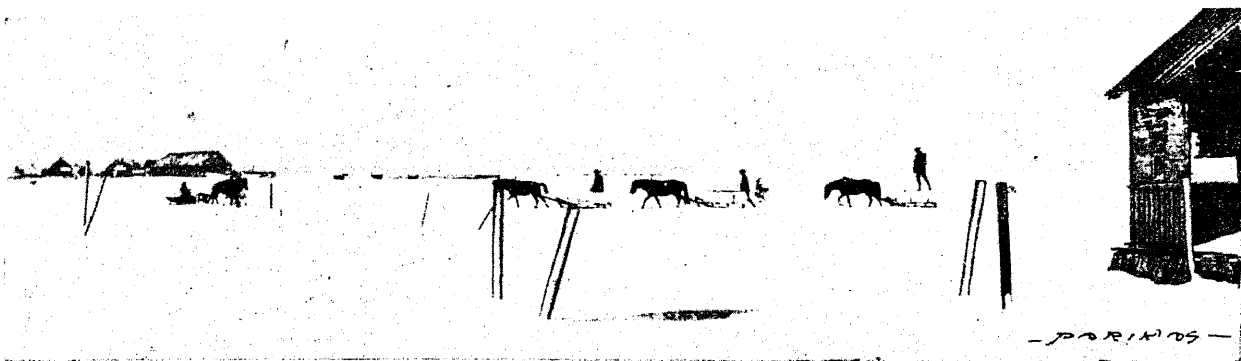
Õhtuks jõuame Kulgusse, meie reisi lõpupunkti, üleval pool Krenholmi. Tumedalt kohab kaugelt veekoskede langemine siia, mille peale alla vaatab rahuloleva muigamisega prongsist valatud parun Lev Andrejevitch Knoopi kuju sambalt; see on mehe kuju, kes kõige suurema sarnase vabriku ilmas on asutanud.

Õhtul olen ma siis ilusa silla all, mille Aleksander I Narva ja Jaanlinna ühendamiseks on ehitatud. Kui tabavas sümboolikas astub mulle siin silmade ette kokkuvõttes see vastolu, mis ennast mulle tervel reisil ikka jälle ja jälle on peale surunud: vastolu ida ja lääne vahel, mida ükski sild ei ühenda, Aasia ja Euroopa: sealpool jõe brutaalne, laialivalgav, korraldamata liigetega, tume Vene kindluse raskus, siinpool saale, peeneliikmeliselt ülespoole küüniv Euroopa Hermanni kindluse jõud. Punasätendavalt paistab üle jõe Jaanlinna kohal tumeda pilverünka all Marss oma kulminatsiooni ligedal. Hermanni kindluse kohal sähvatab sinakas päik.

Andres Perti hauasammas

A. Kitzberg

Näitekirjaniku suurpäev

Kui oled näitemängu kirjutanud, siis on väga tähtis, et sul oleksid ka oma „kunded“, töö tarvitajad, iseäranis, kui asi on kuidagi kõhu- ja kohvikuküsimusega seotud. Ja millal ta nüüd meil seda ei ole, ei ole ju veel inimesi, kes oleksid juba teist põlve miljonäride, et võiksid üksi vaimlistele huvidele elada. Igatsetud kroonu palk on ka alles kõrgel laudil ja riik toetab ikka alles veel ainult vanu, väljateeninud invaliide.

Näidendi kirjutamisega on seesama lugu, mis ajalehe ja ajakirjaga — kummale ta kirjutada, maa- või linnarahvale, intelligentsile või külatänavale. Mõlemile — see nõuab suurt meistrit, niisuguseid ühemiljonilise rahva keskelt kergesti ei sünni, neid sünnib isegi suurrahvaste keskelt harva ja siis saavad nad Nobeli auhinna. Aga kirjutada tahetakse ja kirjutama peab. Uuemal ajal on ju asi meiegi juures natuke paremaks muutunud, „armas maarahvas“ oskab ka juba nõnda ütelda „saksemast salatist“ lugu pidada ja uue aja kirjanikud, „kel sihiks on see mäetipp, kust muidu laulik kujutusi nägi,“ kes tahavad otsaga Euroopasse välja jõuda, on muidugi ka aatelistemad, ei hooli enesest, vaatavad „armsa maarahva“ peale: „friss Vogel oder stirb!“ Ja nõnda on õige. (Euroopasse väljamurdmise suhtes muidugi, kõhu- ja kohvikuküsimuses mitte.)

Mina muidugi, paraku, pidasin ka kõhu- ja kohvikuküsimust silmas ja katsusin mõlematpidi, „maa- kui ka linnarahvale“, vahel ka „maa- ja linnarahvale eriti,“ kuid — tehku ma nii või teisiti — oma peapesu olen alati saanud. Meil ei ole nii kui meie lähemate naabrite, soomlaste ja lätlaste juures, seal on kirjanikud ja arvustajad üksteise vastu rohkem

heahtlikud, enam ühel nõul, püüavad parem üles ehitada kui maha kiskuda. Lätis olla iga luuletaja ja muu seesugune enam-vähem üks Läti Goethe või Schiller ja Soomes iga ilukirjanik enam-vähem pookoks Juhani Ahost. Meil aga ei lähe keegi koolipingilt ja tarkade raamatute tagant praegu tulnud noormees selle peale välja: ergutame teda heahtlikult, ehk saab tast asja; meil saad sa kindlasti „vitsad“. Sest meie peame Euroopasse läbi murdma. Nemand aga on juba otsaga seal ja võivad siis ka kodus leplikumalt toimida.

Kellel paks nahk, see selle kätte ei sure. Ja näitekirjanikul, kui tal oma „kunded“ on, on nagu igal teiselgi kingsepal, oma õnne- ja mure-, isegi oma suurpäevad.

Õnnepäevad on, kui nad su tükki mängivad ja ka etenduse-honoraari maksavad. Muurpäevad on, kui kuuled, et nad siin ja seal loata ka on mänginud — ikka heas lootuses: ega ta teada ei saa ja meid võõra omanduse omavolilise tarvitamise eest pokri pista ei lase; va hea mees olla teine ka ja paiukit saab ka. Wihastamise päevad on, kui nad tulevad ja linuvad: me mängime heaks otsustarbeks, ega te honoraari ei nõua. Nahast väljakargamise päevad on, kui ka põllumehed tulevad ja sedasama soovivad: nemad mängivat „põllumeeste kapitaali“ kasuks. Ohs teie, ja ise muudkui — leiva ja võinaela hind tõuseb ja tõuseb!

On ka suurpäivi. See on, kui tükiga arvustusest hoolimata muidu kõik hästi on (vaata Kivilombi Ints).

Läbete kuulutada ühest niisugusest näitekirjaniku suurpäevast?

Varahommikul kõlistati õige ägedalt muukse taga; kohe kuulda — jõumees.

Kui ukse avasin, seisis selle taga pikk, tugev mees, nahast kuub, selle all varrastega koetud villane, pikad, head säärsaapad, vähe sugemata habe, juuksed mütsi all pealae külge kleepunud — iga toll merimees või välistööline, kes ei kardaks külma ega kuuma, suurt isandat ega kurja koera.

„Tere! Kas teie olete see K.“

— „Olen. Kellega mul au?“

„X-lava tööliste seltsi esimees!“

— „Rõõmustav. Palun, astuge lähemale.“

„Me tahame teie tükki mängida. . .“

— „Missugust?“

„Seda — mis ta nüüd oligi — „Kukke ja koitu.“

Mul hakkas veidike mure. „Kuulge, kas te ei mängiks mõnda teist, see tükk on ehk teil raske mängida?“

„Ärge kartke, meil on noori, koolitatud inimesi.“

— „Aga näitelava sissesead? See tükk nõuab kostüüme ja dekoratsioone.“

„Me oleme juba kõik kuradi tükid maha mänginud.“

— „Kui arvate. Mängige siis peale.“

„Palju maksta on? Ma maksan ära.“

— „Maksta on 10% sissetulekust.“

„Kas see ei ole palju?“

— „Kuidas see siis on — üks tööline ütleb teisele: see on palju?“

Mees lõi korraks silmad teisale ja ütles siis: „Teil om õigus, härrä! Ma maksan siis ära.“

— „Kuidas te's teate maksta. Mängige enne, siis näete, kui palju sisse tuleb. Maks on ju selle järele.“

„Ja, aga — kas te's meid võite usku?“

„Kuidas? Kas siis tööline teist töolist ka petab?“

„Teil om õigus, härrä. Me's mängime ja ma toon teile ise raha ära.“

Nõnda meie jutt seekord lõppes.

Mul on olnud oma „Kuke ja koidu“ eest alati mure. Kunsttöö ta ju ei ole, ei ole ka kunagi tahtnud olla. Tükk oli umbes 40 aasta eest kirjutatud ja heade inimeste käes Peterburis, kus teda seekord mängida kavatseti, alles hoidunud. Nüüd sõja- ja okupatsiooni ajal, kui kõht väga kiunuma tikkus, olin teda

üles kohendada katsunud. Tema 2-ne vaatus pidi olema trikk, üllatus: vanad orjaaegsed teomehed kõnelevad peaaegu aina vanades mõistusõnades; terve Hupeli ja Viedemanni vanasõnade kogu olin seks läbi uurinud. Aga „mis (enese teada) väga hästi tehtud, see siiski hukka läheb,“ see 2-ne vaatus kukub näitelaval alati haledasti läbi. Kust võtta näitlejaid, kes selle triki läbi viivad, iga sõna õieti rõhutavad, mõjule aitavad! Ülepea, näidend olgu, mis kõnet puutub, „tapornaja raboota“, luulised sõnad ja ilukõned kukuvad seal alati laua alla. Sellep ka kõigeuuema aja näitekunstis kõik kõnelemised miinimumini redutseeritakse, ainult mõni „uih“ ja „aih“ — muu olgu tegevus. No või mina juba siis seda kõik teadsin. —

Ühel ilusal päeval oli aga X-lava tööliste seltsi esimees jälle seal ja ladus mulle nähtava sisemise heameele ja naerul näoga 800 marka lauda.

Imestasin. „Kas nii palju sisse võtsite?“

„Mis palju! Me oleksime kaks korda nii palju sisse võtnud, kui oleks olnud kuhu inimesi mahutada. Si om üits ilus tükk, me mängime tõistkõrda veel.“

„Teist korda, siis on kõigest 5% sissetulekust.“

„Te olete üits õige inimene, härrä!“

Tegin ääriveeri mööda juttu: „Kuidas siis tükk inimestele ka meeldis?“

„Oi härrä, te ei tää! Kui si provva sedä Antsu pessä lask — inimese tüksiva näitelavale üles: Ange si provva meile kätte, me tapame ta ärä. Väevõimuga, ulganisti tükseva büüne pääle. Küll sai neile seletet, et si om jo ainult mäng, ei ole jo pessü ega muud — es avite midägi, anna muku kätte, nemä tapave ärä!“

— „Kuidas te's lõppeks neid vaigistada saite?“

„Noh, seni kui Ants esi välla tuli. . .“

No ütelve nüüd ise — nii mõjuv mäng oli muidugi näitlejate teenus — aga, kas niisugune päev ei ole ka näitekirjanikule suurpäev?

See aitab ära lepitada kõik su mahamaterdamise arvustuse poolt.

Eduard ja Kuningunde

Juhkam ei teadnud, mida sellest arvata. Heitsid sõbrad nalja või rääkisid tõtt?

See viimane „kirjandusõhtu“, nagu nad nimetasid oma ropendamisi, rikkus ta tuju. Talle ei meeldinud üldse nende shaanr: anekdoodid ja nilbed armulood. Huvitavamad olid filosoofilised vaatlused ja targutused naiste üle, kui need püsisid vähegi viisakuse piirides. Paraku, seega ei võinud hoobelda.

Pahede ja süüdega koormatuna seisid naised nende kohtujärje ees. Armu heideti vaid neile, kes olid emastenagi rahuldanud nende instinkte. Sedagi möön dati harva ja enamaile kirjutati kõlbline surmaotsus alla. Meie põeme praegu rahvuslikku lapsehaigust, mis viib palju noori inimesi sigitamata hauda.

Varemini end põletanud, Juhkam hoidus sõprade jutusse segamast. Nooruslikud udu suled tema romantilistel tiivanukkidel võtsid tuld nii hõlpsasti. Sel õhtul teda kõrvetati enam kui kunagi enne.

Midagi ei teinud neile irvikuile suuremat lõbu kui teiste unistusi rappida. Kellegi ägades oma õhulossi rusude all, nad naeratasid rahuldatult. Nende eneste omad olid ammu kokku langenud. Nüüd nad üürisid vaid möbleeritud tube, kuhu tohtis tüdrukuid sisse viia.

Harilikke nokkimisi Juhkam tõrjus ebamäärase naeratusega. See oli nõrk kilp, tõsi küll, aga kaitses siiski, kui teda riivati möödaminevalt. Ennesti aga nõögati teda kavalilt. Õhtu otsa ei kuulnud muud kui Juhkam ja Juhkam. Üks irvik järeldas sellest:

„Täna on Juhkami benefiiss.“

Seisukord oli rumal — mida pidi ta tegema? Katsus naeratada, aga muie hangus tema huultel viha kätte. Viimaks ärkas neis halastus või nad olid tüdinenud. Nad leidsid uue aine. See oli jälle naine, noor tütarlaps, kellest kiini haarati nagu veehädas.

Jaa, Juhkami tarvis nad teadvat siiski ühe naise, preili Tuimanni. Üksik tütar; linnas maja, maal talu. Muidu õh kaja nagu temagi.

Mis see tähendas? Oli ta pahutanud kunagi neile oma unistusi, või aimasid nad neid loomusunniliselt? Kuidas teadsid nad tema salajamaid soove pilgata?

See pani ta mõtlema. Ta ei kuulnud enam millest räägiti. Seal kargatati:

„Juhkam!“

Nagu unest virgudes ta tõstis pea.

„Kes meeldivad sulle enam: blondid või brunetid?“

Juhkam tundus kimbatuses. Oli see eksam või oli see kohus? Ta ei vastanud kohe.

Pidi kaaluma iga sõna, mida neile öelda. Ja tõepoolest, kummad meeldisid talle enam? Ta oli uskunud, et vastandid, nagu teoreetiliselt väideti. Aga tegelikult need kõik olid olnud valgeverelised, nii kaugele kui mälu ulatas. Ta lausus kaheldes:

„Õigust öelda: blondid. . .“

„Blondid. Siis ta on sulle kui loodud. Preili Tuimannil on kollased juuksed.“

„Linalakad,“ õiendati.

„Punased,“ vaieldi vastu.

Eesistuja võttis kokku:

„Ühe sõnaga, missugused ka ta juuksed ei ole, tõsi on see, et ta kangesti ta-

Jaan Lintrop

hab mehele minna. Aga ainult rikkumata mehele. Rikas ei tarvitse olla.“

Lisati, ta ei olevat sugugi inetu. Otse selle vastu. Aga neil ei olevat tema juures õnne. Muidu teeks nad ise selle partii.

Seep see oli, millest Juhkam ei saanud aru.

Oli see nali või oli see tõsi? Nende naljadega ta oli juba harjunud, neid ta tundis. Aga nüüd kõneldi niisuguse õhinaga, mida neist enne polnud nähtud. Kui juba need mehed olid millestki vaimustatud, siis pidi selle taga midagi olema, Juhkam järeldas.

Mispärast ka mitte? Ta polnud kunagi kaotanud lootust kord leida naine, kes kehtastab tema ideaalid. Nagu muinasjutuline lind see tõusis tuha alt uuesti. Kuid nüüd oli juhus näidata, et ta pole sugugi nii naiivne ja vilumata kui nemad arvavad. Ta küsis asjalikult:

„Kuidas on ta nimi?“

Sõpradele aga see näis lapsik.

„Sa küsid niisugust kõrvalist asja nagu nimi. Kas see ei ole täiesti ükskõik?“

„Ei. See ei ole sugugi kõrvaline asi. Inimesele, kellel nimede asjus oma arenenud maitse, see ei ole mitte ükskõik.“

„Noh, mis ta nimi ongi,“ harutati, „Kuningunde või?“

See oli muidugi jälle lõõpimine. Nad tahtsid tüdrukut naeruväärseks teha, sellepärast et ta neist ei hoolinud. Kuid nimi on siiski tähtis. Et oma naist, oma eluseltsilist, segamata armastada, peaks ta nimi olema Emilee, Eleonore või midagi sellesarnast.

Aga selle üle on veel varane pead murda. Enne pidi inimest ennast nägema. Tuimann on igatahes tema liignimi. Natuke saksik ja pentsik küll, kuid väärnime pärast ei maksa kunagi tütarlast põlata. See viga on parandatav.

Liiatigi selle nimega olid tema lapsepõlve mälestused seotud. Eks rääkinud juba isa Tuimanni trahtrist ja sissesõiduhuovist, kus ta linnas käies ikka peatas. Et ta tütar ei olnud näinud, polnud ime: isa oli lihtne maa-mehe.

„Noh, Juhkam, kuidas jääb? Pane tähele, niisugust tüdrukut ei leia igapäev. Pea meeles: maja ja talu.“

Juhkam nägi, et tal ei ole pääsmist. Ta peab oma osa lõpuni etendama. Ta huvitas end edasi:

„Kui palju on ta maja ja talu väärt?“

See oli juba teine küsimus. Igast küljest tõtati hindama:

„Oma nelikümmend tuhat kõige vähem. Aga ära sa varandusest midagi hingata, see

jätta meie hooleks. Muidu on kõik mokas. Sa pead ta kosima puhtast armastusest.“

„Ärge minu eest kartke,“ Juhkam vaigistas. „Nelikümmend tuhat on enam kui mina naiselt nõuan. Kahestkümmest oleks küllalt, rohkem mina ei tarvita.“

See oli juba enam kui lapsik. See oli totrus!

„Ä lase endale haiget teha,“ tõeldi. „Sulle pakutakse nelikümmend tuhat, sa küsid kaksikümmend.“

Endamisi Juhkam mõtles: kõik suured rikkused on ülespuhutud. Aga olgu. Kui sealt pool maha läheb, jääb just niipalju kui vaja. Ta otsustas:

„Hüva. Muretsege mulle teated varanduse kohta ja tutvustage mind. Saate kümme protsenti.“

Vaat see oli juba mehe jutt! Kõik olid nõus toimetama. Juhkam luges seega asja lõpetatuks. Aga sõbrad olid oma ideest liig vaimustatud, et seda kohe jätta. Nad leidsid järjest uusi peenusi või kordasid vanu, mis nende ettepaneku poolt rääkisid. Juhkami kõrvad huugasid, kui nad viimaks läksid.

Ta avas akna, et värsket õhku hingata. Tuba oli maani täis sinist suitsu, tuhatosid mattusid paberossiotste alla, põrand üle pillatud.

Aga imelik! Olid nad talle augu pähe rääkinud või ei olnud ses midagi iseäralikku. Und oodates tal sähvas mõte läbi pea:

Aga mis siis, kui see on tõsi!

Siis on tema ein gemachter Mann. Linnas maja, maal talu — võid hakata kohe elama. Millal jõuad oma vaevaga nõnda kaugele? Linna maja, kui vahest ei olegi suurem asi, kisud maha ja ehitad uued: ühe kolmekordse üüriliste tarvis, teise väikese aiamajakese omaette. Talus käid suvitamas.

Kui uni tuli, uinus ta õnnelapsena, kes vast suure varanduse pärinud — tuleviku lootused.

See jutt Kuningundest ja tema rikkusest ei läinud enam Juhkami meelest. See mõjus temasse ebateadlikult. Imbus ta verre, sööbus ajusse. Midagi sellest pidi ometi tõsi olema, ja ta ei arvanud, et nimi. Mõte õnne olemasolust vaheldus meelemärkuse muutustel. Ärgates lahkus temast, aga uinudes ta jäi päitsi valvama.

Nagu tähed sütivad õhtul ja kustuvad hommikul.

Senine elu, mis oli see õieti muud kui pikk öö, veedetud rahutumas unes, ärgates ja jälle uinudes. Mil ta õnne otsides oli ümber eksinud nagu janune pimeduses joogivee järele kobades. Tema viimanegi armastus —

seegi tundus halva unenäona, milles sündmused käisid paratamata oma rada, loogika vastu ja terve mõistuse kiuste. Siis ta oli ahastanud, et enam mingit mõtet pole oma naeruväärt olemasolu jätkata. Aga nüüd üleelatud episoodid tundusid kui kogemuste ladedem isiklikus arenemisloos, tähtsad ainult eluloolis-arkeoloogiliselt vaatekohalt.

Kosunud endistest verekaotustest, pulss tuikas ülevoolavast jõutundest. Armastaja süda on kui viljakandja maa, mis peab aegajalt kesas seisma. Jõudena pind valmib uutele elamustele, muljetele. Silm juba libiseski valivalt üle naistesalga, otsis kedagi, ilma enese teadmata.

Seda üht, kelle nägemine teda oleks otsekui jalust rabanud. Kelle läheduses põlved oleksid nõtkunud, keel kokutama hakanud.

Seda ei olnud leida. Olid ühed ja need-samad näod, keda nähtud tüütuseni. Juhkam võõrdus pidudelt ja jäi koju.

Nüüd üle öö sai temast jälle hoolas kaval, kes ei puudunud ühelgi tantsuõhtul. Enne tähelepanematud kujud huvitasid teda nüüd. Ta soovis teada, kes nad on ja kuidas nende nimed. Talle öeldi seda, aga tema huvi langes sedamaid. Need olid vahest kõlavadki nimed, aga nad ei äratanud temas vastukaja. See sõgesiku mäng võis nõnda kaua kesta. Ta pöördus tuttava poole ja küsis nagu muide:

„Kuhu jääb siis teie kuulus preili Tuimann?“

Sõber vaatas ümber enne kui vastas:

„Preili Tuimanni ei ole näha. Ta on vist maal.“

Juhkam kuulas seda rahulikult, aga laskus varsti peolt ja ei ilmunud sinna nii pea. Need viitsid asjata aega ja väsitasid. Hoopis mõnusam oli kodus.

Õhtul süütad lambi köetud toas, pikutad kuschetil ja loed. Elad romaanis, mis ilusam ja täiuslikum kui tõelikkus. Tühi töö ja vaimu närimine see sõprade jooksmine pisikese õnne järele sügiseses öös. Öö on pime, öö on õudne. Väljas on vilu ja niiske.

Une tulekul puhud tule ja lased raamatu langeda. Silmad sulguvad, ilmuvad teised pildid. Avaneb vaade kujutelma-ilmale. Näed end unistusteaia, õitsvate lillede keskel. Ämblik hõljub oksast oksa ning koob võrku, koob võrku. Aga see on ju muinasjutt printsessist, kelle kord kosid.

Ühes tõuseb maru. Tuul lõõtsub aegajalt valjemini. Korsten ulub. Aga magaja ainult liigahtab unes, õnnelik naeratus näol.

Talv kulus otsekui unes. Või oli see ilmsi? Päevad kadusid, Juhkam käänas lehe-

külje teise peale, elades õhtuti ettekujutus-tes sohval, küdeva ahju ees.

Aga kui akna taga vesine tuul nohises ja räästad plädisesid, jäi ta kuulutama.

Kauge kohin sosistas kõrva avatlevaid hääli. Ta astus akna ette ja vaatas välja.

Linnast oli näha ainult katuseid ja korstnaid. Ah, nii ta oli elugi vaadelnud — linnulennult. Elu on seal all, peab sinna laskuma, et kaasa elada. Elu ei tule ise kuschetile iialgi.

Kärsimatuna ta heitis endast kõik, mis teda oli paelustanud ja tõttas tänavaile, edasi ühes kevadise veenirega jalgtee kõrval.

Sõmerane rada põikas puiestikku. Teed olid juba tahedad, mättad haljendasid. Sinised veed virvendasid valkjalt kolakal, kuivad raod jäasse sulanud.

Süda tuksus õnnest ja tänust kevade vastu. Oli tarve kõnelda. Ta seltsis esimese tuttavaga, keda nägi. See oli üks tüütu, keda igale poole sai, kes igahüht tundis ja keda kõik tundsid.

See elav teaduseraamat kaasas, Juhkam vastandus kahele preilile. Ühe nime ta teadis, teine oli tundmatu.

„Kes on see teine?“ ta tahtis teada.

Vastus oli nobe ja asjalik:

„Keegi preili Tuimann. Üks rikas preili.“

Silmapiilk, ja Juhkam oli aina nägemine. Oli ta ilus? Ei. Aga tal olid täidlad rinnad ja punased ümmargused põsed.

Elu maantee ääres on sillasambaid, mis nagu kuhugile juhatavad, õnnelinna poole teed näitavad. Aga edasi minnes seesama igav rada, nähtud maastikud ja petlikud tähised.

Kui mitu korda polnud Juhkam lasknud end neist eksitada! Aga ikka uuesti kordus vana viga. Viimaseski juhtumises ta nägi pööret oma saatuses. Sellele pidi midagi järgnema. Midagi pidi sündima.

Kulusid kahed pooltallad, pargi teed olid kõvaks sõtkutud, ta polnud siiski kaugemal kui enne. Oli mõne korra preili Tuimanni näinud. See oli kõik.

Kord naeratas talle õnn, kuid ainult mööda minnes. See oli nii:

Temaga oli sõber selt kirjandusõhtult. Juhkam ise juhtis jutu armsakssaanud ainele, lootuses huvitava isiku kohta veel midagi kuulda. Seal ta silmas korraga asjaomase enda, kes sõbranna seltsis lähenes. Süda hakkas põksuma, Juhkam kiirendas samme, aga sõber vedas raskelt jalgu järele. Viimaks märkas temagi.

„Preili Tuimann, preili Tuimann,“ hüüdis ta Juhkami müksates, „tahad ma tutvustan?“

„Ah jäta,“ tõrjus Juhkam pahaselt. Nii-

sugune kisendamine pidi nendegi kõrvu kostma.

Sõber teretas. „Preili Tuimann, kus te olete elanud? Teid pole ammu näha olnud. Lubage tutvustada: härra. . .“ Aga kui ta ümber vaatas, ei olnud Juhkami enam. Ta oli kaugele ette jõudnud.

Teine kord ta palus end esitleda, aga sõber vandus, et ta seda enam ei tee. Maksis palju vaeva saada teda nii kaugele, et jälle lubas. Aga siis polnud juhust. Piduõhtuil ja jalutuskäikudel segasid kavalereid.

Aga Juhkam pidas teda silmas iga minut. Aegamööda õppis teda lähemalt tundmagi, vargsi silmitsedes. Tal olid ümmargused õlad otsekui voolitud; lihav kael ja näsu nina. Juuste värv oli kollakas. Silmi ta polnud näinud, aga arvatavasti need olid hallid. Kõige paremini ehtis teda punane pluus.

Ah, miks oli ta tutvunemisega nii kaua viivitanud, kuni see veel ükskõikselt oleks võinud sündida? Nüüd ta kaotas külmavere neiu liginemisel. Keha võbises närvlikust vapustusest. Ja seletamata vaen ärkas temas nende noormeeste vastu, kes tema järele jooksid. Missugused kergatsid!

Öösiti ta voodis lamas unetu ja kannatas.

Mis siis, kui on juba hilja? . . Hilja! . .

Tutvunema peab kohe, iga hinna eest. Homme, tunahomme, ületunahomme. Kauemini kõhelda tähendaks õnne metsa haigutada. Ta teeb seda kas või ise. Astub tema juure ja ütleb:

„Vabandage, kui ma ei eksi — preili Tuimann? Minu sõber töötas juba ammu mind teile esitleda, aga et teda siin ei ole, siis lubage seda ise teha. Minu nimi on Juhkam. Eduard Juhkam.“

Nii ei olnud iseendast halb. Oli koguni romantiline. Ja praktiline. Saab eesmärgile ilma vahetalituseeta. Aga siiski, see olgu viimane tee. Liig pealetükkiv, liig otsitud. See-ga ta annab vastamikule partiis palju ette ja ei tea sugugi, missuguse mängijaga on tegemist. Parem siiski, kui see sünnib sõprade kaudu.

Juhkam võpatas. Mis saab sellest, kui ta viimaks tõesti preili Tuimanni kosib? Ilus lugu, mis? . .

Ta lõpetab nendega iga läbikäimise selkorral. Juba enne pulmi. Võib olla ka muidu. Ilusad sõbrad! Ah, tema pärast ta on valmis kas või kõigest maailmast eralema!

Ma olen temaga tuttav! hõiskas süda ja Juhkam vupsas vaiba alla. Ma olen taga tuttav! sosistas ta veel läbi une magusasti.

Ta võis endaga rahul olla. See oli hästi tehtud. Oli uidanud mööda linna, visalt ja

kangekaelselt, valmis igast juhusest kinni haarama, kui korraga igatsetu ta ees nagu maa alt üles kasvas. Põksuva südamega Juhkam tõttas talle järele. Ühe vaateakna ees ta valis oma maitse järele kaelasidemeid, manshetinööpe ja kübaranõelu, kuni neiu magasinis viibis. Selle nähtavale ilmudes, järgis temale silmnäos.

Sealt tuligi sõber nagu kutsutud. Kergitas kübarat ja seisatas. Neiu ulatas talle käe. Nad vahetasid mõne sõna ja naeratasid. Juhkam jõudis nende kohta.

„Vabanda, ma tahtsin sulle midagi ütelda,“ ta pani käe sõbra õlale.

„Ha! Tohin tutvustada. . . Härra Juhkam, neiu Tuimann.“

Juhkam ei saanud sõna suust. Aga neiuult libises kerge:

„Rõõmustab väga!“

„Noh, ma ei taha teid enam kauemini segada.“ Sõber naeratas kavalalt ja tegi minekut.

Juhkam astus kohe lähemale. „Kuhu te pidite minema?“ ta algas kogeldes.

„Ma lähen oma sõbranna poole.“

See otsustav toon ja meelekindlus tegid ta araks.

„Tohin ma teid saata?“ küsis ta surutud häälel.

„Kui soovite.“

Hakati minema.

„Aga sa pidid mulle midagi ütleva,“ hüüdis sõber järele.

„Hea küll, pärast.“

Mindi vaikides. Juhkam otsis kõneainet. Viimaks sõandas küsida:

„Kuidas on teie nimi, preili?“

„Tuimann, teile öeldi.“

„Ei, aga ristinimi.“

„Miks te seda pärite?“

„Muidu.“

„Muidu ma oma nime ei ütle.“

Tekkis jälle vaikus, piinlikum kui äsja. Juhkam oli meeleheitel. Aga seal käänatati ümber nurga ja räbalas tütarlaps, nina tatine, käed külmast sinised, pakkus kannikesi. Juhkam pistis vaskvielise lillemüüjanna külmetanud pihku ja sai kimbu sinisilmi.

„Tohin neid teile kinkida, preili?“

Neiu oli nõus. „Ma tänan väga.“ Kinnitas siis lilled rinda ja jäi hoovivärvaval seisma.

„Siin elab minu sõbranna.“

Juhkam sirutas talle masinlikult käe ja kahetses siis, kui oli juba hilja. Võib olla, ta oleks ehk veel läbi värava lobisenud, aga nüüd ta lahkus tagasi vaatamata.

Juhkam läks oma teed, nõtkudes kõigest kehast, märkamata inimesi, kes eel astusid

või vastu tulid. Võhivõõrale ta vahtis pärani silmi näkku, kuna ta süda sees hõiskas:

Ma olen taga tuttav! Ma olen taga tuttav!

Ühe kõrge maja ette jäi seisma, vahtis kolmanda korra aknasse, kui elaks seal see, kelle peale ta mõtles, ja sosistas:

„Ma olen taga tuttav! Ükskord ometi!“

Suures ringis koju jõudnud, ta istus kaua voodi serval, traksid üle õla visatud, ühes jalas sukk, teises saabas, ja naeratas: Ma olen taga tuttav. Nüüd tuleb see suur ja ülev. See päris armastus.

Armuseeme langes kohedale pinnale, idanes jõudsasti, võrsus lopsakalt, ajas rohkeid õisi. Ent seal tuli halla ja õrn taim närtsis kui kaharleht septembriööl.

Tõelikkusel on oma isesugune loogika. Kus tema piirid riivavad kujutelmi, seal sünnib midagi naeruväärset. Keset ilusamaid unistusi korruga — Kuningunde.

Kõige muuga oleks võinud leppida, ainult mitte seega. Kuningunde oli siiski ta nimi. See selgus nõnda:

Juhkam oli talle raamatu laenanud, õigemini — pooleldi peale sundinud. Ta sai selle tagasi rutemini kui oodanud. Seda sirvides, et oma armsamaid kohti kallima silmaga veel kord vaadata, leidis selle lehtede vahele unustatud kaardi, neiule adresseeritud.

Kaart oli süütu, peaaegu sisuta, aga tegi talle enam haiget kui põhjendatud armukadedus. Sest ta kinnitas seda, mida ta polnud tõeks pidanud, meie ajal mitte niisugust romantismi ja sentimentalismi oletades. Aga paraku, olevikuski leidis romantikat selleks, et unistajate hinge haavata!

Uimasena tuigerdas ta parki, meel nukker, süda täis valu. Oleks see õieti olnud traagilikki, aga see oli jant. Tõesti, saatuse ajas temaga kiusu. Ja talle jäi ikka võit.

Nõutuna Juhkam istus põlise jalaka alla. Seal leidsid ta sõbrad. Ta tahtis tõusta ja põgeneda, aga oli juba hilja. Ei olnud pääsmist nende meele- ja keeleteravuse eest.

Ja, tema meeleolu ei ole täna kõige parem. Üsna lihtsalt. Magas öösel halvasti. Mis pärast? Rumal küsimus!

Nad jätavad ta rahule — see on hea. Tal ei oleks ka mingit tuju nende labasusi kuulata ja vastata.

Missugune nimi! Mu jumal, missugune nimi. Otsekui needmise on vanemad talle kätki pannud — selle nime. Kas võib armastada inimest, kelle nimi Kuningunde? Veel enam: kas võib teda naiseks võtta?

„Juhkam, Juhkam,“ hõigatakse äkki, „vaata, kes seal tuleb. Vaata ruttu.“

Ta ei vaata, teab juba.

„Preili Tuimannil on täna lakknahka kiukad. Vaeh, Vaeh!“

„Juhkami pruut, kuidas siis muidu.“

„Kes? Tuimanni Anu tütar?“

„Kes selle naiseks võtab, selle sõbrul on matti laialt.“

„Mis sa muidu jändad — võta ära. Oleks ometi üks perekond kus käia.“

„Sealt ei ole midagi saada. Vana Anu kahetseb oma trahteriemanda pattusid ja on baptisti usku läinud. Ja seal võib ühel heal päeval juhtuda, et niihästi see majaloks kui ka popsikoht palvemajale lähevad.“

„On ta ka trahtrit pidanud? Mina kuulsin, et ta enne mõisas toatüdruk olnud.“

„Totter! Kas sa Tuimanni trahtrit pole kuulnud? Truu teenistuse eest härra kinkinud talle kõrtsikoha.“

„Mis ta on siis — sohinaine?“

Irvitati jõhkralt. „Sa pole parem kui Juhkam. Ah, vabanda, Eedi, ma ei tahtnud sind sugugi haavata.“ Üks käsi pandi tema õlale. „Sinu tulevane ämm on neitsi. Lapsega neitsi.“

See oli liig. Käperdada ta end neist ei luba. Järsu liigutusega vabastas enda ja tõusis üles. Sõna lausumata läks oma teed.

„Mis te mängite,“ kuuldus etteheide, „nüüd pahandasite Juhkami ära.“

Üks asi oli hea, viha nende meeste vastu tärkas temas. Need olid tema verivaenlased, seda ta tundis.

Mis sõgesikku oli temaga mängitud? Mis oli tema unistustest järele jäänud? Enesepõlgus ja häbi. . .

Hahaha, selle üle võis tõesti naerda. Missugune narr ta oli olnud, lastes endaga niisugust janti teha! Midagi suurt ta oli arvanud üle elavat ja ülevat oodanud. Hahaha, kui traagikoomiline on ometi meie elu!

Uni on ainuke eluand, mida vastu võttes ei tarvitse pettust ebaleda. Emake uni, sa suuremeelne ja helde, kes sa vähendad valve valud ja silitad saatuse murekortsud, võta oma rüppe petetud ja teotatud inimeselaps!

Hommikul ärgates käib kui leinasõnum läbi pea. Silme avades nutt kurgus. Kui kahju, kui kahju sellest lühikesest unenäost! Võiks uluda haleduse pärast nagu mahajäetud koer.

Elu ei ole väärt, et asemelt tõusta. Päev ei tööta mitte midagi. Kõik on mõttetud.

Kuid siiski! Ta on ikkagi elav inimene, mitte himäär. Kuningunde Tuimann on ometi Tuimanni Anu lihane tütar, mitte pisuhänd, mida ta ligi aasta oma peas haudunud. Midagi tõelikku.

Ei, nii lapsik ta ei ole, et tast nime pärast taganeb! Ja nii alatu ka mitte, et vaest tütarlast ta ema pärast põlata.

Ning lõppeks, mis puutub sellesse majasse ja talusse, siis need pole veel kaugeltki palvemaja päralt. Nii siis, ta ei jää tänagi koju, vaid läheb ja valvab, kuni kord saab temaga kõnelda, segamata, südamest südamesse.

Kõik oleneb sellest kõnelusest.

Paremat juhust ei maksa oodata. Nüüd otsustavalt.

„Tere, preili Tuimann.“

Ahah, ta teeb nagu poleks teda enne märganud. Aga nii teevad nad kõik.

Täna on ilus ilm. Kas preilile meeldiks väikest paadisõitu teha?

Heameelega, kuid pole aega. Ruttab koju, sõbranna lubanud tulla.

Noh, siis võivad koos minna.

Vahest ehk ka, kas härra Juhkam ei ootaks seni väljas?

Aga mispärasest väljas? Kas teda tuppa ei lubata?

Küll, kuid mamma ei sallivat kodus wõõraid inimesi.

Aga ta võib end tutvustada, siis ei ole enam võõras.

Preili naerab ja imestab. Jah, ta tunneb enda julge ja hakkaja kui vikingi. Tal on himu preiliga jonnida ja ei karda emalegi silma vaadata. Ta läheb kaasa.

Vastuvõtt ei ole just lahke. Mispärast Kuni ei ole hommikul tuba koristanud? Mis häda teda linna ajanud, tema tulnud turult ja pidanud põrandaid pühkima!

On see ema, kes tõreleb? See laia pihaga maaeit mustas pihikus täpilise valge pearätikuga? See oleks veel ämm! Kui ei teaks teda trahtriemanda olnud, võiks teda turunaiseks pidada.

Vastik vanamoor, kuidas ta käratseb, kriiskaval häälele! See rikub rahu, see haavab.

Kas preili juba ei tule?

Jah, nad lähevad. Sõbranna võib oodata, kui ta tuleb. Vargsi poevad välja, et vanamoor ei märkaks.

Valgmaani on pikk tee. Igal sammul Juhkam peab neiu austajate tervitusi vastama. Jumaluke, keda seal ei ole! Poepoisse, habemeajajaid, jõustikuseltsi esimaadlejaid. Nagu koerad, kes vastu tulles üksteist nuusutavad. . .

Paati pole saadaval, peab ootama. Juhkam loobuks sest lõbust, aga kuhu panna neiu, kes kord kaasa kutsutud.

Sõuab.

„Ma tean teie nime nüüd,“ lausub.

Neiule see tuleb ootamata.

„Miks te seda nõnda uurite?“

„Niisama.“

Vaheaja järele jätkab:

„Sõbrad ütlesid, teie nimi olla Kunin-gunde, aga mina ei uskunud. Niisuguseid nimesid ei ole meie ajal.“

„Jaa,“ mõtiskleb neiu. „Minu mamma armastanud noores põlves väga juturaamatuid. Seal leidnud ta selle nime.“

Mamma!

Mõte selle toaneitsi-kõrtsinaisest-palveõe peale rikub ta tuju. Tema tütargi hakkab ärritama. Ka temas on midagi emast. Kuidas ta kõneleb! Sõnad nagu lõmpsavad suust.

Nende koosolu näib Juhkamile korraga naeruväärne. Jumaluke, ja tema oleks pea-aegu sentimentaalseks saanud!

Neljameheline paat sõuab neist eemalt mööda. Selles on kõik tuttavad.

„Mis see Juhkam seal preili Tuimanni küljes külmetab?“ küsitakse paadis, selle kaugenedes.

„O, teie ei tea,“ kuulduv vastus, „Juhkamil on kõvad naisevõtmise plaanid. Preili Tuimanniil on ju maja ja talu.“

Juhkam tõmbab aerudega nii ägedasti, et neiule vett näkku läigib.

„Teie ei oska ju sugugi sõuda,“ see tõreleb.

Ei, ta on väsinud. Kas nad ei käänaks tagasi?

Mispärast? Neiu on valmis ise sõudma. Nad vahetavad istekohad. Tuttavate paat kaob käärü taha.

Siis hakkab keegi venitavalt laulma:

Eduard ja Kuningunde,

Kuningunde, Eduard.

Sel laulul ei olegi rohkem sõnu või ei tunne neid laulja. Aga ta kordab ikka üht ja sedasama.

Juhkam vaatab kaugele, üle haljendavate küngaste. Siis riivab kõõrdi aerutavat neidu. Kui abitumad on ta liigutused, kui maitsetumalt on ta riides. . . Kui kohmakaš tema kogu. . . Las ta sõuab. Las näeb vaeva. Kaemini ta ei lase end järele vedada. Tüür on nüüd tema käes.

Jõel kerkib udu. Kuuldub mõlade solin ja kaugelt kostab kurblik laul:

Eduard ja Kuningunde,

Kuningunde, Eduard — ard. . .

1915. a.

Artur Paulmeister †

Ka läinud aastal on surm Eesti ajakirjanduse peres võõrsil käinud. Ära viis ta meie keskelt varakult elust väsinud ajakirjaniku Artur Paulmeisteri 51 aasta vanuses.

Artur Paulmeister oli hea südamega aus inimene, tubli ja väsimata töömees omal põllul, ustav seltsimees, ilma auahnuseta iseloomuga.

A. Paulmeister sündis 19. juunil (vana kal.) 1873 Saaremaal, Pöides, kus tema isa kihelkonnakooliõpetajana ja kõster-organistina üle 50 aasta ametit on pidanud. Paulmeisteri vana isa, kes veel praegugi üle 80 aasta vanaduses elab, on tähtsat osa etendanud Saaremaa kultuurajaloos. Mitte ainult, et tema oma 50-aastaselt ametiajal ustavat tööd koolipõllul ja koguduse elus on teinud, vaid temal on ka silmapaistvad teenused Saaremaa majanduslikes elus. Tema oli nimelt esimene Eesti mesinik, kes ennast mesilastepidamises väljamaal käis täiendamas. Ta õppis Saksamaal (1879) ja tarvitas oma kogutud teadmisi terve Saaremaa mesilastepidamise edendamiseks. Sissetungivad Saksa väed hävitasid jultunud kombel vanakese linnuaia, kuid kõrges vanaduses on ta suutnud seda jällegi korraldada ja uue eluga täita. See viisa töömees katsus ka oma lastele tublit haridust anda ja saatis poja Arturi Kuresaare gümnaasiumi, kust ta aga rahalise kitsikuse tõttu enne kooli lõpetamist kõrgemast klassist pidi lahkuma. Esialgul pidas Artur Paulmeister Kuresaares kodukooliõpetaja, siis kreposti osakonna sekretääri ametit, et siis oma jõudu edukutseliselt Eesti ajakirjandusele pühendada. Ta asus (1901) Tartu „Postimehe“ juure tööle, kus ta pikkade aastate jooksul kõiki häid ja kurje päivi on jaganud, mis sellele lehele osaks on saanud. Ainult lühikest aega, nimelt 1918. aasta sügisest kuni 1919. a. suveni töötas ta oma kodukohas Saaremaal ajalehe „Saaremaa“ juhtiva toimetajana. Kuid juba järgmisel aastal asus ta uuesti tagasi Tartusse „Postimehe“ juure.

Saaremaa kutsesele andis Paulmeister sellepärast järele, et enamlaste võim „Postimehe“ süles ja Tartu lehtede saatuse üldse küsitavaks sai. Saare-

maale aga ei puutunud esiotsa enamline võim ja seal võis kauema teenistuse peale loota.

Kuid Paulmeister ei tunnud enese toimetuse juhtijana mitte õnneliku olevat. Ta ei harmoneerinud hästi lehe väljaandjate poliitikaga ja oli omale juba ametisseastumisel vabaduse võtnud mitte kitsast erakonna poliitikat ajada, mis ka Saaremaal, kus alles poliitilise üldsilmaringi selgitamist kõigepealt tarvis, sugugi esimesejärgu tähendusega ei olnud. Seda olid

Artur Paulmeister

muidugi ka lehe väljaandjad ära tunnud ja temale toimetamises täitsa vabad käed jätnud. Kuid ka see vabadus ei teinud Paulmeisterit õnnelikuks. Temal ei olnud kalduvust poliitika ajamiseks. Teda huvitas palju rohkem ajalehe ilukirjandusline külg. Rohkearvuline on nende joonealuste juttude rida, mis Paulmeister on eestistanud. Mitmed neist on pärast eriväljaannetes ilmunud. Ta oli meister tõlkimises. Ta on tõlkinud Saksa, Vene, Soome ja Rootsi keelest. Siis armastas ta veel vahete-vahel pikesalmisid riimida ja avaldas neid „Paul Meisteri“ ja mõne muu nime all. Toimetuses redigeeris ta enamasti uuemaid sõnumeid ja telegramme, mis iseäranis tööd andis Vene duuma ja ilmasõja ajal, kus nad kõik Vene keelest tõlkida tulid, niisama nagu igasugused muudki telegrammid. Paulmeister tundis hästi Vene ja eriliselt hästi Saksa keelt, peale selle Soome ja Rootsi keelt. Niisuguses töös ei olnud Paulmeister harjunud juhtkirju kirjutama, polemiseerima ja ruttu seisukohta võtma. Seesugune töö tundus temale oma vastutusrikkusega koormavana. Mäletan, kuidas ta Kuresaares oma esimese juhtkirja kallal higistas ja ometigi edasi ei saanud, kuni mina, ka Tartust enamlaste eest põgenes Paulmeisteri kutsel Saaremaale jõudes, tema sellest piinast päästsin ja poolteise kuu jooksul nii mõnegi juhtkirja ja päevakajaga toimetuse nimel maha sain. Niipea, kui suuremaa olud hariliku ilme võtsid, pani Paulmeister ka lehe juhtimise seal maha ja asus jälle Tartusse, mis temale päris koduks oli saanud.

A. Paulmeister oli kirgline malemängu armastaja. Kuresaare eksilis detsembril 1918 ja jaanuaris 1919 löbustas meid Paulmeisteriga pea igal õhtul male.

Ka Tartus võis teda igal pealelõmmasel vabal tunnil kõige kindlamini kätte saada Verneri kohvikust, kus ta malelaua taga istus ise mängides või teiste mängu pealt vaadates. Ei olnud kerge temaga malelaual maadelda. Ta oli külmavereline maletaja, kes küll väga müllatavaid kombinatsioone ei leidnud, kuid harva eksis ja iga vaenlase viperust valmis oli ära kasutama. Kaardimäng, biljard j. m. teda sugugi ei huvitanud, sest mingisugune hasardeerimine temale ei meeldinud.

Kahjuks meeldis temale aga, mida vanemaiks, seda enam, õlu ja naps. Ka siin võib ütelda, et tema hea süda ja pehme iseloom selles süüdi olid. Temal oli mitu noorepõlve sõpra, kes ajajooksul olid purjutama hakanud ja alaliselt selle tagajärjel ikkastiisikust põdesid. Need teadsid, et kokkuhoidlikul Paulmeistril alati raha oli ja vedasid teda poolvägisi õllelaua taha, kuni kirj rohkem ja rohkem võimust võttis. Paulmeister võitles mehiselt oma kire vastu. Kui ta kord oli „läbi läinud“, ei julgenud ta ennast oma karsketele sõpradele näidata ja ei lasknud siis kuude kaupa enam viina ligi. Kord läks ta koguni aastaks Soome joomahaigete sanatooriumi, töötas seal, õppis seal Soome ja Rootsi keele ära ja tuli nagu uuesti sündinud, värskelt tagasi. Kuid sõprade võrgutused hävitasid viimaks jälle saadud tagajärjed.

Et Paulmeister sealiuures alatasa suure hoolega töötas, siis põletas ta oma tugevat eluküünalt õieti

kahest otsast. Ja varsti hakkas ta tugev loomus vanaduse tundemärke avaldama.

Kui läinud kevadel Tartus viibides jälle kord Verneri kohvikust vana sõpra otsima läksin ja tema sealt ka tõesti eest leidsin, jahmatasin ma tema vananenud näojooni nähes. Kuid oma elurõõmsa ja naljaarvastaja iseloomu oli ta ikka alal hoidnud. Kui ma kolleegi teisega malelauda asusin ja mängima hakkasin, istus Paulmeister ka sinna laua ääre, tegi mängu kohta oma märkusi ja tossutas piipu, mida ta väga armastas. Äkitselt, keset mängu, kukkus ta tooliga ümber. Ma mõtlesin, et ta toolil ettevaatamata kallutades tasakaalu oli kaotanud. Kuid varsti märkasid kõik koosolijad, et asi tõsisem oli. Paulmeister tegi katset üles tõusta, kuid asiata. Kargasid tuttavad juure, tõstsid ta istukile sohvale, kuid ta oli juba rääkimisvõime kaotanud. Ma toetasin teda, kuna kiires korras arst kutsuti, kes ühekiilgse peaju rabanduslöögi konstateeris. Ilma meelemärkusele jõudmata elutses Paulmeister veel paar päeva kliinikus, kuni korduv rabanduslööki ta elu 28. aprillil lõpulikult kustutas.

Lahikus meilt hea ja aus inimene, ustav seltsimees meile, kes teda lähemalt tundsid. Seltsimehed ajakirjanikud „Postimehe“ talust paigutasid tema põrmu Tartu Maarja surnuaiale.

Rahu tema põrmule!

K. E. Sööt

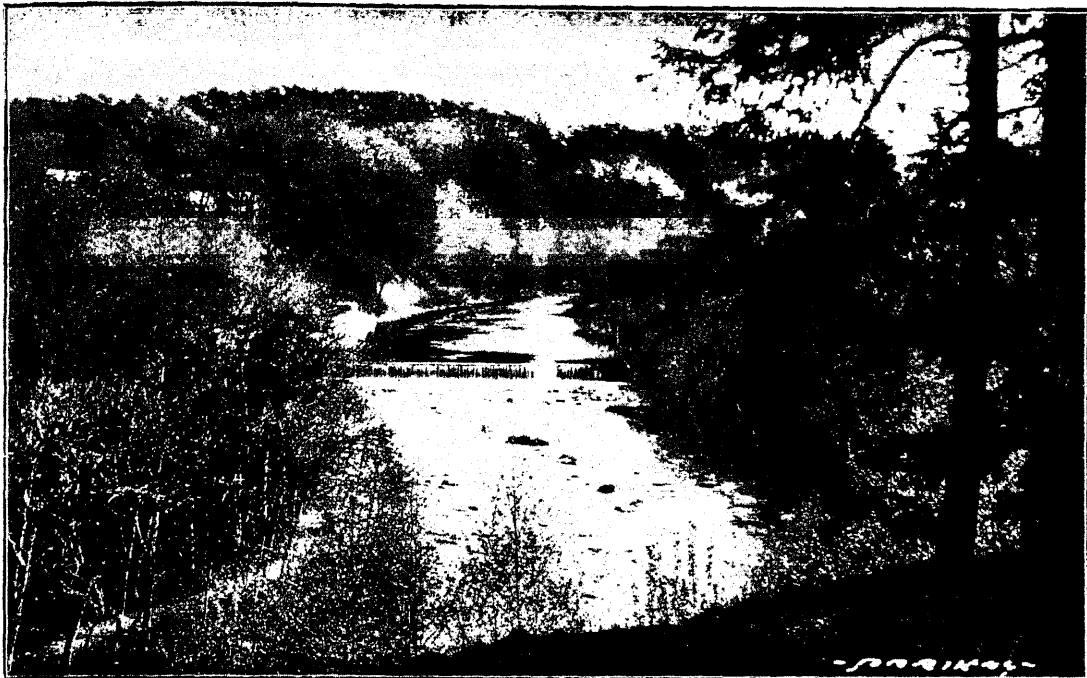
Surm

*Surm, ta tuleb: tagant tõukamata, eest vidamata,
Ilma hoidumata, päitsist pidamata;
Tuleb sõna toomata, ette kuulutamata,
Uksi avamata, tuba tuulutamata;
Tuleb, lööb küüned ahned südame soontesse,
Viiru valulise punapalgegi joontesse.*

*Surm, kui käsib: pean päästma siis niudelt vöö,
Jätma rühmamise, püüdmise, töö;
Pean jätma oma lapsik-naljaked lootused,
Järjekorra sihis luhtaläinud ootused,
Jätma oma inimliku nõtruse igatsused,
Kannatused, hädaldused, vigatsused;
Pean ka loobuma elurajalt pudenenud röömunatukestest,
Loitma lõõnud lekidest, vääratustest, patukestest.*

*Kõik see kokku: inimlik elu kummaline,
Õnn ja õnnetus, olugi väikesummaline.
Elu kuid siiski maksab elada, teades: tuleb kord surra...
Ja tuleb surm, siis tean, et elasin! Tule ja murra!*

Tartus, 9. III. 24.

Juhan Jaik

Hiinlane

Millest oli nukker Piitre meel? Vist küll sellest, et kerkisid esimesed heinakuhjad niituledele, ja need ju on esimesed sügisekuulutajad. Need tüsedad hakkjad tombud ütlevad igale silmale selgel keelel, et ilusam osa suvest on läbi. Et on seljataga suvihari ja nüüd läheb kõik libamisi ja kiiresti sügise poole. Et nägematu käsi hakkab nüüd varastama õil ja päivil põldudelt ja puilt, metsadelt ja maalt, kuni korra kogu ilm ägab alasti hirnuva põhjatuule käes.

Aga see asi vist ikka ei võind teha Piitre meele tusaseks. Piitre ju eland ilmas palju ja näind ilmas igasuguseid asju, kannatand pahandusi ja seedind suuremaid muresid — mis siis tähendab sellele mehele see, et mõne kuu pärast tulevad hallaööd ja sügisilmad, et juba kadund on kevadlilled ja kägu ei kädista enam kuusikus. See mure võis vist küll olla Leenal, kes sammus Piitre kõrval, sest Leena ju sootu teisest lihast kui Piitre, ebausklik ja arg, pehme südamega ja nutupäri silmadega. Vist ikka Leenat rusus suvikaos nukrus, sest temagi ju sammund tum-

mana Piitre kõrval tüki aega ja vahtis tusaselt jalge ette maha.

Nad tulid hilisel suviõhtul kaugelt heinamaalt. Piitre õlal olid vikatid, kuna Leena kandis rehasid. Palju maad oli koduni ja pime oli ka. Kuu oli millegi pärast tol õhtul jäänd tõusmata ja tähed vahtisid vist mujale. Üle metsade kajas vahel kaugeilt heinamailt heinaliste oõtulede mant kriiskavaid huikeid, mida metsade kaja tegi õudseks nagu surija appikarjumise. Leenal oli kogu aeg hirm ja juttu oli hädasti vaja ajada, et peletada eemale südame kallale kippuvaid juldinaid.

Leena siis alustaski juttu, ütles Piitrele midagi arglikult, aga ta jutt, täis erutust ja hirmu, oli hoopis teisest asjast. Vist oli tallegi ükskõik, kas on suvi või sügis, kas lauldakse või karjutakse kuskil või magatakse rahulikult, ei, tal oli sootu teine asi südame peal ja vist toosama, mis Piitregi teind nukraks.

„Mis sa arvad, Piitre, kuidas saame üle jõe?“ küsis Leena.

Piitre kulm vedas kortsu. Nähtavasti oleks ta parema meelega ise selle küsimuse peale vastust tahtnud, kui selle peale vastata. Aga ta ütles, mis ütlemata pidi:

„Miks ei saa siis! Kes siis, hull, jõge kardab? Pole midagi, suurematestki jõgedest minnakse üle, kuna see ju kraav õieti — hüpatagi häbi! Pole vihma olnud ja purded on terved kõik...“

Tüki aega sammusid nad veel vaikuses. Leenat ei rahuldanud Piitre vastus nähtavasti põrmugi, ta nagu oleks tahtnud Piitrele ütelda, et ära aja lapse juttu, aga ta mõtles ja ütles siis mõne aja pärast:

„Aga mis sa arvad, kas Kooljamäe peremees räägib alati tõtt või ei?“

Ka see küsimus ei olnud Piitrele kerge, aga ta vastas siiski ruttu:

„Noh, see ju tema oma asi, räägib, mida tahab, kas valetab või räägib tõtt, egas see teiste asi ole. Muidugi vist valetab vanamees, sest, pane sa tähele, vanad mehed on viimasel ajal kangesti vigurid täis. Justkui kokku rääkind üle küla. Igaüks arvab omal õiguse olevat rääkida, mis suhu juhtub. Und näevad kõik lahtiste silmadega ja suurest piibusuitsust näevad viirastusi. Silmad kõigil segi ja kõrvad huugavad rängast magamisest. Vana asi, et kassid ja koerad lähevad vanaduses hulluks ja egas inimestegagi lugu parem ole — teevad need taadid nalja juba üleliia. Valetavad üksteise võidu ja katsu vastu rääkida, siis saavad kurjaks. Muudkui ole hea ja usu nende lolle jutte!“

„Aga Vargasilla Jakap pole ju sugugi vana mees.“

„No tema on selle eest jällegi naljamees. Kui korraks juba niisugused jutud moes on, kas siis Jakap peab alla andma? Temasugusel hambamehel on kerge vanu üle trumbata. Tal ju nägugi viril ühtejutti naerupäri ja silmad kavalad kui juudid. Laulab teistele loo ette ja ise pugistab naeru.“

Tuju oli saand paremaks ja pikk maa Mustajõeni oli juba peaaegu käidud. Seal ju lõppeski soomets, avanes lai luhaväli, mille keskel tiirles kõrkjastiku rida, mille all aeglaselt valgus edasi Mustajõe vesi. Too mädakaldaine, poripõhjane jõgi on tihedasti kaidaid ja puutumakaid täis, nagu ja kobrulehti on nende vahel tihedasti, et ei saa õngegi heita sisse. Sellepärast seal elutsevadki suured kalad ja vaatavad kartmatult ja häbenematult inimestele näkku, sest kätte neid kuidagi ei saa. Ja pardid lendlevad siia-sinna ja hauduvad kevadeti hoolega poegi, et matavad parvedena päikese, mida heinalistele hädasti tarvis. Aga ka neid ei saa kätte, sest koera nad ei karda ja jahiajal ei tule lihtsalt

veest välja. Ei näe neid kõrkjaisse kütisilm ja ligi ei pääse jõele — ees ju sügavad laugastikud, mis ei kannu kedagi peal. Ligi pääseb jõele vaid jalgteed. Sinna ju veetakse uued palgid põhjavajunute peale ja neid pidi ettevaatlikult astudes pääsed vaevata üle jõe.

Sealt pididki Piitre ja Leena üle minema, sest üle jõe olles pole kodu enam kaugel. Pool tundi hooletut astumist siis veel ja juba hoovab vastu kodupõldude tuttav ja puhas õhk. Tunned juba kaugemale vastu õuekaskede sahinat. Pea oleks kodus, pääseks aga üle jõe. . .

Sammud jäid astujatel aeglasemaks. Oli võõrastav astuda metsapimedikus pisut valgemale legendikule. Rada muutus vesisemaks ja Leena jäi Piitre seljataha, kuna seegi ei tahtnud heameelega astuda eel.

„Aga kui see hiinlane tõesti seal jões on?“ küsis Piitre seljataga Leena hirmuga.

„Ära nüüd usu lollusi. Pole seda hiinlast enam kuskil. See ju vajus sõja ajal sinna kaugemale põhja ja ammu mädanend. Teada ka, et Kala-Madise puudalise hawi kõhus leiti pikk hiinlase sääreluu. See ju puha tühi jutt ja eks meed seda ajavad, kellel midagi mõistlikku teha ei ole.“

Asjata varjas Piitre oma hirmu. Mis aitaksid lohutada sõnad, kui Piitre hääles kõlas hirm. Ta ju ise kartis vett hullusti, sest isa tal ju vanasti uppund järve. Piitre teab väga hästi, et juba pangetäis vett temale hirmu teeb ja vihina ajal on ta tuju millegi pärast halb. Kui kena oleks maailm, kui poleks siin järve ega jõge, aga olla isegi meri! Ja kuidas astud üle libeda jõepurde keskööl, kui veel teada on, et jõgi pole puhas, et sõja ajast peale pesitseb seal tondina sinna uppund põgeneva hiinlase vaim ja kollitab julgemaidki mehi. Piitre on ilmas asju näind, on tal tegemist olnud peletistega ja ta teab, et rõõmu ei tee kukkuda uuesti tondiga hätta.

Juba ligines jõgi, juba paistis kõrkjate vahelt hall veelaik. Piitre astus veel sammu ja siis jäi äkki seisma — ei enam jõudnud liikuda ta jalg. Jäi silmapilgul kangeks kui puuhalg. Kui jõgi veel kaugel oli, jätkus Piitrel julgust isegi Leena julgustamiseks. Ei ta hoolind siis midagi naise jutust, aga nüüd, kus paistis juba silma jõvesi, lõi tallegi mõtte pähe — kui tõesti vahib jõepõhjast vastu hiinlane? Too ju vajus põhjamahtu küll seal kaugemal, aga mine usu paganaat. Vist on ronind kui vähk siia purrete alla, sest siin teda ju näind mitugi meest. Pole neid jutte räägitud naljaks. Piitre on pannud tähele, et kõnelejal on värisend sel puhul ikka lõuaots. Ja lõuaots väriseb ainult

siis, kui inimene räägib kohutavat tõtt. Pole ka maailmas kuskil moeks, et inimene kallil tööpäeval jätab töö pooleli ja läheb külla rahvale valetama. Igalpool hoitakse ju vähe- maid naljaraasukesi pühapäeva jaoks, ehk til- gutatakse mõõdukalt töö man jutu jatkuks. Keegi ei ela naljast ja valetada katsub iga- mees nii, et aru ei saadaks.

Aga sammu edasi Piitre ei saand veel. Ei saand ka takka vaadata ja näha, et Leena oli jäänud hirmust kangeks kui surnu ja vae- valt püsis püstijalu.

„Mis seal on? Mida sa näed seal?“ kuuldus Leena ahastav hääl.

Kuuldes Leenat hakkas Piitrel pisut häbi omast argusest ja ta ütles:

„Ei ole midagi näha. Las ma aga vaa- tan hoolega, kas jõgi on puhas.“

Piitre vaatas tarretand pilgul jõge. Ei ta aga näind midagi, sest kõik virvendas silmade ees. Siis aga kuuldus kõrkjastikus rabelev veemulin, mis viis Piitre meeled hoopis segi. Nüüd ei saand ta isegi tagasi minna, sest hirm naelutand ta paigale kinni. Vikatipaar kukkus õlalt ja Piitre kattis kätega silmad. Leena hoidis hirmuga kramplikult ta õlgadest kinni.

Kaua vist seisid nad kinnisilmil, ooda- tes, mil hiinlane tuleb ja ajab hambad külge. Vahel vilksatas Piitre aiju tundmus, nagu po- lekski ta enam ilmas, vaid koleda Aasia nõia hirmsas kõhus. Siis aga kuuldus ta kõrvu midagi tuttavat ja ta meeled said erksamaks. Kuulis nagu tuttava käo kukkumist, nagu oma toa seinakella ühetoonilist tiksumist keskööl.

Piitre avas silmad. Nägi, et jõel oli kõik endiselt. Kuugi säras juba just Laane talu kuhjavarida otsas. Aga teispool jõge metsa tagant kuuldus selgesti Krantsi hau- kumine. Just Krantsi haukumine tõi Piitrele julgust. Ta hüüdis Leenat:

„Leena, Leena, kuule Krants kutsub koju.“

Leenagi ärkas.

„See on Krants jah. Kas hiinlane on ära läind?“

„Ega teda täna siin ei ole, sest Krants haugub rahulikult. Kui tont oleks siin, siis oleks ju Krants ulund.“

Leena sai aru, et Piitrel oli täiesti õigus.

„Me võime üle minna, Leena. Krants ju kodus nüüd valvel ja küll ta saab kohe aru, kui midagi halba juhtub. Tondid ju kardav- vad koeri.“

Leena uskus ka seda, sest Piitre ju väga tark. Piitre ju sada korda seletand, kuis ta pääsnud igalpool õnnelikult tontide käest. Piitre ei jää ka vist nüüd hätta.

Ikka veel kuuldus kodust Krantsi hau-

kumine. Jõelolijad uskusid, et Krants teab, et ta sõbrad on jõel hädas ja sellepärast ta haugubki nende julgustamiseks. Suure loo- tusega hakkas Piitre edasi astuma ja Leena püsis ta kannul. Said peagi üle jõe.

Üle jõe jõudes tahtis Leena vägisi pista jooksu. Kuid Piitre hoiatas teda:

„Ole ettevaatlik!“

Leena jäi küsivalt Piitrele otsa vaatama:

„Vaata, kui oled õnnelikult hädaohtlikust paigast üle saand, siis pead julgesti ja aeg- laselt minema, muidu pääseb hiinlane kohe järele. Kurjad armastavad püüda saaki jooksu pealt...“

Jõe kõrkjais kuuldus uuesti vee mulin ja rabelemine.

„Nüüd ta tuleb, nüüd tuleb...“

„Ei tule, nüüd ta kisub pinda silmast.“

„Kust sai talle pind silma?“

„Vaata, Leena, sa ei tea niisugustest as- jadest midagi. Küllap aga mina juba tean. Arvad, et meie juhtumisi üle jõe saime? Küll ma juba kogu aja lugesin nõiasõnu ja selleks viskasin ka vikatid teeraja kõrvale ris- tamisi maha. Lugesin nii kõvu nõiasõnu, et kõige suurem kaigas jõepõhjas torkas hiin- lasele silma. Mis ta muidu seal kõrkjais kõ- vasti rabelema löi? Ühtlasi äratasin kavalate sõnadega ka Krantsi, sest Krantsi haukumi- sest sain aru, kas hiinlane on hädaohtlik nüüd või mitte. Oleks Krants ulund, ei oleks meie enne päikese tõusu üle jõe saand.“

Leena võttis tänuks Piitre käe alt kinni ja surus enese Piitre lähedale. Leena sai aru, et Piitre on lõpmata tark, väga tark ja mõtles, et oleks alati Piitre ta ligi, kui tuleb käia õoteed, et oleks alati julge, kui oleks Piitre ta lähedal. Aga ta midagi ütelda ei osand.

„Küllap mina juba tean ja tunnen kõik, kõik asjad olen näind ja tean, tean...“ sõnas Piitre vahetevahel, sest Leena unistas Piitrest ja jutuvest ei signend kuidagi.

Siis juba lõppes mets ja silmi ette ilmus kodu valminev rukkimeri. Ööhämaras juba kargles teel vastutulnud Krants, roomates kõ- hulil ja katsudes naerda, pekstes karvast saba- tompu vastu külgi ja hüpatas alla ja üles, kiunudes ja pigistades silmist vett.

„Kae, kuis temagi rõõmustab, et meie õnnelikult pääsesime,“ tähendas Piitre

Teisel päeval unustas Piitre hommikul vara teele minna. Puhkas öist võitlust kesk- päevani ja siis võttis Leena kaasa ja läks külla kaebama oma lugu. Rääkis, kuis ta löönd suure teibajuppi hiinlase silma, et teiba teravik ühes hiinlase ninaga ronind kuklast välja. Ja kuis hiinlane jökke jäändki ja vist

praegu igatahes on surnud ja jõgi on jälle, nagu enne sõdagi, puhas.

Aga Laane talus tassis karjapoiss parajasti õuele kuuekümnenaelalise havi, mis õöl purde lähedal kõrkjastikus hunna otsa jäänd. See asi huvitas Piitret väga ja ta viitis Laane

talus aega nii kaua, kuni perenaine lõikas seatapmise noaga havi kõhu lõhki. Siis aga pettus Piitre — ei olnud havi kõhus hiinlast, oli ainult paar pisemat kala ja suur kahehara-line vähi sõrg.

Juhan Jaik

Magavale

I

Taas saabund öö... Mu aken õhe avat,
Raama taevast vaatab tuppä süsimust.
Kui mõistmatumat, tumma küsimust
Näen pilvelõhes tähte sätendavat.

Läen aknale, näen linna kirendavat,
Näen vahel pilvi taeva tühimust.
Säält linnale, mis puhkab tüdimust,
Kuu helgiovihku märkan pudenevat.

Too langeb sinna, peatub säääl too helk,
Kus sinu väike, valge unetelk.
Ma aknalt õhe vaaten mõiten nii:

Et kuni uus taas päev su und ei vii,
Sind nähes, uinuvat ja õrnusküllast,
Kuu looritand su palged säravamast kullast.

II

Veel vaatlen õhe, viivu järel viiv...
Siin unustudes võind ma kuulatella
Ju mitu korda kauget tornikella,
Kui kukuks kandlekaande sõmertiiv.

Saand kergeks mõtte uitleva nüüd tiiv,
Taas sinuga võin mõttes keskustella...
Kuid kuula — kostub kaugelt kõrvu hella
Ave Maria pühalik motiiv.

Tood aiman vaevalt — viiul või sopraan?
Tad kuulan üle akna ulatudes.
Noid hääli püüan ma ning aru saan,

Et nüüd, mil vaikind asked vaevalised,
Sull' laulma õnnemaist ja unustusest
On ilmud inglid valgetiivalised.

III

Vist pilved selleks üle taeva last, et
Saaks pehmeks öö, saaks hääletuks too tund,
Mil sina harva, kummalist näed und,
Et sind ei segaks hiljaksjäänud asted.

Vist juba mullast meelitamas kastet
On haldjaneitsid, idas säratund
Nõrk koidukuma, ilm säääl seletund;
Ju pilvilt leida koidu purpurvastet.

See kasvab, paisub... Nagu nõiakepil
On leegistumas tuled pilvetrepil,
Pea idakaar saab laiaks veretuseks.

Tood vaatlen aknalt. Seda märkan ma,
Et selleks pilguks, millal ärkad sa,
Ka taevas ehiv end su teretuseks.

Christoph Mickwitz

Sündinud 13./25. mail 1850 Tartus, surnud 25. mail 1924 Tallinnas

In memoriam

„Cito labuntur anni“....

Viis aastat on mööda sest, kui ma Nõukogude Vene „tepluschkade“ „vabaõhukütte“ sädemetest auklises, voodrita mantlis tol ajal pisikesesse „Revaler Bote“ toimetuse ruumi astusin, et vana hea kombe järele „käsitööd tervitada“, ametvendadele sulle alal käätt suruda, neile minu juhtumiserikast põgenemisest üle Peipsi järve jää jutustada, aru anda Nõukogude Venest nagu mina seda ainsa Lääne-Euroopa ajakirjanikuna algusest peale olin näinud. Sel puhul seisin ka esimest korda silm silma vastu kirjanik Christoph Mickwitz'iga, kelle salmid minu koolipõlve olid kõlanud, kus armastusest ülevoolav noormehe süda enese rinna tundmusi nii heameelega trükitud eeskujudega kokkõlastab.

Nagu oleks see olnud täna, nii püsib see kohtamine minu mälestuses. Pisut kärarikkalt, väga iseteadvalt, aga sealjuures soojendatud suurepärasest huumorist, nii ilmutus mulle see isik. Peale esimesi tervituslauseid küsis ta pooleldi naljatades minu poliitilise meelsuse järele. Minu „loomulikult demokraat“ peale urises ta: „Noh, noh, nii loomulik see just nüüd ei ole ja siis — mida mõistate teie demokraatia all?“

Tol ajal ei aitanud ju ma veel, et selle mõiste äramääramises, mis ju iseenesest igatihele selge, Balti-Saksa ringkondades mingisugune avaliku arvamise ümberasendamine käimas oli, mida mees, nagu Mickwitz, temperamendi ja algatusjõuga oleks võinud juhtida, oleks ta olnud poliitikamees. Seda aga oli ta, nagu ma peagi nägin, kõige vähem.

Kui ta silmapaistva isikuna, kes aastakümneid

kohaliku Saksa kodanluse keskpunktis seisis, kogukonna ja riigi poliitikaga tegemist tegi, siis ainult täites oma kodaniku kohust, võttes oma peale poliitilise osa, mida olud ja ta iseloomu kohusetunne ta õlgadele veeretasis. Meeleldi ei teinud ta seda vististi mitte. Mickwitz omas seda vaimukultuuri, mida vanad greeklased mõistsid „kallon k'agathon“ all, kõige ilusa ja hea aadet.

Christoph Mickwitz †

Mitte poliitilistes debattides, ainult kui juhtusid temaga kõnelema kirjandusest, teatrist, sai õige pildi Mickwitz'i mentaliteedist, õige ülevaate ja teadmistest, mis tal oli, tema hingele ja südamele võõrast „moderni“ kirjanduses ja lavakunstis kõrvale jättes.

Nii mõnigi kord olen ma vana meistrit külastanud tema mitmesugustes korterites, kuhu teda oli ajanud meie korterikriisi nende aastate jooksul, kuni ta viimaks kitsastes ruumides Karja tänaval oma viimase kodu leidis. Astusin sisse, et vana lõviga juttu vesta ajakirjanduse asiadest, mis ta südamele ikka lähedased, ka siis veel, kui edenev haigus teda takistas väsitavaid toimetuse sekeldusi kaasa teha. Ja neil vestetundidel avanes minu ees kirju kogukirjandusilisest ja lavakunstilisest varandusest, mida

vana kirjanik oma pilka elu jooksul oli kogunud. Siinjuures tuli esile ka tema isiku kaks iseloomulikku joont: ehtne temperament, mis vana nii palju nooremaks tegi, kui mõni täitsa noor, ja suurepärane kuiv huumoor.

Nii palju peaks Mickwitzist kui inimesest mälestusleheks ajakirjanduslises aastaraamatus küll olema.

Asun nüüd Mickwitzi kui ajakirjaniku, Balti-Saksa ja Eestimaa ajakirjanduse kui ka Eestimaa ajakirjanikkude ühingu seniiori juure.

Mickwitzi ajakirjandusline loomine algab „St. Petersburger Zeitung“i juures, vana Kugelgen'i juhatuse all, kes oli üks peenematest peadest, keda tolleaegne Vene ajakirjandus omaks võis nimetada. Mickwitzil oli nimelt see ajakirjandusline „soonekene“, mis teatavasti siis kõige hoogsamalt tuksus, kui seisukord kõige kriitilisem. Mida tõendada Mickwitzil võimalus oli kohe esimesel toimetuspäeval. Mickwitz tegi ka vististi leiduse, et feudaalne härra von Bismarck küll ränga, paraku sageli korduva vea tegi, öeldes, et ajakirjanikud on inimesed, kes oma õiget elukutset pole tabanud: nad on teda nimelt just leidnud.

Sügisel 1878 a. tuleb Mickwitz Tallinna, mis sestsaadik jääb tema alaliseks elukohaks. Kõigepealt hakkab ta siin Saksa keele õpetajaks Toomkoolis ja astub ühtlasi ka „Revaler Zeitung“i teiseks toimetajaks. Juba poole aasta pärast lahkub nimetatud lehe peatoimetaja Leopold Pezold, teda asendab Mickwitz. Alates 1909 a. annab Mickwitz lehte iseiselselt välja, kuni 1914 aastal ilmasõja lahtipuhkemisel Vene valitsus, kes ju teatavasti suurel määral omas annet end ajaloolises perspektiivis naeruvääriliseks teha, — „Revaler Zeitung“i lämmatas.

Igati, kellel tsaari valitsuse ajal ajakirjandusega praktiliselt tegemist oli, teab milliste väiklaste kriingastega tsariaegne tsensuur iga valitsusele, sageli ka asjaomasele tsensurile vastumeelse arvamise avaldamise vastu võitles. Koguni mees Mickwitzi mõeldukusest pidi tsaristlike tsensuuri omavoli tunda saama oma lehe kallal, isegi oma naha peal. Lõpuks mõistis teda kindralkuberner Möller-Sakomelski kahe artikli eest, nimelt Praaga Slaavi kongressi üle ja Peterburi kooliolude kohta, administratiivteel kuueks kuuks vangki.

Peale Saksa okupatsiooni asutas Mickwitz ühiselt Theodor Wilde'ga „Revaler Zeitung“i, mida ta kuni 1918 aasta lõpuni peatoimetajana juhtis. Eestimaa Kirjastusühisuse Vold. Kentmanni ja Ko. asutamistest saadik kuulub ta kuni surmani nim. kirjastusühisuse poolt väljaantava päevalehe „Revaler Bote“ toimetushäigete hulka. „Revaler Botes“ on ilmunud ka Mickwitzi viimased luuletused.

Kui 1920 a. kogu Balti sakslus Christoph Mickwitzi 70. sünnipäeva pühitses, kujunes see päev vanale ajakirjanikule eriliseks austamise päevaks, mida ka osa Eesti ajakirjandusest tähele panemata ei jätanud, ja „Rigasche Rundschau“ peatoimetaja Paul Schiemann, kes end ise uhkusega nimetab Mickwitzi õpilaseks, kirjutas: „Mickwitzi lehe kaastöölise seast on ikka jälle esile tulnud mehed, kellele ajakirjandusline töö rohkem on kui tavaline leivateenistus.“ „Revalsche Zeitung“i juures on kaasa töötanud mehed nagu Theodor Schiemann ja tähelepanu

vääriline kirjanik-luuletaja Maurice v. Stern. Sama lehe juures alustasid ajakirjanduslist tegevust Axel Schmidt ja Paul Schiemann, Villy Savitzky, Heinz Fenner, Siegfried Maydell ja veel mõnigi, kes praegu sise- kui ka väljamaal ajakirjanduse alal vastutusrikkal kohal.

Ka ajakirjanikuna ei tundnud Mickwitz paljukirjutamise pahet ja koomilise kohkumisega avas ta ilhe ametvenna kõhukad manuskriptid, kes sama tihti kui põhjalikult armastas kirjutada. „Päris kodujänes“ urises vanamees asudes manuskripti lugemisele.

Ei ole vististi mitte suur arv juhtkirju, mida Mickwitz pea viieksümne aasta jooksul, kus ta peatoimetaja oli, oma lehe tarvis kirjutas, aga kindlasti haaras ta õigel ajal sule, et tabavad sõnad paberile panna ja kaugeleulatavat vastukaja oma kaasmaastlastes äratada. Selle poolest on küll ajakirjanikul näitlejaga ühine saatus, et temale pärastised põlved pärgi ei punu. Olgu mõnel ajalehe artiklil sel hetkel kui suur mõju päevasündmuste peale, järgmine päev, järgmine ajalehe number sunnivad teda unustama. Ning veel üks ajakirjanduslike töö külg jääb lugejate poolt sageli tähele panemata, nimelt et see sõna kõige halvemas mõttes „kiirtöö“ on, ja tavaliselt rasketes tingimustes, keset ialgi vaikivat toimetustööd korda peab saadetama ja selle juures kõige valjematele nõudmistele vastama, et nõudlikku, teatavasti alaliselt oma ajalehte saajatavat lugejat rahuldada. Sest lugeja ei nõua ju ainult sisu, ta nõuab veel vormi ja stiili. Kes minu ametvenda-dest ei hindaks teisiti mõne kirjaniku head stiili, kui publikum, kes unustab, kui palju aega jääb kirjanikule, et ikka jälle uuesti oma töö kallal viilida ja lihvida.

Ülalkirjeldatu, mille olen ammutanud lugemata vaatlustest ja jutustustest, tõin ära selleks, et õiget resonantsi valmistada Mickwitzi kui ajakirjaniku hindamisele. Mickwitz kirjutas nii, et ta igal pool ilmas hiilgaval oleks võinud esineda, ja seda kõik oma võrratu keele tõttu, ilma et ta selle juures oleks efekti peale mõelnud.

Kõike kokku võttes oli ajakirjanik Mickwitz ametvenda sule alal, kelle peale meie, kes meie tema elukutses Eestis tegutseme, õigusega võime ühked olla.

Mul ei ole erilist soovi kirjutada sellest poliitilisest osast, mida Mickwitz mängis Eestimaa avalikus elus, ega ei tunne ma ka end kui hiljem juuretulnu selleks kutsutud. Samuti loobun ma ka Mickwitzi arvustamisest kui teatri kriitikust, aga seda tahaksin ma siiski tähendada, et ta oli tõukejõuks 1902 ja 1905 a. mahapõlenud Saksa teatri ülesehitamiseks.

Mickwitzi tähtsusest Balti-Saksa seltskondlise elu ühendava keskkujana tahan ma ka ainult nii palju kõneleda, kuivõrd see lahutamata on tema kirjanduslikest loominguist, mis just tugev „juhulises

luuletamises“. „Juhusluuletaja“ oli Mickwitz niihästi ses laias mõttes, mida Goethe annab sellele mõistele, kui ka kitsamas lokaalkronisti mõttes, kelle kergelt heljuv muus igast kohaliku seltskonna sündmusest osa võttis.

„Juhuskirjanikuga“ käis kõneleja Mickwitz käsi-käes. Tema trükis ilmunud pidukõned Goethe (1899) ja Schilleri (1905) mälestuse pühitsemiseks on parimad tõendused ta retoorilise ande kohta. Kõnet pidamas olen teda ainult kord kuulnud, nimelt ühel pidusöögil, mis Eesti ajakirjanikud oma Läti ametvendade auks korraldasid, kus ta Evald Amende toasti peale tema kui Eesti ajakirjanikkude seniori auks, heatujuliselt vastas. Selle vastu tean ma aga teistelt, kui sütitavalt ja võluvalt ta mõistis kõneleda, kui oli vaja veenda ning kaasa kiskuda, ja olgugi ainult lõbusasse meeleollu tõmmata.

Ta heatujulisid kõned kavatsetakse koguda ja pealkirja all: „Revaler Reimchronik“ avaldada.

Nüüd veel mõni sõna Mickwitzist luuletajana. Balti luuletajate seast on ta üks parematest, täis omapärasust ja algupära. Paljude Balti kirjanikkude hulgas, kes luuletanud, väärib ainuüksi siiski Christoph Mickwitz täiel määral seda nimetust, mitte ainult oma juhuslikkude, kohalikkude iseloomu kandvate salvide eest, vaid et ta luuletustes peegeldub

Balti meeleolu, mis, kogunud ta rinnas, sealt rütmiliselt välja kõlas.

Üldiselt tuleb Mickwitzi aga hinnata nagu üldise Saksa kirjanduse kaju ja nagu niisugust võib teda võrrelda Geibeliga. Erilise kergusega ja kindlusega käsitab ta kõige keerulisemat salvimõtet ja riimi ning on sel alal tõesti meisterlik. Täiuslikke helisid tabab ta liürikas, mis, vaatamata Heine peale, igat armastajat südant liigutavad, sügavad helid peituvad ta salmiluuletustes, millistest nii paljud Balti-Saksa seltskonnas lentsõnadeks saanud.

Oma viimase vaimuviljana laseb Mickwitz 1922 a. ilmuda luuletused „Im Wandel der Zeiten“. Kogu see viimane köide on kui lõpuakkord. Teadlikult, kahekordse jõuga, seisatamata, läheb laulik tummalt viimast rada. Humoor ei jäta teda maha, ja kui teda tänaval kohtad, mis küll ikka harvemini juhtub, vastab ta tervise järele pärimise peale naljatades: „Mein Herz, das geht in Sprüngen.“ Ning siis tuli kesköö tund, kus see suur süda tegi viimase hüppe.

Kui Mickwitzi 70-a. sünnipäev oli kujunenud suureks pidustuseks, siis ei olnud see maikuupäev 1924 a. mitte vähem pidulik, kus teda kanti viimsele puhkepaigale, mille järele ta ilmast väsinud hing juba aastate vältusel oli igatsenud.

Härjad Franz-Josefi sillal

On tarve ümbruse vahelduse järgi. Vältav paigalolek tuimendab ja nüristab. Silm vajab ikka midagi uut. Pelgulinna ja Lasnamäe vaheline õhkkond paneb kopitama — seda peab enesest tuulutama kas või lühikesekski ajaks.

Peeti kord aru sõbralikus laudkonnas: „Jätkem maha maised ja lapsed (kellel sellased olemas) ning mingem suveks Tunüsi lõviahile“. Kuid Tartarin'i jäljed on kustund põletavas liivas ja meis liig vähe kangelasverd nii suuriks üritusiks. Siis aga vähemasti Tunüsi suunaski. Kui mitte lõviahile, siis tühja tuule järgi.

Oli vaheldusi mõni päev. Liikuv rong tõmbas teistsugusesse ilma — liikuvasse ja kinolikkku. Vaguniakendest libisesid mööda maastikulindid. Jäädi peatuma ja sõideti jälle. Mitmesuguste peatuste järgi leidsin enese Viini Reichsbrückelt, kus teenistusvalmis laev ootas reisijaid Budapesti. Ja nii sattusin Ungarisse.

Sõitsin Ungarisse eelarvamistega. Mitte vaimustet turaanlasena otsima „suguvendi“, vaid vastuoksaks. Ma pole kuulund nende sekka, kes peavad ungari keeltki nii väga eesti keele sarnaseks ning soovivad peaaegu ungari keele tunde eesti koolesse. Ma pole pidand kaugeltki iseenesest kiiduväärseks kõike ungarlikku — olgu need riigivanemalle kingit tükud (muide tõesti kenad loomad), mõni Molnár, Herczeg, Jókai, Petöfi või Madách. Olen otsind väärtusi mujalt kui sugulusest. Ei, mulle ungarlased on olnud lihtsalt rahvas, kaugel keeleliselt ja etnograafiliselt. Ühise eelajaloo olemine unustand — ning mälestused Turaanist on läind kopitama. Jäägu neile, kes seks enam kutsut!

Viimaseil aastail Ungari on nihkund minust veelgi kaugemale — ja just samal ajal kui on kõige enam lööd trummi ja helistet kelli Eesti-Ungari lähenemiseks. Seks on aidand kaasa poliitilised olukorrad. Imperialismi ja militarismi tagasipöörmatu vaenlane

ei või olla teisiti kui opositsioonis ungari valitsevalle vaimulaadile. Sest peaksime meie toetama ühe rahvuse ajaloolist õigust teise üle, peaksime toetama jälle uusi maadevaldamise sõdu — mille poole tüürib ungari „avalik arvamine“.

Ent ma ei sõitnud Ungarisse kosutama oma opositsiooni vaimu, vaid leplikuna imema endasse hääd ja rikkumatut, mida sääl leida. Vähegi erapooletu võib olla maastik ja kunst — ehkki meie päivil pole leida midagi apoliitilist. Ka maastik oma mõisate, losside ja kasarmutega võib olla midagi muud kui nautimiseobjekt. Olen ma võind nautida Tallinna-Narva maantee ääres kilomeetreid vältavaid mõisapõlde, Viljandimaa haledaid pöpsihurtsikuid ilusate talude kõrval, Tondi hirmsaid veneaegseid kasarmuid kena palu ääres? Need lõhuvad maa südant. Panevad mõtlema millestki muust kui maastikust enesest. Kus pääseda selle eest? Ja kui kaugel elatab kunstigi erapooletus — vähemasti selle järgi, mida teadsin varem uuest ungar kirjan- dusest.

Nigol Andresen

Kuid kohati ometi võib olla lepitusesemeid — millistena ma

es mõtle ungari viina, mis võib olla lepitav, siiski kahekeelne ja salalik. Mis hääd võisin leida ses kuningata kuningriigis?

*

Hää on libiseda mööda Doonau allavett.

Üks Viini värsketuttav soovitas sõita raudteitse: olla huvitavam ja mugavam. Ent mulle jäi arusaamatuks, mida ta mõtles selle all. Raudteesõit kunagi ei või võistelda jõesõiduga. Raudtee käristab maastikku — sõidad läbi kui maa sisikonnast. Tõsi, ta suurendab reisinärvilisust, meelitab tormama. Idülliline laevasõit seevastu on paigalseisimine. Maastikud ei torma mööda, vaid sammuvad.

Siin, Doonaul võib nautida vaikselt ja erapooletult

kalda lausikmaid madala lehtmetsaga ja jõeni hiilivaid mägi. On vaid maastik-maaliline tähendus vanal Devini lossil ja Esztergomi kloostri ning en-gros kirikul. Millesegi ei siivene — kõigest pinnapilt. Võin ma teada, kuidas elavad inimesed Bratislavas. Näen mägede ja jõe vahel vaid trammiliikumist. Mis ma tean Gönyü valgete onnide sisemusest — nad sobivad vaid väga rohelise maastikufooniga. On jõe vesi Austria, Tšehhoslovakkia, Ungari või mõne muu riigi oma — ükskõik: virvendab ühtviisi. Ja olen üksi võraste inimeste seas nagu poola ajalehepoiss oma miljonite markade keskel Czenstochova jaamas — ei suutnud ega suutnud lõpuliikult neist aru anda eneselle. Kuid hää meel siiski, et neid nii palju.

*

Halb juhus lükkas mu juba esimesel päeval Budapestis poliitikasse: sattusin paari asutusse, kus igal seinal oli paar kaarti, mis pidid demonstreerima Versailles'i rahulepingu hirmsat ülekohut Ungarile. Punase värviga tähendat ungarlased, muil rahvusil oma värvid. Näen (nagu varemgi olin teadnud) Ungarilt olevat võet segarahvustega maakonnad. Aadria mere rannik hoopis vaba punasest värvist. Kuid meie ei leia ühist keelt ungarlastega: nemad ei mõista mind, mina neid. Süüdi pole siin meie tarvitetav saksa keel, vaid kummagi poole ilma-vaated ja kasvatus. Ma ei suuda neist aru saada, nemad minust.

Lauakalendrite ääri! Nem, nem, soha! (Ei, ei, ilgalgi!) See töötus kohustab uutele sõdadelle, mis peab tagasi võitma ajaloolise Ungari!

Trammivaguneiski nähtaval kohal tuttav ungari usutunnistus. Tänu taevale, et ma ei mõista ungari keelt, muidu läheks liiale.

Siitpäälle soovitame eestlasil tutvustada end Ungaris: Oleme maalt, mis põliselt Ungari oma, kuid mis juba enne ilmasõda teilt rööviti. Kuid see pole üksi kroonu vaim. See on „avalik arvamine“. Ühel ööl kohtasin pisut tutva üliõpilase, kes, sooritand viimased eksamid, oli enese rõõmu pärast täis joond. Tahtsin ta viia koju — ja teel sigis jutt, mis varem ei läind (ta tundis hoopis vähe saksa keelt, muid võõraid keeli mitte sugugi). Nüüd aga ta ruttas tegema misjonitööd kaotet maade puhul. Ta väitis: „Meie maa on väike, peame tagasi sõdima äravõet maad“ — ning tahtis kinnitada töötuse revolvr-pauguga õhku. „Minu maa on veel väiksem, aga täna me ei sõdi,“ ütlin, võtsin ta relva oma taskusse. Ah, kõik too äärmine marupatriotism on joobuvus, ent halvem kui hää ungari viina saavutat.

*

Eesti ja Ungari!!! on hüüdnud mitmedki eesti entusiastid viimaseil ajal. Vennasrahvad!!

Võiksime arvata, et vähemasti ungari intelligents kuidagi on informeerit Eestist. Kuid Ungaris ei teata Eestist enam kui mujalgi — pigemini veel vähem. Viini tubakatraafiku müüjanna küsis mu ostes marke,

kuhu kirjutat. „Nach Estland“. „On see Ameerikas?“ küsiti. Vabandasin selle juhtumise: ega iga müüjanna pea olema geograaf.

Ent samasuguseid juhtumisi esines Ungariski.

Üliõpilasile tuli tükk aega seletada, kus asub Eesti ja kes on eestlased. Tulemus oli: „Ah, siis olete veel meie sugulased nagu türklastedki!“ Jäin muidugi nõusse: teeb au olla lähedalt sugulane türklastega — see on veel tõusev rahvas. Ent türklasted ungarlaste sugulastena on siiski enam tunnustet kui eestlased.

Ning samal ajal ungari aadelmehed ja teadusemehed Tallinnas kõnelid ühissooma kultuurist, mida innukalt kuulasid Eesti riigimehed, seltskonnategelased ja noorsookasvatatajad.

Järgmine kord Ungarisse sõites esinen juba mõne Kesk-Ameerika riigi kaamlikasvatuse direktorina. Või ütlen enese olevat eestistet türklaste, kui paberid saavad äraandlikeks.

*

Ning ungari kunstist sel suvel ei leidnud palju. Rahvuslik kunstigallerii on ühekülgne — sisaldab rohkesti ungari rahvuslike akadeemilisi meistreid ning läind aastasade kunsti. Uut, näiteks XIX aastasaja lääne-euroopa kunsti imevähe — Helsingi Ateneum võistleb ses suhtes suure eduga. Avalikud monumendid tihti hirmsad — nii Vabadusplatsi ääri asuvad sümboolsed grupid Ungarilt röövit maakonnist. Skulptuuriliselt hirmsad. Arhitektuur seevastu paaril korral köitis: Stefani kirik, kuninglik loss jne. Kuid eel kõike looduse arhitektuur: jõeni ulatavad mäed Buda poolel — need on väärt enam kui kogu Pest kokku.

Ja rahvusteatris proua Bajori lood Hildet vaa-deldes (Ibsen, Ehitusmeister Solmess) unustin mõndagi: mitte üksi Ungari militaristliku õhkkonna, vaid ka Poola neljakandiliste mütsidega ametnikud, kes olid teind mõndagi päavalu oma sallimattusega ja kahtlustamistega võõrastelle.

*

Ei ole rahvust — on vaid kildkondi. Võin armastada ühtviisi kõiki rahvusi, ei saa olla aga erapooletu igale kildkonnale. Ja alles rongi joostes Tšehhoslovakkia avarail väljel sain tagasi rahu. On siis toogi maa vaba eemaletõukavaist asjust, kuid ei tutvund temaga nii põhjalikult.

Nüüd kaugel on hää. Doonau ja mäed, meie kõigi ühine taevas. Mälestus suurte härgade paarist, kes trammi kõrval sammusid tähtsalt üle Franz-Josefi silla. Paar hiiglasarvedega härgi sammumas tugeva ja julge mägestiku poole — see äratas meele teise Ungari, tugeva, rahuliku ja vaba — selle Ungari, mida ma ei ulatand nägema rahvusskeemide tagant, sest halvad vaimud olid mu võlund sõnul: „Nem, nem, soha.“ Nõiasõnadelle peab leidma lahendus-sõna, ja suured härjad sammuvad mägedesse ilma igasuguse närvitsemiseta.

Konverentsi avamiselt.

I rida (vasemalt paremale, häärmised välja arvatud): E. Cermak (Praaga), M. Ivkovič (Belgrad), pr. Ivkoviteh, E. Henrion (Brüssel), L. Amato (Madrid), A. Meynot (Pariis), Ch. Houssaye (Pariis), Giov. Cappelletto (Rooma), S. Carey Clements (London), J. Lintrop (Tallinn), C. Schliek (Amsterdam), M. Novotny (Praaga), V. Gustainis (Kaunas), G. Reutersvaerd (Stockholm), P. Wendelbo (Kristiania), L. Ritzau (Kopenhaagen), Parren (Ateena). II rida (paremalt vasemale): F. Filliol (Genf), Fr. Zimmer (Budapest), Dr. J. Wirth (Wiin), Dr. F. Wünscher (Budapest), R. Behrzin (Riia), Serbesco (Bukarest), N. Stolloff (Pariis), Th. Pavloff (Sofia), C. Fleetwood May (London), prl. M. Avietenait'st (Kaunas) paremale: Dr. R. Lüdi (Bern), P. Kleczkowski (Pariis), P. Gorecki (Warssavi).

Jaan Lintrop

Telegraafi-agentuuride konverents

Bernis 1924

Ajalehtedes, eriti välismaade suurtes päevalehtedes, täidavad terveid veerge, terveid lehekülgi lühemad teated, mis väheste sõnadega käsivad tähtsaimaid päevasündmusi ja küsimusi, osutades peas kohta ja aega, kus ja millal nad alguse saanud. Kus mitte sisuline järjekord pole kindlasti läbi viidud, seal ei mängi geograafiline asukoht mingit osa, vaid telegrammidele, mis saadetud Londonist, järgnevad need Washingtonist, Budapestist, Pariisist, Stockholmist, Tokiost, Roomast, Moskvast, Genfist, Konstantinopolist, Berliinist, Madridist, Helsingist ja Riiaist. Üldse kõigist tuntud ja sageli õige tundmatuist linnadest, suurtest ja väikestest, kus midagi lahti, olgu valitsuse kriis, parlamendi-valimised, konverents, maa-värisemine või midagi muud. Keskmise lugeja vaevalt küsib, kuidas need telegrammid ilmale sündinud, kes neid saadab ja kes neid saab. Tema peab oma kombeõiguseks neid oma häälekandjas või ihulehes hommikul kohvilauas lugeda ja paneks kohe lehe

pahaselt kõrvale, kui need ühel heal päeval selles puuduksid. Ma ütlen meelega „heal päeval“, sest prantslane ütleb: pas des nouvelles — une bonne nouvelle. Aga et kõik head ajad mööda, või vähemasti nii näivad, siis peame igal jumalapäeval laskma end erutada neist mürgitilkadest meie meelerahusse, mida me ajakinjanduse keeles päevauudisteks kutsume. Seepärast tuleb lugejal sellegagi leppida, et siin põgusalt puudutame seda ühiskondlikku närvi-kava, mille üksikuid ergukiude mööda laiali valguvad need pisilased, mis kogusummas sünnitavad selle protsessi, mida nimetame avalikuks arvamiseks.

Et tagapõhja ja perspektiivi saamiseks visandilinegi ajalooline ülevaade tarvilik on, märgime siin üles mõne eelduse praeguse rahvusvahelise telegraafi-agentuuride võrgu tekkimisest.

Üheksateistkümnenda aastasaja neljakümnendate aastate algul, eelkäänud suure Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade järelduusel, kui kogu Eu-

roopa rahvaste pilgud olid pöördud Pariisi poole, hakkas Garnier litografeerima teatelehti sündmustest, mida ammutati välismaade ajalehtedest, et Prantsusmaal ilmuvaid lehti uudistega varustada. Mõne aasta pärast läks ettevõtte Charles Havas'i kätte, sünnipäralt ungarlane, kelle nime tänapäevani kannab vana ja suurem moodne telegraafi-agentuur. Postvanker taganes raudteevaguni eest, agentuur seega aina võitis maid. Telegraaf oli sündimas, selle tähenduse tundis ära Paul Julius Reuter, ristitud Saksa juut, kes aluse pani järgmisele, maailma mõjuvemale telegraafi-agentuurile Londonis. Alguses täitsid temagi ettevõttes vahemaad, kus traatjuhed puudusid, kirjatuvud — Aachenist Brüsseli ja ümberpöörduid, kus ühel pool Reuter ise, teisel tema naine, vastastikku uudiseid vahetasid. Kiires korras järgnevad agentuurid teistes pealinnades, dr. Bernhard Wolff'i oma Berliinis, Erik Ritzau Kopenhaagenis, Guglielmo Stefani Roomas, mis tänini nende nimede järele tuntud. Riiklistest ettevõtetest nimetame ainult St.-Peterburi Telegraafi-Agentuuri, kellelt ka Eesti ajakirjandus kuni Vene revolutsioonini omale välisinformatsiooni nõutas. Maaailma sõjas mahatallatud suurte riikide varemil tärkas uusi vähemaid riike, milles agentuure asutati juba täie teadmise ja otstarbega. Need ei kannu enam üksikute isikute, asutajate ja omanikute nimesid, vaid rahvusriiklisi nimetusi: Suomen Tietotoimisto (Helsingis), Eesti Telegraafi Agentuur „Eta“ (Tallinnas), Latvias Telegrafa Agentura „Leta“ (Riiias), Lietovos Telegramu Agentura „Elta“ (Kaunases), Polska Agencja Telegraficzna „Pat“ (Varssavis), Magyar Tavirati Iroda (Budapestis), Ceskoslovenská Tisková Cancelár (Praagas) jne., jne. Erimaade agentuurid, olgu nad oma korralduse poolest puhaskriiklised asutused (Läti, Leedu, Poola jne.), ühistegelisel laadi ajalehtede ettevõtted (Soomes, Rootsis, Ameerikas) või aktsiaseltsid (Eesti, Ungari ja üldnimetatud vanad agentuurid), kuuluvad üldisse agentuuride organisatsiooni, „the family of Agencies“, nagu seda omavahel kutsutakse, mille pater familias'ed on Reuter ja Havas. Igatiüks neist on kohustatud oma maa-alalt ja võimupiirkonnast asjahuvilisi informeerima. See üldine võrk on tegevuses alles mõnda aastat, tekkimud apositsiooni teel. Üksikute läide lähemalt liitmiseks ja kogu aheliku ühtlustamiseks kutsusid Havas ja Reuter Kesk-Euroopa agentuuride kaastegevusel läinud suvel esimese rahvusvahelise ühendatud telegraafi-agentuuride konverentsi Bernis 6.—11. juunini 1924. kokku, millest nende ridade kirjutaja Eesti esitajana osa võttis. Konverentsi korraldas Schweizerische Depeschent-agentur, kes, asudes vabal rahvusvahelisel pinnal, läbikäimise ja vaimliste ühenduste keskkohas, rahva maal, kes konverentside traditsioonidest läbi imbutunud, nähtliku õpetunni andis sellest, kuidas konverentse toime panna.

Kahekümnekolme maa esitajad võtsid osa selle

„väikese rahvasteliidu“, nagu Berni linnapresident pidulauas nimetas, koosolekustest, peale nende on konverentsi protokolliga ühinenud Venemaa ja Soome, kellest esimese esitus puudus taktiistel, teise teadmata põhjustel. Konverentsi juhatajaks valiti Schveitsi agentuuri juhatuses esimees adv. F. Zeerleder, kelle osavale juhatusesele tööde täpsus nii palju võlgneb. Abideks dir. A. Meymot (Havas) ja dir. S. Carey Clements (Reuter). Prof. Rõthlisberger, tööstuslise, kirjanduslise ja taidelise omanduse kaitseühingute rahvusvahelise büroo (Bernis) juhataja, refereeris „harilikke ajakirjanduslikke teadete kaitsest“, näidates, millised seadused kusagil maksvad. Telegraafiliidu rahvusvahelise büroo (sealsamas) direktor Etienne andis ülevaate „rahvusvahelise telegraafilise ühenduse olukorrast“, missugused kõned said aluseks järgnevaile läbirääkimistele ja resolutsioonidele. Agentuuride esitajad erimailt andsid aru seisukorrast ja väljavaadetest oma kodus. Telegraafi-agentuuride eod tärkasid ajal, mil telegraafi veel polnud olemas, nüüd vähem kui 100 aasta pärast kõlab „telegraafi-agentuur“ juba anakronismina, sest varsti ei tarvitagi teadeteandmisel enam telegraafi, sõna otsekohesest mõttes, vaid selle ülesandeid hakkab täitma peaaesjalikult traadita telegraaf — raadio. Esimene konverents ei lahendanud raadio tarvitusele tulemisel tekkimud seisukorda täiesti, vaid võttis ainult mõningaid sooviavaldusi kokku, kuna täpsema korralduse peab looma järgmine, mis tuleval aastal Roomas kokku astub. Balti agentuurid, olles omavahelise platvormi loonud eelkonverentsil Kaunases, esinesid Bernis kindla üksusena, „peaaegu nagu üks agentuur“, tänu millele nende resolutsioon vastu võeti, pärast kokkukulamist Poola ja Bulgaaria omadega. „Balti rühm on konverentsi kordaminekuks palju kaasa aidanud,“ tähendas üks juhtivatest isikutest lõpul.

Nii palju konverentsist endast, mille tegelikke tulemusi juba ligi pool aastat kasutatud, kuigi põhimõttelised otsused veel teostamist ootavad. Kui eelpool oli öeldud, et Schveitsi ametvend majahärra kohuseid eeskujulikult täitis, siis oli seega mõeldud peale otsekohese korralduse veel mitmesuguseid muid toiminguid, millega osavõtjatele huvi ja vahelel pakuti. Esitlemine föderatsiooni nõukogu liigetele, bankett ühes valitsuse liigete ja välisriikide esitajatega avas meile need veesooned ja allikad, millest nii palju tähtsat informatsioonimaterjaali üles hoo- vab. Juhataja Zeerlederi tervitusele pidusöögil vastas föderaalnõukogu abiesimees Musy, kes õigusega tähendas, et iseseisvus, mis agentuurid enestele valitsuste suhtes nõuavad, neid kohustest ei vabasta oma maa huve teenida. Kuid need ei tohi inimkonna huvidega vastollu sattuda. Prantsuse saadik Allizé ütles vaimukas kõnes palju ilusaid asju, mille peale konverentsi liigete nimel Signor Cappelletto kujukalt tähendas, et agentuuri direktor rohkem on harjunud

tegemist tegema teiste kõnedega kui ise kõnelema ja ta väga hästi teab, et selleks, et hästi kõneleda, peab olema nii elegantne ja võluv nagu eelkõnelejad, kuna telegrammistil on tavaliselt kuiv ja asjalik. Dr. Wirth (Viinist) tõi kuuldayale kolmanda Schveitsi ametlikkudest keeltest, mispärast Mr Clements Inglise keeles sõna võttes vabandas, et kõneleb keelt, mis ei ole selle maa oma. Lehitsedes tagantjärele konverentsi protokolle, mis nüüd trükituna minu ees seisavad, näib mulle, et neis lauakõnedes on üks sõna jäänud ütlemata ja et ma oma kõned harilikult ikka post factum pean, siis tahan siin protokollit täiendada järgmise lisandusega:

„Konverentsi peavad harilikult valitsuste delegatsioonid ja diplomaadid, kuna telegraafi-agentuuride esitajale on lubatud istangutest ümmarguste laudade taga külalistena osa võtta. Täna on lugu ümberpööratud. Päevakangelased olene meie, avaliku arvamise esitajad, kuna kõrgeaulised ministrid ja lugupeetud saadikud meid auvõõrastena külastavad. Vormilikult nii olles ei või see sisuliseltki teisiti olla, ja järelikult olene meie nüüd need, kellelt informatsiooni küsitakse, keda intervjuuvitakse ja teie, minu härrad, intervjuuvite meid sellest, mis me teinud ja teha mõtleme. Seepärast tuleb meil rääkida seda diplomaatia keelt, mida olene kuulnud ja õppinud oma ametiajal riigimeestelt, kes kas palju räägivad ja midagi ei ütlevõi vähe ütlevad ja seda ridade vahelt. Ma ei tea, kas ma nüüd palju rääkisin, aga ma tahtsin ka ridade vahelt midagi ütelda. Kui mul veel on jäänud millelegi oma toasti tuua, siis tõstan oma klaasi heade suhete arenemiseks intervjuuvitavate ja intervjuuvijate vahel.“

Pidulauast tõusnud, pidi rutuga ümber riietuma, et määratud ajaks jõuda vaksali, kust meid erarong huvireisile mägedesse viis. Thunis istusime laevale, mis rahvusvahelises lipuehtes, mille seas ka meie sinimust-valge lehvits, meid Interlackeni kandis, kus meile maandumisel maakoha ilusamad neid edelveissi ja alpiroosi rinda pistsid. Need feed tõid meile esimesi sõnumeid sest muinasjutulisest nelipühioöst Interlackenis, vis à vis Jungfraule, kuursaali nõiduslikus aias, kus, mäletan, orkestergi rahvusvahelis-telegraafi-agentuurilisi palu mängis; mägedest oli telli-

tud joodeldajaid, kes meid nende omapärase kurva-meelse ja kauris karedagi lauluga rõõmustasid. Varahommikul, tibas vihma, sõitsime alpiantodes teele. Lauterbrunnen, Trümmelbach, need nimed kirjeldavad isegi maastikke ja kohti, mida vaatamas käisime. Ühes mäelõhestikus, kus veejoad metsiku hooga kalju-rahnuude vastu alla paiskusid, kummardusin honorable Mr. Clementsi kõrva juure ja karjusin: „Illustratsioonid Dante „Jumalikule komöödiale“. Mille peale kuulsin ainult „Yes“ ja midagi ameeriklastest, mille kohta aga muud ei teadnud vastata kui samuti „Yes“. Postauto vahetasime mägestiku raudtee vaguni vastu, milles lühikeste peatustega jaamades tõusime Jungfraujochi (3457 meetrit), kust veel jalgsi ronides mäeharjal uued väljavaated kõrgustele avanesid, hoopis teistsugused, kui need avarustele, mis telegraafi-agentuuri mees- tel iseendast ei tohiks väga kitsad olla. Bernis tagasi, andis linnavalitsus meile õhtu, päev pärast nelipühi, mil alles õieti vaim meie peale tuli, nii et hakkasime rääkima igaüks oma keeli, mille kohta protokollis öeldud „ce qui mit en lumière l'extrême diversité des pays représentés.“ Üheks õhtuks kutsusid meid Berni ajakirjanikud ja ühe pidusöögi andsime ise. Need tõsised ja lõbusad istumised istunud, kogusime ühel hommikul jälle vaksali, seekord föderaalraudteede valitsuse külalistena, kes meid viis vast elektrifitseeritud St. Gothardi raudteed tema jõuallikaga Ritomi järvel vaatama. Kaasa sõitis Bernist raudteevalitsuse propaganda osakonna juhataja. Ühes jaamas, Langnaus vist, ilmus vaguni suur korv võileibade ja veinipudelitega. Mulle näis, et veinide suhtes sugugi nii tagasihoidlikud ei olnud, aga jagu neist siiski ei saadud. Tagasisõidul pudenes ametvendi sõlmjaamades. Berni vaksalis õhtul oli üldine jumalagajätmine viimastega. Teisel hommikul lahkusin minagi, võttes kursi Luzerni tagasi, et lühikeseks ringreisiks kasutada viimast lahkust, priipiletid 45 päevase maksvusega föderaalraudteedel ja riigilaevadel. Seda eesõigust ometi vaevalt keegi sai täielikult ja segamatult maitsta, mitmed lahkusid juba viimaselt istangult, teised viimasel huvireisil. Ei võinud palju olla neid, kes, nagu mina, selle võõrastevastuvõtliku maa geograafiast lühendatud kursuse läbi võtsid.

Via Roma Napolis

Laos Metsloff

Piedigrotta Napolis

Loen reisijuhist: „...Õösel vastu 8. sept. pan-
nakse toime kuulus Piedigrotta pidu, kiadlasti huvit-
avam ja kärarikkam teistest, mida seal peetakse...
Suurem osa rahvalauludest võlgneb oma sündimise
Piedigrottale, sest seal otsustab rahvas laulu saatuse
üle selle järele, kas laul ettekandmisel meeldib või
mitte... See on laulude võistlus lahtise taeva
all...“

Lõunamaa taevast hakkab pimedaks minema.
Kitsad, mustad agulitänavad kattuvad varjudega,
omandades salapärasuse värvi, tundudes pühalik-
tõsisena ning natuke õudsetena. Ent käratsev-pidulik
tuju, mis Napoli tänavatel triumfeerib, kaotab ka mi-
nus varsti õudsuse tunde; selle asemele jääb pidu-
rõõm, mis tahtmatult külge hakkab, ning pisut välja-
maalase uudishimu.

Tänavaiile, odavamate kõrtside — osteriade ja
trattoriade ette on asetatud laudad, kus üksikud pere-
konnad lõbutsevad pudeli viina juures; neile seltsi-
vad järjest uued. Rügillippe on näha igalpool, kõige
viletsama maja eeski lehvimas, — tunnistus sellest,
et Napoli lõbutseb.

Lapsi on tänavad täis ning seda kisa ja kära,

mis nad teevad. Peaaegu igati, kes jalul jõuab
seista, on hankinud omale plekist pasuna ja puhub
seda. Kõrvadesse lõikuv, alati ühesugune tuut—
tuut—tuut—tuu—ut, nagu ainus korduv Piedigrotta
signaal, kostab vahet pidamata. Mõned pasunad on
õige uhked, kõiksuguste litrite ja ripatsitega ilusta-
tud ning osal on isegi ehteks põlevad küünlad, mis,
nagu puhujate näost näha, mängule isesuguse mõnu
annavad. Ja ega see puhujatepere paigal seisa,
edasi-tagasi sõelub ta, kord suuremates, kord väik-
semates salkades. Näha on, et pasunameeste hulk
aina suureneb, valgudes kesklinna, sinna, kuhu
minagi.

Via Roma, lai, sirge, heledasti valgustatud euroo-
paalik peatänav. Täiel ulatusel, nii kaugele kui silm
näeb, mustab inimestest, kes kõnniteed ja sõidutee
ühtlaselt täis kiilunud. Kiire liikumine on täitsa või-
mata, kuid see veel ei tähenda, et inimesed rahulikult
paigal seisaks. Seista pidu ajal vaikselt itaallane ei
saaks, kui ta ka tahakski, — lõunamaalase keev
verü võtab vägisi võimust.

Nii kihiseb see hiiglatänav kõiges oma mitme-
kesisuses. Siin on rahvast kõigest kihtidest, soost ja

rahvustest, ülemaid, alamaid, tõmmunahalist ja valgeid.

Siin flirdib kuninga jahtlaeva madrus noore mustaverelise neiu kesega, mõlemad silmnähtavalt vallutatud jälleenägemise rõõmust — tuli ju tänase peo puhul ka kuningas ise omal jahtlaeval hulga aja tagant Napolisse võõrsile ning ühes kuningaga neiu kesse „tema“. Eemal läbi rahva tungib elatanud, pruuni mantliga munk. Isegi tema karedad näojooned on pidumeeleolu pisut nagu rõõmsamaks muutnud. Siin näed uhket alpikütti oma kukesulgedega kaunistatud kübaras ning tema kõrval tõmmunahaline isand, kelle sünnikoht vist mõnes kõrbeäärses oasis või püha Gangesi kallastel, peenemas Euroopa ülikonnas oma vöödilise turbaniga, näol külm, üleolev, peaaegu kõrk vaade.

Kõik on kena: rahvas rõõmus ja lustilik, tänav kaunistatud värviliste serpentiinilintidega, mis ülevalt palkonitelt kirevate köitena telefoniraatideni looklevad; jah, kõik on ilus ja hea, kuid pasunate puhumine, see on minu harjumatu kõrvale siiski liig. Kõrvalistes tänavates, seal võivad ikkagi kõrvad mõni sekund rahu saada, kuid siin, Napoli tukssoones, paistab, nagu oleksid inimesed maha teinud, et seda silmapilku, mil pasunad ei hüüaks, olla ei tohi.

Kõrvad huugavad vahet pidamata sellest üksluisest, siiski mitmetoonilisest muusikast, mis algab sügavast bassist ja lõpeb peenikese piiksumisega.

Põhjamaalasena vaatlen ja imestan: mis on nendele inimestele küll pähe läinud, et nad nii kirglikult seda üksluist pasunamuusikat harrastavad. Märkan, et pasunaid ei puhu enam ainuüksi poisikesed, seda teevad täisealised mehed ja isegi vanad naised.

Tänavanurgad on täis kauplajaid, kes müüvad pasunaid, mis üksteisest kenamad. Furoori sünnitavad puhkpillid, mis kõige koledamate pörguriütlike kujudega kaunistatud. Müüjate kotid ühjenevad ruttu, sest näha on, et ükski itaallane, kel veel kross hinge taga, ei raatsi sellest kõditavast mokalõbust ilma jääda. Ning siis puhutakse.

On juba täiesti pime. Via Roma on muutunud rahvamereks, mis kisa ja käruga edasi-tagasi laineleb. Minu arvates näib ta nagu kedagi ootavat ning kui ei eksi — tõesti seal tulebki nähtavasti rongikäik.

Ees rongikäigu korraldajad — paarkümmend meest, kõik ratsa, läikivates keskaja mundrites, piigid ja aleshardid sadulates, käed puusas. Vaimustusega võetakse nad vastu.

Esimene atak tuleb palkonitelt, mis tihedalt, niisama nagu tänavadki, täis kiilutud. Agarad daamid on juba aegsasti end varustanud pealetungi abinõudega, mis koosnevad kõige paremaist sõjariistust — konfetist ja serpentiinist. Rongikäigu tulekul võib lahing, kui varustus korras, kartmatult algada.

Serpentiinirullid tulevad ülalt väänlevate madudena alla; osa neist mässib end värviliste paeltena liikuvate inimkogude käte ja kaelade ümber, kus nad puruks kistakse, osa jääb rippuma telefoni-

traatide külge otsuvate väänkasvudena, mis majaseinade tumedal tagapõhjal oma värviküllusega sünnitavad kirju dekoratsiooni.

Esimeses joones tabavad laengud „rüütleid“ rongikäigu eesotsas. Kas kogemata või meelega satuvad aga serpentiini nooled ka teiste hulka. Seal võetakse väljakutse vastu ja varsti on serpentiinilahing üldiseks kujunenud.

Vahepeal on hiilgav rüütelite salk juba möödunud. Järgneb karnevaali rongikäik oma iseloomustavate vankrite ja autodega, mis kaunistatud mitmevärviliste plakaatide ning ilutuledega. Suurel osal vankritest on muidugi oma „orkester“ peal, mis sageli koosneb küll ainult ühest autopasunast, kuid ega see viga tee — itaallane teeb mõnikord ühe pasunaga enam imet, kui mõni teine terve jazz-bandi orkestriga.

Iga sammuga märkan, kui palju külgetõmbavat karnevaali rongikäigus ühenduses korsoga peitub itaallasele, kellele igasugu tseremoniid üldse väga armsad. Sarnastel pidustustel avaldub itaallase iseloom oma muretu rõõmuga ja üleva pidutujuga, mis ei ole mingisuguse kunstilise ärrituse tagajärg, nagu võiks esimesel pilgul arvata, vaid täiesti loomulik nähtus.

Mööda Via Romat ühed rongikäigud tulevad, teised eemalduvad korrapärase konfetisaju all. Seal lähevad muusikasealtsid täielikus paraadmundris, vanaaegsete siidist ja sametist lippudega; siit tuleb ka ajalehtede sündikaadi reklaamrongikäik plakaatidega ja laternatega. Lõpuks mööduvad ka nemad. Algab korso.

Kenad Napoli kabrioletid ja kergesõidua autod liiguvad lõpmatu vooarina läbi rahvamurru, kes imestab ja kadestab neid õnnelikke, kes on võinud elegantseis sõiduriistades korsost osa võtta. Nagu näha, on enamjagu Itaalia jõukamast kihist se, kes korso moodustab. Siin läheb kinnine luksusauto, mille juht oma hõbetressidega kuues juba ükski aukartust äratab. Plüüspatjadel istub uhke, kõrgi näoga härra ühes moore daamiga, kes särab kullas ja kalliskividest. Seal järgneb uhke kabriolett, milles sõidab keegi kõrgem sõjaväelane oma perekonnaga; möödaminevas autos näed suurilma (võib olla ka poolilma!) daami ja seal võid näha rikkast kommersanti, kelle jäme keha liigsõomisest ja -joomisest tunnistust annab.

Nende silmnähtavate klassivahede peale vaatamata on aga tänaval pidutsemine kõigil ühine, vast ainult selle vahetega, et ühed, rikkamad, tõllas istuvad, kuna teised omal jalul peavad liikuma.

Konfeti- ja serpentiinisõda on hoogsamaks läinud. Paberisadu on juba üldine ning vähe on neid, kes lahingust osa ei võta.

Pikaldaselt läheb uhkete sõiduriistade rongis mööda vanker, milles istub perekond: isa, ema ühes tütreaga; viimane — eht itaallanna, süsimustade juustega ja nõiduslike kude, nagu kaugusesse vaatavate

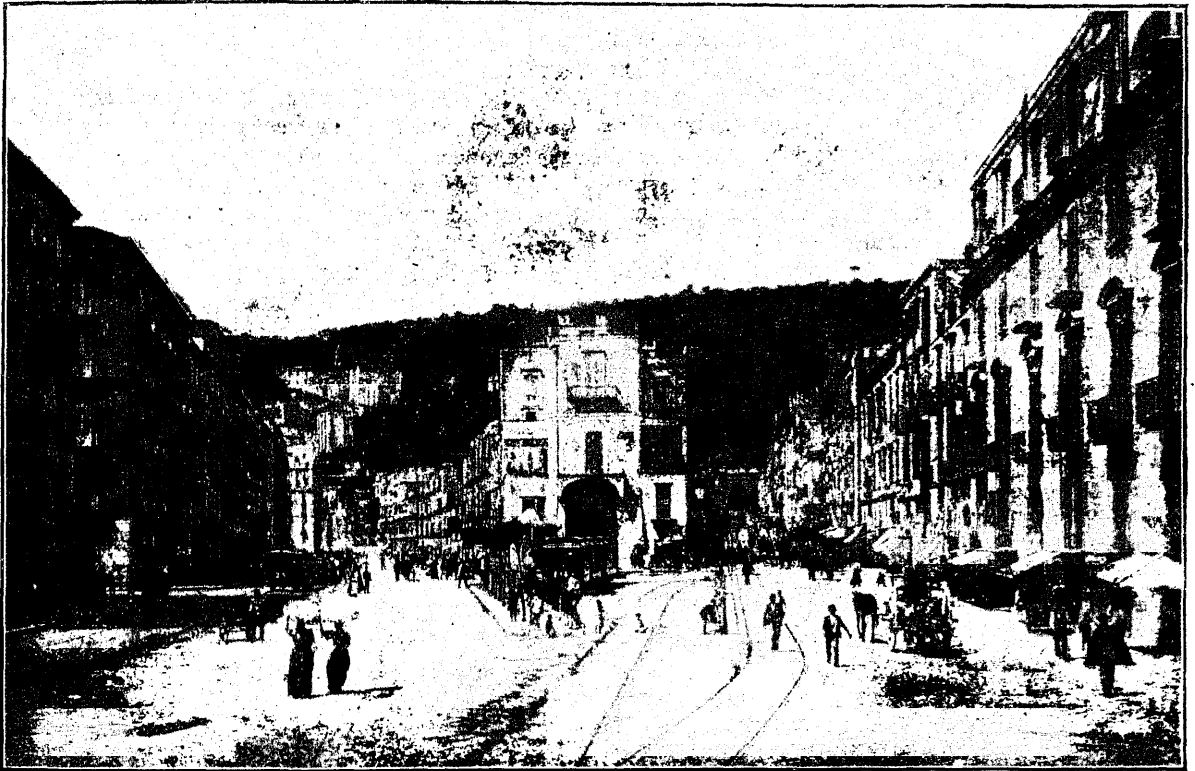

silmadega. Näib, et vist siin, rahvahulgas, lootis ta küll „teda“ näha! Nagu teisedki sõiduriistad, nii oli ka see konfeti ja serpentiiniga üle puistatud, iseäranis aga ilus tütarlaps vanemate vastas. Kuid see ei näinud neiu just väga huvitavat; ahnelt vaatavad ta silmad kusagile mujale, rahvahulka, nagu otsides kedagi.

Äkitselt hakkavad neiu silmad särama. Rahvamurru keskelt hüppab keegi noormees kabrioleti jalglauale, peod täis konfetit. Ei kuulnud, mis ta neiuile ütles, kuid nägin pilkusi, mida mõlemad, noor tütarlaps ja noormees, vahetasid. Siis hüppas noormees

vahel lonkis, ei ole oma koorma uue asendiga sugugi rahul ning pistab sõrkides minema, kuna õnnetud kabrioletisviibijad nagu merehädas, kätega kramplikult tõlla seintest kinni hoiavad, et mitte välja kukkuda, mis just võimatu ei paistnud, sest tasakaalu seadustest noormehed suuremat ei hoolinud.

Natuke maad eemal märkan imelikku pilti: neli meest vastastikku, kahes jaos, puhuvad kõigest jõust üksteisele kõrvadesse, kusjuures taganeb kord üks, kord teine pool. Lõpuks saab ülekaalu oma kätte üks pool, kus nagu näha, tugevamate kopsudega mehed. Nende puhumine muutub vastaspoolele juba

Piedigrotta tänav ja torn Napolis

kabrioletilt, puistates neukese paberisajuga üle. Veel sattusid risti pilgud, ning kabriolett neiuiga eemaldus.

Kohal kaua seista on võimatu ja nii liigun edasi Piazza Trieste e Trento poole, mis üleni rahvaga täidetud. Tänavakohvikutes on viimanegi laud ja tool ammu ära võetud; isegi suur osa kõnniteid on toolide all, millel istuvad uudishimulised, kes ei viitsi enam liikuda ega ka püsti seista.

Siin, platsil, on pidurtoju iseäranis imestamisväärt. Missuguseid tempe ja karutükke siin ei tehta...

Mõnele noorele napollasele nähtavasti paistab, et üks korsovaniker liig aeglaselt edasi liigub. Kohe ripuvad kabrioleti tagumised rattad õhus „liikumise kiinendajate“ õlul. Vaene hobu või muul, kes aisade

väljakannatamatuks; küll pingutavad ka nemad, et vastase trumminaha peale otsustavalt mõjuda, kuid asjata.

Veel paar arglikku tuut-tuut-tuut, ja mehed peavadki põgenema.

Konfeti-pildujad panevad samasuguseid kahe- ja rohkem võitlusi toime, kusjuures sageli üks pool sõiduriistast, teine maas jalgsi võitluse lõpuni viivad.

Ka muid üllatusi saab näha. Et itaallaste pühal keegi norutada ei tohi, seda nägin varsti. Rahvahulga keskel seisis lühemat aega mõttes keegi mees. Mööda minnes jääb tema juure tasapisi seisma keegi vanapoolne, võõras isand, paneb pasuna mõtleja kõrvade juure ja puhub nii, et eemalgi kõrvad lukku ahvardasid jääda.

Võib ette kujutada seda poollolli nägu, mida mees ehmatades tegi, kuid igatahes kurjust ma neis näojoontes ei märganud. See paistis mehele täiesti arusaadav olevat, et teine teda mõtetest äratama pidi ning „ärataja“ oli nähtavasti kindlasti veendunud, et halbu tagajärgi see puhumine kaasa ei too.

Nägin juhtumisi, kus pasuna asemel tarvitati sarnasteks üllatusteks ka teisi riistu — väikseid süütuud paberist kukekesi, mis puhudes nina all laksu löid, kuid ka vähem süütuud revolvriv, mis mõnele ootamatult näo ette pisteti, kusjuures furroor, muidugi, märksa suurem oli.

Aeg läheb kiirelt; juba oleks aeg kodu poole pöörata, sest väsimus kõigest, mis nähtud, annab end tunda.

Liigun kodu poole ühes rahvamurruga, kes, nagu näha, Piedigrotta platsi suunas edasi voolab. Ei ole tänavat, mis rahvast täis ei oleks. Osa istub rahulikult hoovivärvade ees ja ajab juttu, suurem osa jalgutab, puhub pasunaid, kisab, karjub.

Tänava nurgal kuulen laulu, rütmilist plaksutamist rahva hulgas. Astun lähemale, tehes küülnarukkidega teed läbi rahvahulga.

Ringi keskel tantsivad kaaks noormeest Itaalia rahvuslikku tantsu, vabatahtlikult, heast tujust, mitte maksu eest. Näha on, et neid endid tants joovastab, kuid võib olla veel rohkem pealtvaatajaidki, kes hingega asja juures. Laul ja rütmiline plaksutamine on ainus publiku osa selle tantsu juures, kuid kirk, mis inimeste silmadest ja liigutustest hoovab, andis mõista, et nii tantsijad kui ka pealtvaatajad olid

kunstis ühise keele leidnud. Paistis, et veel üks silmapilk ja pealtvaatajad hakkavad kaasa tantsima.

Sarnast kunstikirge, mis sisaldab täielist andumist laulu, tantsu jne. ettekandele pealtvaatajate kui ka ettekandjate hulgas, oli mul juhus ainult vähestel kordadel väljaspool Itaaliat märgata.

Edasi kodu poole. Võidu trammiga, mille vagunid nagu viinamarjakobarad väljaspoolt kubisevad lastest, kes ripuvad üksteise küljest kinni hoides puhvrite ja treppide küljes, tehes priisõitu, mis pühade ajal võimalik. Rahvamurd on ju suur ning pidumeeleolus vaatavad ka konduktorid läbi sõrmede.

Sealsamas lähevad mööda tänavaid poisikeste paarikümneliikmelised salgad, lipumehed ees, terve koosseis varustatud pasunatega. Komando järele teevad nad oma muusikat, mille motiiv juba peajusse kullunud.

Ühed salgad lähevad, teised tulevad; kõnniteedel on teisi puhujaid veel rohkem ning nii kostab see tuutumine vahet pidamata. Ka laulu on kuulda.

Mõned vankrid, mis plakatite ja rohelisega kaunistatud, muidugi mitte ilma muusikata, sõidavad edasi S. Maria di Piedigrotta poole; osa neist on täidetud poiste ja tüdrukutega, kelle lõbusast kisast ja kärast tänavad kajavad.

Tüdinult heidan koju jõudes pikali, kuuldes aknast veel läbi une kisa, laulmist, pasunate puhumist, mis veel teisel hommikulgi üles ärgates lõppenud pole...

See on Piedigrotta Napoli südalinnas.

Mart Raud

Suveöine

*Ju surev päike veripiisku valab
taas nõmmele ja kuldab remmelgaid.
Ju lõkkab läänes verev ehalaid,
kus hapraid pilvi õhetades palab.*

*Mets, siniviir, mis kaugel taevast talab
veel sinab uduhõljeist vaevalt vaid,
mis sujund katma lai tuhamaid,
kus mõni üksik kask vaid hilju halab.*

*Ja hämar tiheneb ning udu kõrgub,
roolinnu vilkaid hääli õhe nõrgub.
Neis häälis vaime valendavad käed*

*vee virvetumal pinnal tantsisklevad
ja pärgi punuskellen nopisklevad
jões vesiroose valged näkikäed.*

Ajakirjanikud koolis

**Esimene Soome ajakirjanikkude õppenädal.
Ensimmäinen Suomen Sanomalehtimiesten opintoviikko.**

Praegusel moodsal ajal ei saa ka ajakirjanikuks enam kutsuhariduseta. Ajalehetehnika kiire arendamine seab üles nõudmisi, missuguseid aastakümnete eest ajaleheneeger uneski ei näinud. Ta peab oskama hästi moodsaid tantsu tantsida, autot juhtida, fotografeerida, joonistada, kui tarvis, ka võõrasse maija sisse murda, reeglipäraselt reportaashi kirjutada ja pisikesest asjast suure loo septseda. Eesti ajakirjanikult küll veel kõiki neid oskusi ei nõuta, nagu Ameerika, Skandinaavia ja teiste kõrge kultuuriga ajalehemaa- de ajakirjanikkudelt, kuid pole vist aeg kaugel, kus ka Eesti neeger oma konte sirutama peab hakkama.

Aastakümne eest oli ajakirjanikkude kool tundmatu asi, praegusel ajal on ta aga tarvitatud õppeasutus, kus need võivad teadmise omandada, kes soovivad kord ajakirjanduse okkalisel teel oma õnne katsuda. Nii on isegi Berliini ja Londoni ülikooli juures ajakirjanikkudele eri „fakulteed“, kus ajalehetöös tarvisminevaid teadmisi võib omandada. Seal ei õpetata küll shhimmit tantsima ja autot juhtima, kuid teadmisi poliitika- majanduses, kultuuriloos, kunstide teaduses, kriminaloogias ja muus antakse küllalt sedavõrd, kui palju seda alguses neegril tarvis läheb, kuna täiekursuslikeks ülikooliks jääb ikkagi praktiline ajalehetöö ja õppimine elust. Ameerika ajakirjanikkude koolides ei pääse aga mööda ka shhimmi tantsimisest, autojuhtimisest ja fotografeerimisest.

Põhjamaadel ei ole ajakirjanikud veel koolideni jõudnud, tehakse alles algust kursuste ja õppenädalatega. Esimene sellesarjane kursus oli Peterburis 1918 aasta märtsil ja aprillil Vene ajakirjanikkudele.

paari aasta eest Stokholmis rootslastele ja käesoleva aasta septembri algul Helsingis õppenädal Soome ajakirjanikkudele. Viimasest tahaksin kui osavõtja pike- malt juttu teha.

„Esimese Soome ajakirjanikkude õppenädala“ korraldas Soome ajakirjanikkude liit koos ajalehete väljaandjatega. Osa võtsid korraldamisest ja kuludest kõik ajalehed erakonna ja rahvuse peale vaatamata. Et kaugematest Soome maanurkadest ajakirjanikkude sõit õppenädalale kuludega seotud ja aineliselt kehvematel lehtedel oma esitajate saatmine üle jõu käis, siis määras korraldav komitee 25 ajakirjanikule 400-margalise stipendiumi ja võttis oma kanda sõidu- ja kursustel viibimise kulud. Algul loodeti, et õppenädalast osa võtma ilmub umbes 75 ajakirjanikku, kuid kogunes neid kaugelt üle saja, mis tõendab haruldast suurt huvi õppenädala vastu Soome ajakirjanikkude hulgas. Õppenädal kestis 31. aug. — 6. septembrini.

Mida õppenädalal ajakirjanikkudele pakuti, seda näeme õppenädala loengute kavast. Seal esinesid ettekannetega tee-

mide peale: Soome riigimajandus — prof. Nevanlinna; ajakirjanduse suhtumine kuritegevusse — prof. Tulenheimo; kuidas riiki valitsetakse — eduskuma sekretäär Ahla; meie aja parlamentarism — dr. jur. Puhakka; ilmapoliitika viimased jooned — prof. Brotherus; rahvasteliit — prof. Voionmaa; tiisikusehaigus — dr. Ryöma; uuemad jooned sotsialistlikes liikumises — mag. Keto; raas ja rahvuslikkus — prof. Setälä; pärivus — prof. Federley; asundamine — ülemdirektor Haataja; väikepõllupidaja — prof. Gebhard; raudteepoliitika — ülem-

Harald Vellner

direktor Castren; valuutaküsimus — dr. Lavonius; statistika teaduseallikana — dr. Harmaja; ajakirjanduslik kirjanduse ja kunsti arvustamine — prof. Hirn; shurnalism ja shurnalistika — dr. Koskelainen; Inglise shurnalistika — mag. Tollet jne.

Õppenädala loenguid peeti Säätytalo uhkes koosolekute saalis.

*

See õppenädal oli sõna tõsisel mõttes kool.

„Läheme nüüd kooli,“ ütles ka Soome parem följetonist Sasu Punanen nende ridade kirjutajale, lõpetades „Kurrikka“ toimetuses oma järjekorralise veste korrektuuri. Ka see tunnustatud suurus Soome ajakirjanduses tunnustas õppenädala omale kooliks ega jätnud vahele pea ainustki loengut. Loengute saali sisse astudes tundsid end ka tõepoolest koolis olevat. Pultide najale toetusid siin hallid vanakesed, noored naised ja mehed, vaikselt ja tõsiselt, nagu usinad koolilapsed, kuulates iga sõna, mida õpetaja kantslist pajatas. Siin istus kõrvuti sotsialist koonduuserakonna ajalehemehega, sealsamas marurootslane kõrvuti marusoomlasega. Kantslil vahetusid paremad Soome eriteadlased, jagades hallidele õpilastele teadmisi alade üle, milledes iga ajakirjanik peab kodus olema. Kunsti ja kirjanduse arvustaja kuulis siin väikeloomapidamisest, raudteeasjandusest ja statistikast uuemaid käsitlusi, õnnetuste-kuritööde reporter ammutas jälle teadmisi kunsti ja muusika

kriitika üle. Võõramaalane, nagu nende ridade kirjutaja, sai täieliku ülevaate Soome põhiseadusest, Soome parlamentarismist, presidendi õigustest jne. Nii kestis see järjesti nädalapäevad ja nii mõnelgi, kellel mõni küsimus varemalt tume olnud, pööras koju „selgitatuna“.

Õppenädal ei olnud ükski loengutes. Vaheajal korraldati õppekäike Soome suurematesse tehastesse, pankadesse, ühistegelistesse asutustesse, äridesse, muuseumidesse ja sõjaväe osadesse, kus asjatundjad jälle seletusi andsid asjade üle, millest seni ainult tume ettekujutus oli. See oli huvitav ka soomlastele enestele ning ühtlasi suur propaganda Soome loovale vaimule.

Nii kestis see seitse päeva järjesti, harides juba niigi haritud ajakirjanikke ning lõppude lõpuks pidid isegi skeptikud tunnistama, et aeg mitte asjata raisatud polnud ja õppenädala juhataja Yrjö Koskelainen võis lõpul täie õigusega öelda, et õppenädal rikastanud on Soome ajakirjandust ja ajakirjanikke. See esimene ei jää vist Soomes nüüd ka enam viimaseks.

Soome ajakirjanikkude õppenädalast osavõtmiseks oli kutse saadetud ka Eesti ajakirjanikkudele. Et kutse liig hilja kohale jõudis, siis oli Eestist osavõtjaid ainult üks, kellele ka „tunnistus“ õppenädalast osavõtmise kohta nagu soomlastelegi välja anti. Õppenädala korraldajad avaldasid kahetsust, et Eestist rohkem ei tulnud, kuna nädal isegi üle lootuste õnnestas.

Mart Raud

Põud

*Taas tuldleb liiv ja põleb muld
leekkuumas päikse lõõsas.
Maa janulik täis põuatuld
ei kosku kastes rõõsas.
O, millal taevas vallab vee!
O, millal lõpeb lõpuks see,
mis põleb päikse põõsas.*

*Vett! karjub taeva poole muld.
Vett! hõikab lillgi väike.
Ent aiva valusamat tuld
veel purskab ülalt päike.
Vihm magab kauget mere vees,
ei ärka taeva tulilees
veel põreldama äike.*

*Kui tipus kumerkäärse mäe,
niisama allgi orus
joond kuumus lillist eluväe:
kõik sulut nupel norus.
Ja kuivand kinni sirke suud,
tornkõrgeid künkal põlispuid
murt janust, solkalt sorus.*

*Taas kõikjal hiilib sinkjas surm
ja taevaranna tinas
käib ringi põua tuliturm
maa kohal valkjas vinas.
O, mis küll vääraaks taevaväe!
O, miks küll pilve juba näe
ei ülal sumpjas sinas!*

Pardijahil

Ei ole mina jahimees ega pole seda ka minu isa olnud, kuid sellegipärast jutustan täna ühe jahiloo, mida lugejad tõsisemalt võtma peaksid, kui jahilugusid üldse.

Lugu ise juhtus minu noorepõlve sõbraga. Ta on veel praegugi minu sõber, mis meie päivil küllalt haruldane nähtus. See jahilugu on nimelt pardijahilust, missugune jahiharu palju lihtsam on kui näituseks rebase- ehk koguuni karujaht, mille jutustamine palju suuremat andi nõuab.

Loo sündmustik ulatab minevikku, kui külas veel revolutsiooni ei tuntud ja inimesed ilma klassivahedeta elasid.

*

Taludes oli heinatalu lõpule jõudmas. Paar päeva oli tugevasti vihma sadanud, paisutades Naravere jõe üle kallaste. Heinalisel talul heinamaalt ja kodus otsiti vaheldustööd. Noored pardid tõusid juba lendu ja küla püssimehed ajasid neid pühapäeva hommikuti taga. Iseenesest ei ole see liik püssimehi jahilindudele kuigi kardetavad, sest nad lasevad harilikult märgist mööda.

Minu sõber kuulus ka viimaste liiki, sest põllumehel puudub aeg argipäeval püssiga ümberluusimiseks ja pealegi ei toida see tööharu meest, nagu kala õngitseminegi.

Käanu- ja kõrkarikas Naravere jõgi oli partide rohkuse poolest vallas esimesel kohal. Ja sellest siis ka tuligi, et minu sõber Öitsemäe Mikk samal laupäeva õhtul püssi selga viskas ja sammud Naravere poole seadis.

*

Püss käes laskevalmis, süda rinnus tugevasti peksmas, nii sammus Mikk mööda jõeäärt. Küla lähedal tegi jõgi suure kääna ja osa madalast kaldast oli vee all. Ka ojad tugevasti vett täis. Edasimineku võimata.

Hea nõu on alati kallis. Mikk võttis esimese talu õue alt lootsiku ja asus piki jõge edasi sõudma. Ja nüüd sündis see pardipoegade imelik ärapäamine, mis ühtlasi ka ühele noorele jahimehele saatuslikuks muutus.

Korraka tõusid pardid just lootsiku kõrvalt padinal lendu, ja kui Mikk lootsikus järsku ümber pööras, kaotas ta tasakaalu, ja kukkus üle serva vette.

Jõkke kukkudes on inimestel viisiks saanud kalda poole ujuda ja selle kalda poole, mis kõige lähemal. Ja nii ujus ka Mikk küla poole, kust häda korral enim abi loota oli, ise puristades ja teises käes hoides püssi, millest ujumise juures küll mingisugust abi ei olnud.

Rüetega ujumine ei paku ka kuigi suurt lõbu, aga kui seisukord tõsiseks kipub minema, siis peab seda tegema, kuni jalad põhja ulatavad.

Öitsemäe Mikk jõudis kaldale. Seistas ja vaatas korraks jõe poole tagasi — veest väljatulejad vaatavad ikka kord vette tagasi. Veevool viis lootsiku allapoole, aga kaugemal aasa all, nagu jahimehe kiuste, pääksus pardiema kõrkjate sees.

Püss ja jahitarbed olid läbi ligunenud,

Minkel Aitsam

ise ka üleni märg, nii tuli seks korraks jahikäik lõpetada ja kuivemat paika otsida.

*

Küla viibis veel unehõlmas.

Korraga hakkas koer Nurme talu õues haukuma, sest keegi koputas ukse pihta.

Pereisa tõmbas mõne riidehilbu ümber ja ruttas ukse poole.

„Kes seal koputab?“

„Jahimees, kes aasa all jõe sügavust mõõtis,“ kostis hääl ukse takka.

„Mis sa siis tahad?“ küsiti toast.

„Ei muud kui sisselaskmist. Olen kurgu-auguni märg ja tahaksin ennast pisut soendada!“ vastati õuest.

„Kes sind käskis jõkke minna!“ urisid pereisa ja pani suure rutuga viimaseid nõõpe kinni.

Jutukõmina peale oli peretütar Anna unest virgunud ja kuulatas, kes see ootamata külaline nii varasel hommikutunnil küll on.

Vahepeal oli pereisa ukse avanud ja laskis võõra mehe tupp.

„Tere vara hommikust!“

„Tere, jumalime!“

Tuppa astus Öitsemäe Mikk ja viskas püssi ukse taha varna. Pereisa astus paar sammu tagasi ja vaatas uudishimulikult võõra peale.

„Ega te mind niisuguses vormis ära ei tunne, Nurme peremees! Olen oma valla mees, kuigi teisest servast. Tahtsin jahimees olla, aga näe, sain kogemata kalameheks. Kui lubate, astun ahjule lähemale, teil tuntake see hiljuti köetud olevat?“

Võõras astus ahjule lähemale. Saapasäärest lirtsus vesi ja jäi loikudena põrandale. Märjad riided litsusid vastu ihu ja häälest oli tagasihoitud külmavärinat kuulda.

Pereisa tõmbas tooli ahjule lähemale ja avas ahjuukse, et rohkem sooja tuleks. Läks siis kambri ja ajas teised majulised üles: võõrale oli tarvis kuivi riideid anda.

Varsti olid Mikul pereisa riided seljas. Niisugusel korral ei panda selle peale suurt rõhku, kui hästi ehk halvasti riided sobivad. Peretütar toimetas köögis pliidi ees, keetis teed ja piilus ukse vahelt tupp.

Soojas toas aga jutustas Mikk pereisale oma jahijuhtumisi.

*

Kui peretütar Anna võõrast teelauda kutsuma läks, käis kerge tuksatus tal läbi keha. Ta tundis nüüd võõra nooremehe ära: Öitsemäe Mikk! See pikk ja tüse poiss, keda ta kord spordipeol võistlemas ja hiljem paaril korral kiriku juures näinud. Juba esimesel

korral jäi — ei tea miks — nooremehe kaju neiusse püsima ja teadmata oli põue igatsus tekkinud temaga tuttavaks saada. Ja nüüd korraga neil!

Kui neiu ukse vahele ilmus, kõlas kerge vile Miku suust ja Kasto toanurgas tõstis teise kõrva kikki, nagu jahilinnu lähedusse sattudes. Mikk oli varemaltki kuulnud, et Naravere kandis üks kena neiu olevat, aga et see just selles talus elab, see tuli temale sama ootamata, nagu jõkke kukkuminegi.

Teelaul jutustas Mikk veel kord oma jahiapardusest ja selle peale naljatati ühiselt. See töö näis Miku meelest sama huvitav olevat, nagu pardijahtki, pealegi ei puudunud tal kambri kindel põhi jalge all.

Päike oli juba kõrgel hommikutaevas, kui Mikk oma kuivanud riided selga tõmbas, pere-rahvast lahkuse eest tänas ja siis koera saatel jõekäänu taha kadus.

Mõni päev hiljem sai neiu Mikult kirja, milles teatas, et jõkke kukkumisel tervise peale mingit halba tagajärge ei olnud, aga kõige selle eest võlgnevat ta südamlikku tänu Nurme pererahvale, iseäranis aga Annale teeketmise eest.

*

See jahikäik Naravere jõele ei jäänud Mikul viimaseks. Seda korrati veel mitu korda. Naravere noored pardid olid kogu poolest tublisti kasvanud, kuid Mikule jäid nad nüüd teise plaani peale. Palju huvitavam part elas ju Nurme talus ja seda pidi Mikk sagedasti näha saama, ükskõik missuguse ette- kände all.

Veel hilja sügisel, kui pardid juba ammugi kadunud, käis Mikk Naravere pool jahil. Iga- kord astus ta Nurme tallu ja küsis Annalt, kas nende jões parte enam ei ole? Ja Anna vastas, et pardid tõesti olla ära lennanud. Ja siis küsis Mikk edasi, et millal need pardid jälle tagasi tulevad? Ja Anna vastas, et üks ikka kevadel, kui lumi sulanud ja jõgi lahti läinud.

Ja nõnda edasi kestsid need küsimised ja kostmised.

Las need metspardid lennata peale! Naravere ilusam kodupart on alles paigal ja selle püüdmine paistis Mikule palju huvitavam kui jaht metspartide peale, kusjuures elu hädaohtu võis sattuda.

*

Aastat kaks või kolm hiljem sain ma ristiisaks ühele väiksele „pardipojakesele“, kelle ema mu sõber Öitsemäe Mikk Naravere jõe äärest Nurme talust omale kodu- pardiks oli viinud. Mitmed nimetavad teda ka kodukanaks, kuid mina mitte. Sest — kuidas sobiks niisugune lind jahilooga?

Pühajärv

Jaak Tiibus

Hindrey ärgu suurustagu

Hindrey on „Postimehes“ kirjutanud — ta olla mu Pühajärvel oma endisest vilja-aidast suvilaks ümberkõbitud tuskulumi läve ees üle kaapind, tähendab, mul shilletiga habeme maha võtnud;

ma pole julgend seda Nuustakul teha lasta, olla ütlen, seal tehtavat seda vana vikatiga või sirbiga, mis hirmus valus olla. Tema, Hindrey, kaapind mu üle ilma vähemagi veristamiseta, August Gailit võivat seda tunnistada.

No kuula! Veristamata küll, aga — nagu see Hindrey kaapimine valus ei oleks olnud! Laske teie end niisuguse — rehaga, pealegi kui ta on kindlasti Saksamaa „ersatz“ ja mitte eht, kaapida, kui teil habe on oma kaks, kolm nädalat vana. Kui August

Gailit tõesti tahab tõtt tunnistada, mis ma hästi ei usu, ta käis seks, et erapooletu olla, liig sagedasti Hindreyga järverestoraanis vähjul — siis peab ta teadma, kuidas mul silmad punnis ja mu kolm viimast hammast suus risti pigistatud olid.

Et kellegile ülekohtu ei sünniks, pean tõe jalule seadma: see oli küll Nuustakul, aga — seitsme aasta eest, kui seal korra tahtsin habet ajada lasta. Ühe maja peal oli majapikkune ja poole sülla laiune silt: „Parikmaherskaja“. Astusin sisse ja arvasin esiti, et olen eksinud. Tuba oli hästi must ja röpune, lae all rippusid mõned mütsid — nähtavasti olin mütsitegi poodi sattunud. Aga igalpool, riulitel ja seina ääres maas oli ka muud koli, vanu kardnõusid ja jumal teab mis veel kõik, vist tegi mütsmaaker ka plekksepa tööd. Kuid mina ennast sellest heidutada ei lasknud, „parikmaherskaja“ võis ju ka teises toas olla ja — mul oli habe oma kolm, neli pikka suvitusnädalat vana. Köhatasin, köhatasin valjumini, tegin jalgadega kolinat. Tuli pisike poisike. „Kas siin saab habet ajada?“ — „Saab, papa tuleb kohe.“ Ütles ja pistis minema. Vähe aja pärast ilmus siis ka pikk kolask mees, habemik, porised säärsaapad, käed mullaga — nähtavasti oli ta kapsaid muldamast tulnud. „Ah habet ajada tahtsite?“ — „Tahtsin

küll.“ — „Olge's head ja istuge,“ ütles ja tõstis mulle tooli leti ette. — „Ega's teie habemeajaja ole?“ ütlesin paha aimates. „Kes siis muu,“ kinnitas tema iseteadvalt ja nagu pahaselts, et teda õieti ei hinnatud; pühkis käed nartsu külge (ega ta neid ei pesend) ja pani pisikese peegli mu ette leti peale, võttis riiulilt poolroostetand, kõrvaga kardtopsi (mis oli kui endine kõrtsi kortli mõõt) ja hakkas selle sees sinikirja seebist vahtu lööma. Mulle tuli asi juba õte kahtlane ette, kõige parema meelega oleksin putket teind, aga — paha ka parikmahert haavata. See tõi nüüd teisest toast voodilina, mis kindlasti kaua õigel kohal oma kohut oli täitnud, sellest tunnistasid kirpude seedimise jäljed kui ka muude, kuidagi otsasaanud voodielanikkude mälestusmärgid, — meister tahtis lina mulle õlgade ümber panna. Protesteerisin vastu, et — pole vaja. „Kuidas pole vaja,“ sai parikmaher pahaseks, „kas ma's ei tea, mis olema peab ja kuidas?“ — No mis sa teed! Siis võttis parikmaher oma püksirihma vöölt ja hakkas selle peal nuga „tõmbama“. Piilusin noa poole, see oli kohati sissesõõnud roostest must, aga ma mõtsin — ehk „võtab“ siiski. Kuj meister aga sellega kõrva äärest algas ja korra tõmbas — vesi tuli silmast välja. „Valus!“ kiunusin ma. „Ei või!“ Aga meister ei kuulnudki, kratsis edasi. „Ah valus?“ ütles ta, „teil juba valus. Sõjas lastakse soldatil pool pead puruks, see ei ole valus. Teie ütlete „valus!““ Ja kratsis edasi. Ja, aga, jumala eest, see oli nii va-

lus, et ei jõudnud välja kannatada. Ma lükkasin ta käe eemale ja kargasin istmelt. „Jätke järele, ei või. Andke vett, ma pesen vahu näo pealt maha, las jääb niisama.“ Aga parikmaher sai vihaseks, vehkis noaga. „Mis? Ja teie arvate, ma lasen teid siit niiviisi välja? Pooleli aetud habemega? Te tahate mind ja mu äri maha lammeerida?“ Ja surus mu vägisi istmele tagasi, tegi oma tööd edasi. — Põrgu piin oli see, Dante oma „Jumalikus komöödias“ (ütleb Liide) on niisuguse habemeajamise piina oma helvetis kirjeldamata unustanud. — Aga mis sa ikka teed! Kannatasin välja lõpuni. Maksin oma 20 kop. ja mind lasti rahulikult minna.

Sest ajast oli mul Nuustaku habemeajajate eest hirm, aga ärgu Hindrey arvaku, et tema kaapimine vähem valus oli kuj Nuustaku meistri oma aastal 1917. Ma kannatasin ära. Nüüd ma tean ja olen habemeajaja käest kuulnud: shiletiga habet ajada on hea, kui seda igapäev teha. On habe aga juba kolm päeva vana, siis rebib karvu. Moraal: oled juba Jeerikus käind, osta omale habemenuga.

Hindreyle olin ma unustanud ütelda, et see piinlik tund Nuustakul oli seitsme aasta eest. Nuustakust on „Otepää“ saanud, see ei ole enam hertsogi-riik, see ei ole ka Stefan Grahami „katseriik“, see on kultuuris edasisammund Eesti. Kui paar nädalat peale seda piina Hindrey tuskuulumi ukse ees endisel Nuustakul habet ajada lasin, võeti see seal — oi kui terava noaga — 10 marga eest maha kui niuhti.

A. de Vries

Aasialik viirastus

Vene legendiku ääretu avarus on ikka olnud piiriks lääne ja ida vahel. Mongoollaste tormid, mis keskajal ähvardasid hävitada terve Euroopa, murdusid vastu sõjariistus lääne kristluse kaljut, et siis laiali valguda Vene madalikul ja anda aastasadadeks iseloomu Vene saatusele, Vene inimesele. Ja nii kuidas Vene maa oli igavese tüli tallermaaks ida ja lääne vahel, nii on algusest peale Vene hinge kistud ja hõõrutud samas lahus, samas vastolus kahe ilma vahel.

Vene hing ei ole saanud kunagi tulla tasakaalu. Mõlemad ilmad temas sarnlevad vaenulistele vendadele, kes olles mässunud surmavasse heitlusse, iial ei saa kätte kooskõla ja rahu. Oma riigi- ja vaimuajaloo võimakamates isikutes — Peeter Suures, Turgenjev — püüab Vene inimene läände, otsib teadlikult oma olemuse täiust lääne, euroopalikust vaimust. Ja siis jälle — Vene geeniuses, Lenin, Dostojevski, tõuseb Vene hinge ürgsügavusest teadmine asjust, millest lääne inimene midagi ei aima, ilmutab ennast tunneteilm, mis oma sügavamas olemises läant kui oma laadile täiesti võõrast põlgab.

Igavene lainetamine ida ja lääne vahel ka Vene hinges.

Ja jälle on tulnud aeg, kus Venemaa ajaloo pendel idapoole välja lööb, jälle pühib mongoollaste torm üle Vene legendiku. Jälle haarab ida Vene hinge järele. Teises vormis ja teisel kujul kui varemalt, kuid mitte vähem saatuslikult ja saatust loovalt.

Ballett Moskva Suures Teatris, Venemaa kõige venepärasemas linnas, mis andis alguse Venemaa vabastamisele Mongoolia ikkest. Me oleme vähe hiljaks jäänud, viimased tulijad tõttavad toredasse saali, mis selget

tunnistust annab Vene rikkusest ja Vene pilamisest. Saali uksele seisab looshiavaja: imponeeriv pea. Vaatan lähemalt — ja, kas ma ei eksi? Kas ei ole näinud ma seda nagu Balti aadlimõisates, Stokholmi kaardiväes? Kõige jaunim põhjamaa pea, vana ja hall, valjude joontega, raass ta pika ja kitsa näo igas joones. On see vana sõjaväelane põhjamaaisest soost, kelle riigipööre ja vaaseksjäämine heitis ametist ja leiva juurest? Ei ole aega küsida ega taha ka — võib ju väljamaalase uudishimu vaasekese veel sügavamale villetsusse tõugata. Astume sisse. Kroonlühtrite kiirgav valgus laseb seinte ja istete sügavat punast täielt särada, murdub naiste ehetes. Olen ma tuhat ja üks öö unenäos? On see Scheheresaad, kes mulle keset enamlist Moskvat tahab ette võluda idamaiste naiste ringi?

Ei, see on tõelisus — idamaa võit, eel kõike Juudi soost inimese võit. Seal, looshist vasakul, säravad meile vastu noorte fanaatliste Juudi naiste valged näod, suured põlevad silmad täis tahet võimuks ja valitsemiseks: kommunistliku noorsoo loosh. Kõige puhtamast sefardilisest tüübist kuni negroididamaise segatõuni — on, kui veereks meist mööda kõigi Juudi tõugude kaleidoskoop. Seal — kaks looshi kaugemal: naeratavad, samaksjäävad mongoolinäod, kaitstud prillidest. Härrad smokingis ja mustas sidemes, väliskommissariaadi sefardilise ametniku saatel. On need Hiina saadikud, kes Kremli läbirääkimisi peavad 3. internatsionaaliga? On need burjaadid, need sündinud vahelsobitajad täiskasvanud idarahvaste ja maailma hõõguva püssirohukambri — Moskva — vahel. Pilkk üles keskkäiku: hirm vallutab mu: on kõik Aasia rahvad oma pojad ja tütreid siia saatnud, et meile pilti anda selle kõige rahva-

rikkama ilmajao inimkonnast? On need otsijad, kes oma õnnistust loodavad Moskva evangeeliumist, kes sealt õudsest aasialaste massist siia rutanud. Need on enamlaste Aasia propaganda-ülikooli mees- ja naisõppurid, kes välja valitud seks, et Moskva ilmahävitavate ideede kandjatena ka Aasiat rusudeks ja varemeks teha. Mus välgatab mõte: ring on suletud, Aasia ring. Hiina tuumvägedest ja mõrtsukatesalkadest esimesest enamlisest ajajärgust, kellest ka meie sõjaajalugu jutustada teab, kuni Moskva valeprohvetite Aasia jüngeriteni — Aasia marsib. Külmavärin käib must üle: kas ei ole Euroopal mingit pääsu, on Venemaa igaveseks langenud Aasia omaks? Seal kõlavad tasa Tshaikovski suurematu balleti „Luigejärve“ avamängu esimesed helid. Ja Vene hing laulab oma igavest laulu igatsusest iluduse ja kooskõla järele, oma aasialiku mineviku kannatustest, oma tungist ja oma igatsemisest euroopaliku inimsuse järele.

*

Peterburis oli see, „Venemaa aknas“ Euroopasse. Seal nägin elavat pilti, nii mõjuvat, nii haaravat, et see rohkem mõjus kui kõik tarkade meeste hoiatavad sõnad, kui kõik tabelid ja tõsiasjad. Varakevadine õhtu. Õhtutaeva põhjamaine selgus, väevalt puudutatud kergetest ududest, mis maast tõusid, laotas

oma helepunase avaruse suure läänlase, Peter I hiiglalinna üle. Tulime Morskajat mööda ja pöörsime Nevskile kindralstaabi maja vastas. Hiigla, lai uulits sirutus oma pikkuses meie ees, silmale lõputa paistev. Pea ühtki inimest uulitsal. Ja nii kuis öösel, inimesteta, linna iseloom ja vaim nii palju selgemini ja arusaadavamalt meile kõneleb kui tururüelemises või igapäevaste inimeste ruttavas te gutsemises, nii ka siin. Korraga — hüüded — plagin, kaugele kostvad puust sillutusel, selges õhus. Kaugusesse kaduva, piiritu kui stepp näiva uulitsa tumedalt tagapõhjalt ilmuvad ratsanikud, kes tuhatnelja ligemale kihutavad. Kes need on? Seal tulevad nad mühinal lähedale: väikestel, karvastel Siberi hobustel, kummardunud hobuse kaelale, peas muistne Aasia raudkübar, pikad mantlid keskajalise Vene-Aasia moe järele laiade paeltega risti rinnal kokku hoitud. Kisa ja vilistamine, habemes, lajad mongoollastenäod — kõik laiali valguv hämaras valguses. Lummutus on mööda. Mu saatja naerab. Ja, härrad teevad seda nüüd sagedasti nii. Nevski on hea harjutusväli enamlisele ratsaväele. Enamline ratsavägi?

Kas ei olnud see Tshingis-khaani eelvägi, mis Venemaal kõik euroopaliku maha tallanud ja täna nagu 700 aasta eest jällegi Euroopa piiril seisab?

Sisukord.

Eesti ajakirjanduse algusaegadelt	Hiinlane. Juhan Jaik	49
H. Prants	Magavale. Juhan Jaik	52
Vihmasel ajal. Aleksander Rebassov	Christoph Mickwitz †. Edgar Mesching	53
Sigtuna vallutajate radasid. Ed. Laaman	Härjad Franz-Josefistillal. Nigol Andresen	56
Arütegemise tund. G. E. Luiga	Telegraafi-agentuuride konverents Bernis 1924. Jaan Lintrop	58
Tõnis Tulver. Karl Rumor	Piedigrotta Napolis. Laos Metsloff	61
C. R. Jakobsoni ja prof. Köleri vahekord. A. Jürgenstein	Suvebine. Mart Raud	64
Jõululaul. Arthur Adson	Ajakirjanikud koolis. Harald Vellner	65
Kaugesse idasse. Edmund Hunnius	Põud. Mart Raud	66
Näitekirjaniku suurpäev. A. Kitzberg	Pardijahil. M. Aitsam	67
Eduard ja Kuningunde. Jaan Lintrop	Hindrey ärgu suurustagu. Jaak Tiibus	69
Artur Paulmeister †. A. Jürgenstein	Aasialik viirastus. A. de Vries	71
Surm. K. E. Soõt		48

Kas olete

elukalliduse vastu võideldes ja oma majanduslist olukorda parandada püüdes ära kasutanud kõik abinõud, mis Teid eesmärgile aitaksid?

Kindlasti – ei.

Kõige tähtsam neist abinõudest on kahtlemata Teie oma tarvitajateühisus.

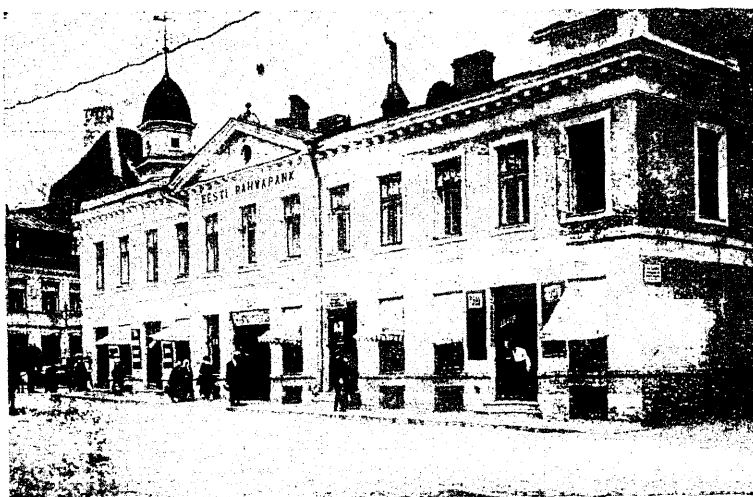
Milles seisab siis tema tähtsus?

- 1) **Tarvitajateühisus müüb täievärtuslist kaupa**, sest ta on liigete oma ettevõtte, kes mingisugust kauba võltsimist ei luba.
- 2) **Tarvitajateühisus kõrvaldab vahekasu saamise**, sest ta muretseb kaubad kas otse valmistajalt ehk kõige parematest esimestest ostuallikatest ja müüb neid õiglase hinna eest. Müügist tekkinud ülejääk jagatakse, peale kulude mahaarvamist, liigetele nende ostusummadele vastavalt ära.
- 3) **Tarvitajateühisus vabastab tarvitajad võlgorjusest**, sest ta ei meelita ostjaid võlguandmisega, vaid müüb kaupa kohemaksetava raha eest. Võlakoorem ainult suurendab muresid majapidamises.
- 4) **Tarvitajateühisused püüavad kaubamüügis kõige otstarbekohasemat ja odavamat süsteemi luua**, et iga tarvitaja kulusid kokku hoida.
- 5) **Tarvitajateühisused võitlevad alati elukalliduse, omakasu püüdmise ja majandusliste kriiside tekitamise vastu.**
- 6) **Tarvitajateühisusest ostes jääb kapital, mille ostja liikuma paneb**, ostja enese võimupiiridesse, sest tarvitajateühisuse liikmena olles võib tema ühisuse peakoosolekul kindlaks määrata need juhtrinõõrid, kuidas tema kapitalidega tuleb talitada. Eraettevõttest ostes ei ole ostjal enam mingit ülemist kauba eest väljaantud raha kohta.

Tarvitajad! – Teie ostusummad on suure tähtsusega majandusline jõud. Ärge neid juhusliselt ära andke omakasu püüdvatele isikutele, vaid tehke kõik kaubaostud oma tarvitajate- ehk majandusühisuste kauplustes ja liituge ühisuste liigeteks.

Eesti Tarvitajate Keskühisus,

üleriigiline tarvitajate- ja majandusühisuste keskorganisatsioon Tallinnas.

Ühistegeliste asutuste keskpank

EESTI RAHVAPANK

Tallinn, S. Karja tän. 19. Telef. 2-02 ja 28-28.

Toimetab igasuguseid panga operatsioone.

F. WACHTMEISTER

S. TARTU MNT. NR. 1. TALLINNAS TELEFON N^{RID} 50 JA 50A

Soovitab võimalikult odavate hindadega oma suurest laost:

majaehitajatele uksehingesid, lukkusid, krihvisid, aknahingesid, kremonisid ja klaasi, katusepappi, plekki ja lakktõrva, seinapappi, naelu ja makulatuuri, pliitised, praeahjusid, uksi ja siibreid, kõiksugu värve, värmitsat jne.;

pottseppadele kõiksugu ahju-tarbeasju, tööriistu jne.;

tisleritele ja puuseppadele hõõvliraudasid ja pakkusid, puurisid, peitlid, vaaderpassisid, saagisid, mööblilukkusid, krihvisid jne.;

lukkseppadele ja seppadele alasid, kruustangisid, haamid jne.;

põllumeestele okastraati, sahatiibu ja -terasid, lattrauda ja terast, hangusid labidaid, kette, naelu, tööriistu, Soome kirveid jne.;

perenaistele kõiksugu majapidamis- ja tarbeasju;

pudu-, raua-, vask- ja teraskaupu Soome-, Prantsus-, Inglis-, Ameerika, Eesti-, Läti-, Saksa-, ja Venemaa vabrikutest.

Kaupmeestele ostutingimised kõige kasulikumad.

Ühistegeline keskkorraldus kindlustuse alal

Eesti Ühistegeline Kindlustus-Keskselts

Tallinnas, S. Karja t. 19. Telef. 26-13.

Ühistegelised asutused, kindlustage omi varandusi

Eesti Ühistegelises Kindlustus-Keskseltsis.

Ühistegelised (vastastikused) kindlustusseltsid, sõlmige
edasikindlustus-lepinguid

Eesti Ühistegelise Kindlustus-Keskseltsiga.

PIKTIDE JA JOONISTUSTEGA ILLUS-
TREERITUD ODAV RAHVALEHT

„ÜHISTEGELISED UUDISED“

JA ÜHISUSTE TEGELASTE PRAKTILINE NÕUANDJA

„ÜHISTEGEVUSLEHT“

EI TOHIKS PUUDUDA ÜHEGI KODANIKU LAUAL.

TELLIDA SAAB IGAST POSTIASUTUSEST JA ÜHISUSEST.

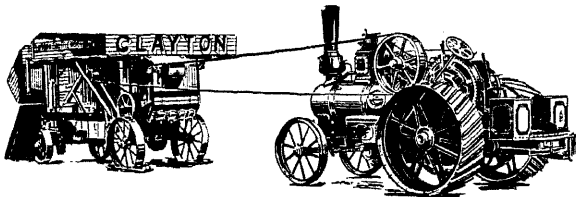
TOIMETUS JA TALITUS:

TALLINN, S. KARJA TÄN. 19. TEL. 26-13.

TELLIGE PROOVINUMBRID!

TEHKE KAASÕDDI!

Kuulsa Inglise **Clayton & Shuttleworthi** vabriku

isesõitjaid, hobustega veetavaid
ja traktoritega kokkuseatud

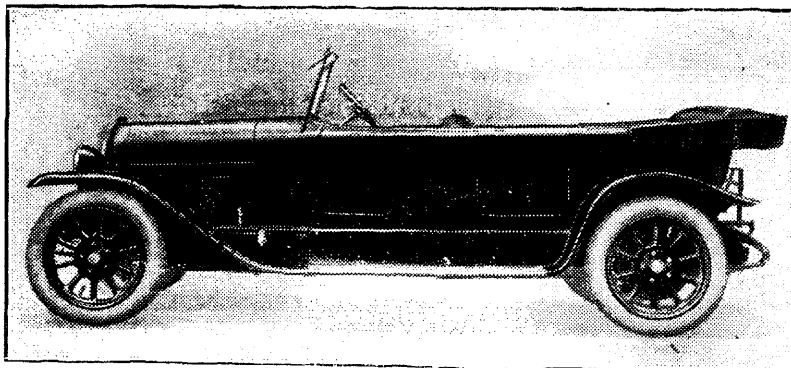
**rehepeksu-
garnituure,**

Claytoni küllastatud ja soojendatud auruga

lokomobiile igasuguse väike- ja suurtõstuse jaoks 4 kuni 1000 HP.

18/25 ja 20/30 HP **Fiat traktorid,**

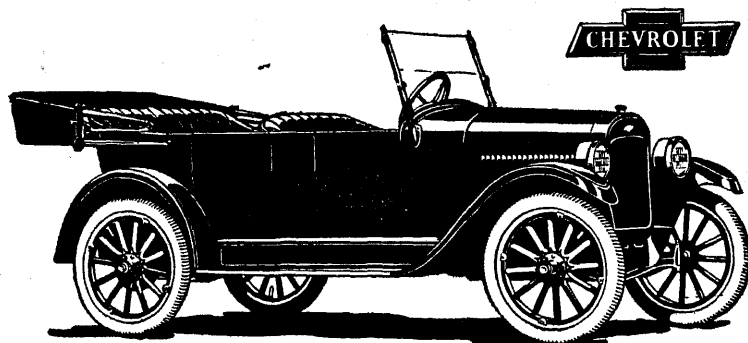
missugused väljaspool võistlust oma ökonoomilise, suure töövoime ja vastupidavuse poolest.

Sõidu-, veo- ja omnibusautosid

praegu Euroopas kuulsamatest Itaalia **Fiat** autotehastest.

Kõik, mis moodne tehnika auto konstruktsiooni ja välise ilu alal pakkuda suudab, on kehas-
tatud Itaalia **Fiat** automobiilides,

kuna Kanada **Chevrolet** autod hinnaga võrreldes Ameerikas kõige praktilisemaks ja
ökonoomsemaks loetakse, olles sellejuures nägusad ja hinna poolest kõigile kättesaadavad.

Laevamootore, laeva mootor-vintse ja **naftamootore** igas suuruses

soovitab soodsamate hindadega ja maksutingimistega

HANS VINNAL,

Tallinnas,
Tatari t. 1.

Kõnetr. 3-42 ja 3-72.

Andke rahvale, mis rahva kohus!

„RAHVALEHT“

on ajaleht kõigile.

Inimene, kes kord „Rahvalehte“ lugenud, on juba tema alaline sõber. „Rahvaleht“ on igas majas oodatud külaline, olgu see linnas või maal.

Milles seisavad selle põhjused:

„Rahvalehes“ leiab lugeja kõike seda, mida ta teistest lehtedest seni asjatult on otsinud. Kõik, mis ilmas sünnib huvitavat ja põnevat — peegeldub „Rahvalehe“ veergudel nii sõnas kui pildis.

„Rahvaleht“ ei seisa ühegi kildkonna teenistuses. Ta ütleb tõtt kõigile suu sisse. Lehe juhtkirjad on lühikesed, kuid selle eest sisurikkad. Teaduslike kirjutuste kõrval leiab lugeja põnevaid romaane ja jutte. Samuti annab „Rahvaleht“ oma lugejatele tulusaid näpunäiteid igapäevases elus. „Rahvalehes“ on lugejatel oma nurk, kus lugejad võivad vahetada mõtteid küsimuste üle, mis neid huvitavad.

„Rahvaleht“ ilmub igal kesknädalal ja laupäeval ja toob kaks korda nädalas lugejatele kokkuvõtlikult seda, mida pakuvad päevalehed seitsme päevaga. See hoiab kokku lugejal aega ja raha.

„Rahvaleht“ maksab postiga koju kätte saates ainult 100 marka veerandaastas. Tellida võib igast postkontorist teiste lehtede tellimiste vastuvõtjailt. Üksiknumbri hind 5 marka.

Praegusel kitsal ja tööpuuduse ajal tuleb „Rahvaleht“ oma lugejatele sellega vastu, et teenisuse ja korterriotsimise kuulutused poole hinnaga lehes avaldab.

„Rahvalehe“ toimetus ja talitus asuvad: Tallinn, Vene tän. nr. 8. (Postkontori vastu)

Ainuke pahem-
poolne ajaleht

Eestis

„Ühendus“

Eesti
sotsialistide
häälekandja.

»Ühendus« ilmub Tallinnas igal laupäeval Eesti sotsialistide ühise häälekandjana. Peatoimetaja Karl Ast-Rumor. Kaastiööd teevad tuntud sotsialistlike parteide tegelased kodu- ja väljamaal.

»Ühendus« toob ülevaateid tööliste ellu puutuvatest sündmustest meil ja mujal, samuti kõigist tähtsamatest päevasündmustest. Annab kokkuvõtetult tööliku kirjelduse riigikoogu tööstes. Paljastab töusikute ahnust, hoolimatust ja omavoli. Avaldab sotsialistide seisukohad põnevamate päevaküsimuste kohta. Kannab avalikkuse eite tööliste kiitide hädad ja viletsused. Juhib tööliklassi võitlust oma elujärgi parandamise eest. On elavaks lüliks kõigi sotsialistiliselt mõtlejate kodanikkude vahel.

»Ühenduse« tellimishind on ainult 20 mrk. kuus. Tellimised tulevad saata vähemalt 2 kuu peale. Üksiknumber maksab 5 mrk.

KUULUTUSTE HINNAD: IV lhk. 5 mrk., I lhk. 10 mrk. ja tekstis 12 mrk. mm.

TOIMETUS JA TALITUS:

TALLINNAS, SUUR-BROOKUSMÄGI NR. 4.

Avatud k. 10—1 ja 3—6.

Abitalitus: Tartus, Lossi t. nr. 3, kesknõukoogu ruumes.

Suur poliitiline, majandusline ja kirjandusline ajaleht

„KAJA“

ilmub Tallinnas iga päev.

„Kaja“ poolehoidjate arv kasvab alatasa ja tema lugejate pere suureneb järjest. See tõendab kõige paremini, et „Kaja“ siht on õieti valitud.

„Kajal“ on vilunud ajakirjanikud. „Kaja“ toimetuses töötavad vilunud ajakirjanikud ja eriteadlased igalt alalt. Temas võtavad sõna Eesti silmapaistvamad poliitikategelased, valgustades põhjalikult Eesti riiklises elus üleskerkivaid küsimusi. Laialdane kirjasaatjate võrk nii sise- kui ka väljamaal võimaldab „Kajale“ huvitava ja mitmekülgse sisu, mis asjalik ning tõele rajatud.

„Kaja“ ei tee kõmu, kuna tema veerud ülespuhutud kõmulistele kirjutustele suletud on.

„Kaja“ kuulutustel on eriliselt head tagajärjed, sest „Kaja“ loevad kõik töösturid ja ärimehed Eestis. mispärast „Kajas“ kuulutamine ennast mitmevõrra ära tasub.

„Kaja“ hinnata kaasanded: 1) „Kaja“ tähtraamat, 2) „Kaja“ seinakalender, 3) vähemalt poolaasta tellijatele põllutööajakiri „Põllumees“.

Tellimisi toimetavad kõik postkontorid. -: Address: Tallinn, Pikk uul. 40, postkast 28. Kirjastus-osaühisus „KAJA“.

Kõige kasulikum ajaleht lugeda seal, kus post harva käib, on Tallinnas 2 korda nädalas ilmuv ajaleht

„TEATAJA“

„Teatajat“ loeb igaüks, kel aega ja raha vähe, sest „Teatajast“ odavamalt ega sisurikkamat lehte Eestis ei ole.

„Teatajale“ antakse hinnata iga nr.-ga kaasa eri jutulisa põnevast ja huvitavast lugemismaterjaali.

Talituse aadress: Tallinn, Pikk uul. 40. Postkast 28.

Perekonnaleht

„KODU“

Ilmub kaks korda kuus. Huvitav sisu — romaanid, jutustused, populaär-teaduslikud kirjatööd, luule, naljad, j. p. m. Hulk pilte — sündmustest, tegelastest, loodusest j. n. e., nii kodust kui võõrsilt.

Tellimise hind:

12 kuud (24 nrit) —	mk. 500.—
6 „ (12 „) —	„ 250.—
3 „ (6 „) —	„ 125.—

Üksik nr. mk. 30.—

Tellimisi võtavad vastu kõik kodumaa postiasutused.

Talitus Tallinnas, Lai tän. 38.

Telefon 18-66.

Üldine põllumajandusline ajakiri

„Põllumees“

ilmub 1925. aastal korralikult edasi.

Väljaandja
Eesti Põllumeeste Keskselts.

Toimetaja Cand. agr. J. Hünerson.

„Põllumees“ on iga aastaga järjest kasvanud ja tuumakamaks muutunud. Tellijate arv on 15 000 tõusnud. „Põllumehe“ hind jääb endiselt odavaks:

Aastas postiga 150 mrk, asunikku-
dele instruktoreite kaudu tellides
50 marka.

Tellimisaadress: Tallinn, Suur Roosikrantsi uul. nr. 12.

„Põllumehe“ talitus.

K/M
G. PIHLAKAS & POJAD

TALLINNAS

JAANI TÄN. NR. 6

TEL. 4-79

MÜÜB SUUREL JA VÄIKSEL ARVUL
KÕIKESELTSI PABERIT JA PAPPI.
KONTORI JA KANTSELEI TARBEID

OMA PABERKAUPADE TÖÖSTUS

KIRJAÜMBRIKUTEHAS

RAAMATUKAUPLUS • KIRJASTUS

TELLIMISED TÄIDETAKSE KIIRELT JA
KORRALIKULT

A.-S.
**EESTI LAENU
PANK**

Põhikapitaal mk. 15.000.000.—

Tallinnas, S. Karja uul. 18.

Endine Eesti Vastastik. Krediit-Ühisus Tallinnas.

Osakonnad: Petseris ja Irboskas (jaam).

Maksab hoiusummade eest
7—12⁰/. Diskonteerib veks-
leid, annab laenusid väärt-
paberite ja kaupade kind-
lustusel ja toimetab kõiki
pangaoperatsioone sise- ja
väljamaal.

EESTI LAENU PANGA JUHATUS.

XXII. Tallinna Eesti
põllumajandusline näitus
peetakse ära 11.—15. septembrini 1925. a.

Peajaoskonnad näitusel:

Põllutöö. Loomakasvatus.

Põllumajandusline tööstus.

Iga edenenud põllumees, põllumajandusline tööstusasutus
ja äri esinegu väljapanekutega näitusel! :: Igaüks tulgu
:: näitust vaatama. ::

Näituse büroo: Tallinn, Nunne tän. nr. 20.

Tallinna Eesti Põllumeeste Selts.

K A U B A M A I A

VENNAD MAASEPP

Tallinn, S. Tartu mnt. nr. 13. Kõnetraat 4-16

Telegr.: MAASEPP - Tallinn

Koloniaal- ja tubakakaubad

petrooleum

bensiin ja

nafta

masinaõli

Müük suurel ja väikesel määral.

DIE GROSSE DEUTSCHE ZEITUNG ESTLANDS

„REVALER BOTE“

(Nachfolger der i. J. 1860 gegründeten „Revalschen Zeitung“)

ist das deutsche **kulturell, politisch und wirtschaftlich führende Blatt** in Estland. Vertritt die politischen und wirtschaftlichen **Interessen des Deutschtums in Estland** und strebt eine innerpolitische Verständigung an.

Die **beste Informationsquelle** über die Verhältnisse in Estland. Eingehende objektive Berichterstattung über das **gesamte Wirtschaftsleben Estlands**.

Vermittelt den **Weg in den Osten**. — **Einzige** deutsche Zeitung in **Europa** mit besonderer **Russland-Beilage**, die weite Verbreitung und grösste Anerkennung von Seiten **wissenschaftlicher und wirtschaftlicher Organisationen** findet.

Regelmässige Schiffslisten und Kursnotierungen.

Bezugspreis bei direktem Bezuge vom Verlag: monatlich 200 EMk. — Die Staatspostanstalten in Estland, ebenso in Deutschland, Finnland u. a. L. nehmen Abonnements entgegen.

Anzeigenpreis: für 1 mm Höhe der Spalte im Anzeigenteil für Estland 5 EMk., für Deutschland 10 Goldpfn., für Lettland 8 Centimes, für d. übrige Ausland 100% Aufschlag.

• **Anzeigenaufträge empfangen**: die **Geschäftsstelle** des „Revaler Boten“ (Reval, Raderstrasse 12, Postfach 51), **im Auslande**: alle grösseren Annoncen-Expeditionen

«VABA MAA»

on juhtiv, eeskujulikult toimetatud, uudisterikkam ja kõige loetavam päevaleht Eestis

Peatoimetajad A. ANDERKOPP ja ED. LAAMAN Väljaandja k.-ú. «VABA MAA»

Ilmub päevas 8–12 lehekülge piltidega. Gori algupärased karikatuurid, alati põnevad romaanid — Kõige kasulikum leht kuulufajatele. — Koju kätte saates ainult 120 marka kuus. Sealjuures hinnata kaasanneteks: piltidega nädalleht «Esmaspäev», põllumajandusline ajakiri «Maamees» ja ärarebitav seinakalender

Aadress: «Vaba Maa», Pikk tän. 54, Tallinn Kuulutuste kontor Harju tän. 34

«ESMASPÄEV»

Ainuke omapärane piltidega nädalleht Eestis

Ilmub iga esmaspäev vara hommikul 60.000 eksemplaaris
Peatoimetaja ja väljaandja A. VEILER

Kõige põnevam, miimekesisem ja pildirikkam lugemismaterjal. «Esmaspäeva» loetakse igas perekonnas maal ja linnas, sellepärast leiavad kuulutused siitkaudu ka kõige kaugematesse riiginurkadesse teed. Leht maksab postiiga ainult 50 marka veerandaastas

Aadress: «Esmaspäev», Pikk tän. 54, Tallinn

«RONK'ä»

loeb igaüks, kel noorustuli hinges. Ajakiri ilmub igal laupäeval vähemalt 24 lhk. hulga piltidega

Kõige loetavam ajakiri Eestis, mis laiali läheb 15.000 eksemplaaris
Tegev toimetaja HELMI JANSEN Väljaandja A. VEILER

Mitte ainult jõuka rahva lastele, vaid koogu noorsoole on määratud «Ronk». Seepärast maksab ka «Ronga» üksiknumber ainult 10 marka, postiiga 100 marka veerandaastas

Aadress: «Ronk», Pikk tän. 54, Tallinn

A-S.
**BALTI PUUVILLA- JA
SINDI KALEVIVABRIKUTE LADU**

TALLINNAS, S. Karja tänav 13

Juhatus 24-66

Kõnetraat:

Üldine 2-41

Arveosakond 31-58

Igasugu pleekimata ja pleegitud pesuriide müük kui ka värvilised, valitud mustritega voodri- ja naisterahva kleidiriided. Sitsirätikud suures mustrite väljavalikus. Kalevi osakonnas täielik väljavalik igatselti villasest riidest. Eesti niiti omas proovitud headuses kõigis numbrites. Kõik kaubad ainult oma vabriku saadused

Müük suurel arvul

**RAHVUSVAHELINE
NÄITUS-MESS**

Tallinnas 15-24. augustini 1925. a.

Koosneb 26 laiaulatuslisest osakonnast tööstuse ja kaubanduse alalt.

Parem võimalus turgude leidmiseks kodu- ja väljamaal.

Korraldaja A/S. „NÄITUS“

Address: Tallinn, V. Viru uul. 12, A/S. «NÄITUS» ■ Tel. 23-64.

Telegr. aadr.: Tallinn NÄITUS.

RIIGI TRÜKIKODA

TALLINNAS, NIINE TÄN. Nr. 11
KONETR. Nr. 12-47, 28-67, 28-66, 29-48, 2-64

***

VALMISTAB ODAVALT, RUTTU JA MAITSERIKKALT IGASUGU-
SEID TRUKITOOSTUSE ALALE KUULUVAID ÜHE- JA MITME-
VARVILISI TRUKITOID NAGU:

PANKADELE TSHEKKE, TRANSFERTE JNE. ~ ~

ÄKTSIASELTSIDELE AKTSIAID, OSATAHTI, HOIUTAHTI JNE.

ARIDELE, ETTEVÕTETELE JA SELTSIDELE IGASUGU-
SEID RAAMATUID, PLANKETTE, SILTE, ETIKETTE, REKLAAM-
PLAKAATE, LOTERIITAHTI, POLIISE, PILETID JNE. ~ ~

RIIGI JA OMAVALITSUSE ASUTUSTELE RAAMATUID,
PLANKETTE JNE. ~ ~

RIIGI TRUKIKOJAL ON OMA RAAMATUKOITMISE
TOOKODA, KUS VALMISTATAKSE MITMESUGUSEID KOITE-
TOID LIHT- JA ILUKOITES ~ ~

% „KULDALA“

KUNINGA TÄN. 4, TALLINN

LADUS SUUR VALIK

HÕBE-LAUANÕUSID, KULD- JA
HÕBE-TASKUKELLASID, LAU-
LATUSE- JA ILU-SÕRMUSEID
JA PALJU MUID MEIE ERI-
ALASSE PUUTUVAID KAUPASID

„KULDALA“

TEL. 13-66

Tarvitajatetõhisus

«**OMA**»

on tuntud pealinna suurele hulgate
elanikele.

Kes veel ei tunne, need:

kul vajate jalanõusid,

astuge „Oma“ saapamagasini
S. Karja uul. 18, sealt leiata kõige
paremat võisilematu hinnaga.

**Koloniaalkaupa ja
majapidamistarbeid**

ostate kõigist „Oma“ kauplustest
samul tingimustel.

**Kui loobute üheks õhtuks
kavatsetud ehk ka juhust-
kust lõbustusest** ehk jäfate mõne
kahilase aktsiaseltsi aktsia ostmata,
mida hea sõber pakub, ning allesjää-
nud summas väikese osa maksate
„Omasse“ osamaksuks, siis aitate neid
tingimusi veelgi paremaks luua. T/Ü.
„Omas“ ei lähe Teie raha kaduma.

Tehke katset!

Uusi liikmeid võetakse alati vastu
Vana Posti uul. 7.

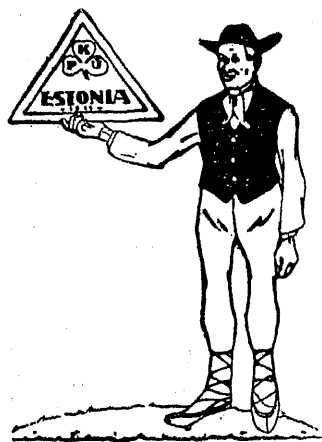
Põllumajandusline Keskuhisus

„ESTONIA“

Ainus ühistegeline põllu-, karja- ja linnu-
kasvatuse saaduste väljaveoäri Eestis.

Ostab:

**võid,
mune,
linde,
elusloomi,
sigu j.n.e.**

ja maksab kõrgemat päevahinda.

Kauplused:

Jaani tän. nr. 3. Tel. 8-45.

Müürivahe tän. nr. 10, uues Laenupanga majas, tel. 23-09.

Narva mnt. nr. 42. Tel. 27-42.

Jakobsoni tän. nr. 4. Tel. 5-18.

Pelgulinnas, Tarabella tän. nr. 28.

Koplis, Vene-Balti tehase majas nr. 21.

Nõmmel, Jaama tän. nr. 14, Masingi majas.

A. Einpaul

Suurem karja-, linnu- ja põllu-
saaduste eksportäri Eestis

KONTOR, LADUD ja MEIEREI
TALLINNAS

Siimeoni uul. nr. 19

Telefonid: 22-24 ja 20-14

Telegrammide aadress: AEINPAUL, Tallinn

OSAKONNAD:

Paides, Vee uul. nr. 10; Kärnu mõisas, üle Kadrina

Esitused üle maa

A.-S.
„Külmetus“

Eksport-tapamajad, külmetusmajad
ja vorstivabrik.

Tallinn, Koppel.   :-: Telefon 21-12.
Linna kontor Pikk uul, 45, telef. 4-70.

Ostab elussigu 4½–6½-puudaseid.

Eksporteerib liha- ja rasvasaadusi,
nahku, harjaseid ja muud.

Rasvasulatistehas valmistab:
söögi- ja tehnikarasvasid.

Aksia-Selts Tallinna paberivabrik

E. J. JOHANSON.

TALLINNAS, Maakri uul. 27.

Valmistab kõiki sorti kirjutus-,
post-, trüki-, raamatu-, joonistus-,
album-, ajalehe-, rotat-
sioon-, poogna- ja muid **paberid.**

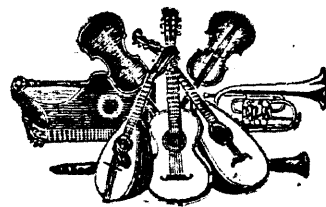
Tallinna Kaupmeeste Diskonto ja Laenu Pank.

Tallinnas, Viru uul. 18,
omas majas.

Kõnetr.: Juhatus 25-10
Operatsioonisaal 8-01

**Toimetab
kõiki panga ope-
ratsioone**

Ainuke

täielik MUUSIKARIISTADE ja
NOODI eri-äri Eestis on

o.-ü. „Esto-Muusika“
Tallinnas.

Ladus on alati suures valikus: Tiibklaverid, pia-
niinod, harmooniumid. Puhkpillid ilmakuul-
satest vabrikutest võistluseta hindadega kõrges
väärtuses. Suured ja väikesed trummid. Viiulid,
gitarid, mandoliinid, lauted, tsitrid, domrad,
banjod jne. Löötsapillid, suupillid ja laste muu-
sikariistad. Grammofonid ja grammofoni noodid.
Grammofoni mehaniigid, vedrud, membraanid
jne. Igasuguste muusikariistade osad ja tarbe-
asjad. Kõiksuguste keelpillide keeled mitmesu-
guses väärtuses. Viiulikastid, kanifool, poog-
nad, noodipuldid jne.

Parandustöökoda ja klaverite häälestamine.

*Tähtis uudis
raamatufarrastajaile*

KOKKUSEATAVAD RAAMATUKAPID

Igal ajal täiendatavad

Nõudke kirjeldusi ja hindu!

MÖÖBLIVABRIK

A.-S.

„MASSOPRODUKT“

TALLINN,

S. Tartu mnt. 61-d, tel. 18-96

Philips lambid

*tarvitavad vähe voolu ja
annavad palju valgust*

Ainuesitajad

A. Kapsi & Co

Tallinnas - Tartus

EESTI KINNITUS - AKTSIA - SELTS

«POLARIS»

TOIMETAB KINNITUSI

TULE-, MURDVARGUSTE, MAA- JA MEREVEO-,
RAHA-, VÄARTPABERITE, VÄARTSAADE-
TUSTE, KLAASI- JA KASKO-

ONNETUSTE VASTU

AGENDID IGAS LINNAS

JUHATUS ASUB TALLINNAS, VANA VIRU TÄN. 12

Telegr. aadr. „POLARIS“ Kõnetraat 14-41

OSAKOND ASUB TARTUS, LIHATURG 7. Kõnetraat 6-75

Eestimaa põllusaaduste ümbertöötamise

O=U
„VIRU“

TALLINN, S. KLOOSTRI TÄN. nr. 22/18, TELEFON 8-13

VABRIKUD: Rakveres ja Kadrinas

AINUKE KÕIGE TÄIELIKUM

KARTULITÄRKLISE- JA

SIIRUPITÖÖSTUS EESTIS

MITMETE KÕRGEMATE AUHINDADEGA KROONITUD

Puhtasordilist

teravilja-, juurevilja-, aiavilja-,
heina-, ja lille-

seemet

kasvatat Jõgeva ja Luunja mõisa-
tes ja sellekohaste lepingute alusel
üksikute põllumeeste ja aednikkude
juures Eesti sordiparanduse seltsi kont-
rolli all ja **müüb** kõiksugu kõrge külvi-
väärtusega seemet ühisustele ja põllu-
meeste-seltsidele alandatud hindadega.

Põllumajandusline kirjandus, aian-
duse ja mesinduse tarberistad
ühisuse kauplustes alati saadaval.

Eesti Seemnevilja Ühisus

Tallinn, «Estonia» teatrimajas.
Telefon 8-60.

Osakonnad ja esitajad kõigis
kodumaa linnades.

TALLINNA LINNAPANK

Tallinnas, Mundi uul. nr. 2.

Telefonid: Juhatus 19-30
Äriruum 3-13

Pank toimetab kõiki
pangaoperatsioone
sise- ja väljamaal.

Võtab kaupsid oma
aidaruumidesse hoiule
ja annab nende vastu
laenusid.

JUHATUS.

KINNITUS-AKTSIASELTS

EESTI LLOID

PEAKONTOR TALLINNAS

PIKK UUL. nr. 28.

KÖNETRAADID: 6-24, 17-03.

TULE-, ELU-, ÖNNETUSJUHUSTE
JA VEOKINNITUS.

KINNITAGE OMA VARANDUST JA ELU
KUNI VEEL AEGA ON!

A. J. Trankmann ja Ko.

Tallinn.

T. a. «Tranco».

Pikk tän. 43.

Kõnetr.: 3-59, 16-89.

Laeva-maakleri ja speditiooni äri, kinnitus-agendid.

Korralik aurulaeva-ühendus

Hamburist, Antwerpenist ja Rotterdamist Tallinna ja tagasi.

Kaubavedu üle Hamburi ka kõikidesse teistesse maailma sadamatesse
— — **otsekoheste** konossementide väljaandmisega. — —

A. J. Trankmann ja Ko.

Tallinn.

T. a. «Tranco»

Pikk tän. 43.

Kõnetr.: 3-59, 16-89.

A.-S.

„EESTI REISIBÜROO“

Tallinn, Pikk tän. nr. 6.

Kõnetraat 20-20.

Osakonnad: Tartus, Suur turg 3.
Narvas, Peetri turg 2.

Müüb raudteepileteid ja platskaarte kõikidesse Eesti raudtee-jaamadesse ja väljamaade tähtsamatesse keskkohadesse; laevapileteid kõikidesse maailma osadesse, õhusõidu pileteid kodu- ja väljamaa liinidel ja tähtsamate kodumaa autoomnibusside pileteid; vahetab raha; kinnitab reisi kraami ja reisijaid õnnetusjuhuste vastu; mureseb väljamaale sõitjatele passe ja viisume; korraldab ringreise kodumaal ja Kesk-Euroopa riikides; müüb reisi- kirjandust jne.

Linna ümbruse jaamade kuukaardid igal ajal saadaval.

Väljamaale sõitjatele saadaval raudtee- ja laevapileteid kõikidesse Euroopa riikidesse

Väljarändajatele saadaval pileteid Põhja- ja Lõuna-Ameerikasse, Austraaliasse j. n. e.

Kõik väljamaa raudtee- ja laevapiletid müüakse nominaalhinnaga ilma iseäralise lisatasuta!

Kaubamaja

„MARS”

Tallinnas, Harju uul. 23.

Telefon 8-53.

Elektriosakond:

Elektri-armatuurid,

„ -lambid,

„ -mootorid,

„ -materjaalid.

Majandusosakond:

Portselanserviisid,

Klaasajad,

Alumiinium keedunõud,

Emailkaubad.

Müük üksikult ja hulgan.

Soovitan heas valikus

saapaid,
kingi,
kalosse.

M. DUBAS

TALLINNAS,

Jaaniuul. nr. 6, kõnetr. 22-19.

PÕHJA-EESTI ÜHISPANK
TALLINN

Väike Karja uul. nr. 3

Kõnetraat nr. 602

Pank võtab raha hoiule, annab välja
laenusid oma liigetele ja toimetab
kõiksugu pangaooperatsioone

KOMMERTS PANK

TALLINN, Suur Karja uul. 15

Telef.: 9-86 ja 9-89

Telegr. aadress: „KOMMERTSPANK“

Toimetab kõiki pangaoperatsioone

Õmblusmasinad Naumann, Pfaff, Vesta ja Glara jne.

XX Tallinna Eesti näitusel õmblusmasinad kõrgema auhinnaga —
kuldaurahaga kroonitud.

Kudumismasinaid, jalgrattaid Naumann ja Mars, õhugumme ja mantleid,
koorelahutajaid ja põllutöömasinaid parematest vabrikutest ja kõigile
tähtendatud masinatele tagavaraosasid

soovitab

K. SAAR ja Ko.

Tallinnas, Estoonia puiestee nr. 27.

Osakonnad: Tartus, Raatuse u. 2; Rakveres, Peeterburi uul.; Jõhvis, turuplats.

K. Saare firma töötab üle 20 a., äriosanikud sel alal üle 30 a.

Soovitame ladust ja muretseme tellimise peale kohale
isesõitvaid ja veetavaid
REHEPEKSUGARNITUURE

Inglise, Saksamaa ja Rootsi vabrikutest; Ameerika, Saksa-
maa ja Rootsi hobuserehasid, rohu- ja viljaniitjaid ning nende
jagusid; atru, äkkeid, külvimasinaid.

**Piimaveokanne, masinaõli, masinarihmu,
naelu, rauda, veskikivivalamise materjaali,
kunstväetisaineid j. n. e.**

Il m a k u u l s a i d

„ALFA“ ja **„ASTRA“**
koorelahutajaid piimatalituse masinaid.

Piimatalituste sisseseadete **eelarveid** ja **plaane** valmis-
tame aastakümnete jooksul saadud kogemuste põhjal.

TALLINNA EESTI MAJANDUSÜHISUS

Tallinnas, Estoonia (Viruvärava) puiesteel nr. 21.

Kõnetraat 85.

Abikauplus nr. 1, S. Pärnu maantee 30.

Abikaupluse juures sissesõiduhoov põllumeestele.

Telegr. aadress: „ESTOKOMMERTS, Tallinn“.

A/S. W. Schneider & Ko. uus masinateladu Tallinnas, V. Tartu maantee nr. 9.

Kõige suurem **terase, raua, ehitusmaterjalide, käsitööriistade, põllutöö-** ja kõiksugu **masinate kauplus** Eestis.

Suur ladu kõiksugu õlisid ja masinarihmu.

Oma sahaterade ja asside vabrik.

Kaubanduse ja tööstuse aktsiaselts

W. Schneider & Ko.

Tallinnas Estoonia puisteel nr. 19.

Tartus osakond Raatuse tän. nr. 13

Telegrammi aadress: VALSCHNEIDER, TALLINN.

Telefonid: Juhatus ja kontor 18-42.
Tehnika osakond A. 26-34.
põllutöömasinad jne.
Tehnika osakond B 26-34.
puu- ja rauatööstuse masinad jne.

Kauplus 4-01.
Kaupmeeste osakond (en gros) 4-02.
Sahaterade ja asside vabrik 30-87.
Tartu osakond, Tartus 7-65.

===== Igaühele kasulik ostukoht. =====

PÕHJA PANK $\frac{A}{S}$

TALLINNAS, Suur Karja tän. nr. 20, omas majas.

Telegrammi aadress: „POHIPANK“

OSAKONNAD: Tartus, Viljandis, Võrus, Abjas ja Türil.

Avarad laduruumid Tallinnas, Uuel tänaval
— nr. 32/34 kaupade mahutamiseks. —

Panga varakambrites Tallinnas ja Tartus teras-
laekad (Safes) väärtuste ja dokumentide
— hoiuks kolmes suuruses välja üürida. —

Ühendused kõigi kodumaa kui ka kõigi suu-
— remate linnadega väljamaal. —

Pank maksab hoiusummade pealt $7\frac{1}{2}$ —12% aastas,
kannab maksuta raha üle teise linna, kus panga osa-
konnad, ning toimetab kõiksugu panga operatsioone
kodu- ja väljamaal.

EESTI PANK

TALLINN

OSAKONNAD:

HAAPSALU	RAKVERE
KURESAAR	TALLINN
NARVA	TARTU
PÄRNU	VILJANDI
PAIDE	VÕRU
PETSERI	VALK

VÕTAB RAHA HOIULE, JOOKSVALE ARVELE JA
TÄHTAJA PEALE. DISKONTEERIB VEKSLID JA ANNAB
LAENUSID. OSTAB KULDA JA HÕBEDAT. OSTAB JA
MÜÜB VÄLISVALUUTAT JA TOIMETAB KÕIKSUGU
PANGAOPERATSIOONE SISE- JA VÄLJAMAAL.

KORRESPONDENDID:
KÕIK SUUREMAD PANGAD
VÄLJAMAAL

Harju Pank A. S.

Tallinn.

Telegrammi aadress: „Harjupank“.

Jaoskonnad:

Narvas, Pärnus,
Koplis Rakveres,
(Tallinna läbedal), **Tartus.**

Toimetab igasugu panga operatsioone.

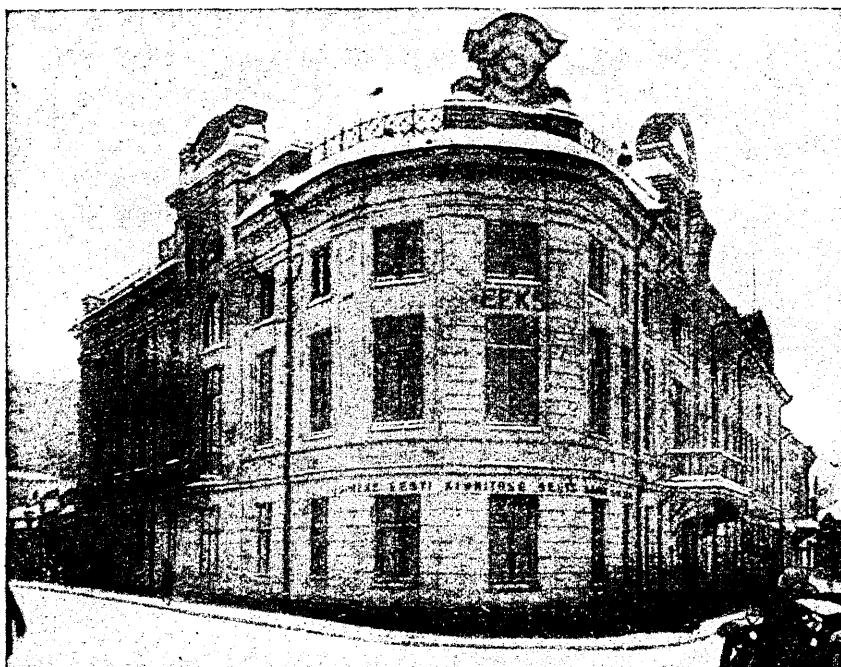
**Korrespondendid igas
linnas sise- ja väljamaal.**

**Pösi- ja
tagavarakapitaalid: Emk. 62.000.000.—**

**Oma speditiooni osakond.
Oma kaubaladud. - Kaupade
soetulevõtmise, tootmise jne.**

**Kinnitusselisi „Eesti Elold“
pea-agentuur**

- Tallinnas ja panga jaoskondades. -:

**Esimese Eesti Kinnituse Seltsi maja Tallinnas,
Lai tän. 1.**

Esimene Eesti Kinnituse Selts

**Peakontor: Tallinnas, Lai tän. 1, oma maja.
Kõnefraat 7-85.**

**KÕIGE VANEM KINNITUSE SELTS
EESTIS.**

ASUTATUD 1866 AASTAL.

**Kinnitab igasugust varandust tule vastu;
koduloomi õnnetuste ja haiguste
vastu; peeglid ja klaase
pragunemise vastu.**